Universitatea Babeş-Bolyai
Catedra de Psihologie
Învăţământ Deschis la Distanţă

ISTORIA PSIHOLOGIEI

Responsabil curs
ORMENIŞAN MIRELA

2012-2013

I. Informaţii generale

1.1.Date de identificare a cursului

Date de contact ale titularului de curs:	**Date de identificare curs şi contact tutori:**
Nume: Ormenişan Mirela	Numele cursului – Istoria Psihologiei
Birou: Biroul Sala 19 A Clădirea	Codul cursului - PSY,
Pedagogica, str. Sindicatelor nr. 7	Anul, Semestrul – anul 1, sem. 2
Telefon: 0264-598898	Tipul cursului – Obligatoriu, 7 credite
Fax: 0264-598898	Pagina web a cursului- http://www.psychology.ro
E-mail: mirelaormenisan@gmail.com	Tutori – Dumulescu Daniela, Mureşan Alisia,
Consultaţii: Vineri, 12-14	Sebastian Vaida
	IstorieTutor@psychology.ro
	Consultatii online: Miercuri, 16-18, prin
	intermediul **yahoo messenger** (ID: istorietutor)

1.2.Cunoştinţe prerechizite

Cunoştinţele dobândite prin aprofundarea disciplinei *Introducere în psihologie* sporeşte considerabil accesibilitatea temelor pe care vi le propunem.

1.3.Descrierea cursului

Cursul de Istoria psihologiei face parte din pachetul de discipline fundamentale ale specializării psihologie, nivel licenţă, din cadrul Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţe ale

Educaţiei a Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca. Disciplina continuă familiarizarea studenţilor cu problematica psihologiei umane din perspectivă istorică situându-se într-o prelungire firească a cursului de Introducere în psihologie.

Disciplina îşi propune o analiză a curentelor, şcolilor de gândire şi reprezentaţilor acestora care au contribuit la instiuirea psihologiei ca ştiinţă atuonomă, precum şi a principalelelor referinţe istorice care fac trImitere la paradigmele actuale din domeniul psihologiei. Cursul propune investigarea următoarelelor teme: Gândirea psihologică în antichitatea greacă; De la antichitate la paradigmele gândirii psihologice moderne; rolu lui W.M. Wundt în istituirea psihologiei ca disciplină autonomă şi concepţia voluntaristă a acestuia, structuralismul şi fucţionalismul; Gestaltismul; Behaviorismul, Psihanaliza, umanismul, psihologia cognitivă -repere istorice **–**

1.4.Organizarea temelor în cadrul cursului

Cursul este structurat pe opt module de învăţare fiecare modul focalizându-se asupra uneia dintre temele menţionate mai sus. Nivelul de înţelegere şi, implicit, utilitatea informaţiilor pe care le regăsiţi în fiecare modul vor fi sensibil optimizate dacă, în timpul parcurgerii suportului de curs, veţi consulta sursele bibliografice recomandate de noi.

1.5. Formatul şi tipul activităţilor implicate de curs

Aşa cum am menţionat in 1.4. prezentul suport de curs este structurat pe cinci module. Parcurgerea acestora va presupune atât întâlniri faţă în faţă (consultaţii), cât şi muncă individuală. Consultaţiile, pentru care prezenta este facultativă, reprezintă un sprijin direct acordat dumneavoastră din partea titularului şi a tutorilor. Pe durata acestora vom recurge la prezentări contrase ale informaţiilor nucleare aferente fiecărui modul dar mai cu seamă vă vom oferi, folosind mijloace auditive şi vizuale explicaţii alternative, răspunsuri directe la întrebările pe care ni le veţi adresa. În ceea ce priveşte activitatea individuală, aceasta o veţi gestiona dumneavoastră şi se va concretiza în parcurgerea tuturor materialelor bibliografice obligatorii, rezolvarea lucrărilor de verificare şi a proiectului de semestru.

Având în vedere particularităţile învăţământului la distanţă dar şi reglementările interne ale CFCID al UBB, parcurgerea şi promovarea acestei discipline presupune antrenarea studenţilor în următoarele tipuri de activităţi:

a. consultaţii – pe parcursul semestrului vor fi organizate două întâlniri de consultaţii faţă în faţă; prezenţa la aceste întâlniri este facultativă;

b. consultaţii online
c. realizarea unui proiect de semestru cu o temă anunţată cu cel puţin 30 de zile înaintea datei de depunere a acestuia.

1.6. Materiale şi instrumente necesare pentru curs

Optimizarea secvenţelor de formare reclamă accesul studenţilor la următoarele resurse:
- calculator conectat la internet (pentru a putea accesa bazele de date si resursele electronice suplimentare dar şi pentru a putea participa la secvenţele de formare interactivă on line)
- imprimantă (pentru tipărirea materialelor suport, a temelor redactate, a studiilor de caz)
- acces la resursele bibliografice (ex: abonament la Biblioteca Centrală „Lucian Blaga")
- acces la echipamente de fotocopiere

1.8. Calendar al cursului

Pe parcursul semestrului II, în care se studiază disciplina de faţă, sunt programate 2 întâlniri faţă în faţă (consultaţii) cu toţi studenţii; ele sunt destinate soluţionării, nemediate, a oricăror nelămuriri de conţinut. Pentru prima întâlnire se recomandă lectura atentă a primelor două module; la cea de a doua se discută ultimele trei module şi se realizează o secvenţă recapitulativă pentru pregătirea examenului final. De asemenea, în cadrul celor două întâlniri studenţii au posibilitatea de a solicita titularului şi/sau tutorilor sprijin pentru rezolvarea proiectului de semestru, în cazul în care nu au reuşit singuri.

1.9. Politica de evaluare şi notare

Evaluarea finală se va realiza pe baza unui examen scris desfăşurat în sesiunea de la finele semestrului II. Nota finală se compune din: a. punctajul obţinut la acest examen în proporţie de 60% (6 puncte); b. evaluarea proiectului de semestru 40% (4 puncte).

Condiţiile, **simultane,** pentru **promovarea** examenului la istoria psihologiei sunt:
- **minim 3 puncte** la examenul scris
- **minim 5 puncte** din nota finală (punctaj reunit: proiect şi examen)

Pentru **proiect** se vor respecta cu stricteţe cerinţele formatorilor (titular de curs, tutori). Orice abatere de la acestea aduce după sine penalizări sau pierderea punctajului corespunzător proiectului.

1.10. Elemente de deontologie academică

Se vor avea în vedere următoarele detalii de natură organizatorică:

- Orice material elaborat de către studenţi pe parcursul activităţilor va face dovada originalităţii. Studenţii ale căror lucrări se dovedesc a fi plagiate nu vor fi acceptaţi la examinarea finală.
- Orice tentativă de fraudă sau fraudă depistată va fi sancţionată prin acordarea notei minime sau, in anumite condiţii, prin exmatriculare.
- Rezultatele finale vor fi puse la dispoziţia studenţilor prin afişaj electronic.
- Contestaţiile pot fi adresate în maxim 24 de ore de la afişarea rezultatelor iar soluţionarea lor nu va depăşi 48 de ore de la momentul depunerii.

1.11. Studenţi cu dizabilităţi:

Titularul cursului si echipa de tutori îşi exprimă disponibilitatea, în limita constrângerilor tehnice şi de timp, de a adapta conţinutul şi metodele de transmitere a informaţiilor precum şi modalităţile de evaluare (examen oral, examen on line etc) în funcţie de tipul dizabilităţii cursantului. Altfel spus, avem în vedere, ca o prioritate, facilitarea accesului egal al tuturor cursanţilor la activităţile didactice si de evaluare.

REPERE INTRODUCTIVE*

I. Abordarea istoriei psihologiei din punctul de vedere al necesităţii studiului ei

Ca ştiinţă de sine-stătătoare, psihologia are puţin mai mult de 100 de ani, dar domeniile studiate de psihologi au preocupat imaginaţia umană cu mulţi ani înainte de debutul psihologiei ca ştiinţă de sine-stătătoare. O abordare detaliată a istoriei psihologiei ne duce până la filosofii, teologii sau oamenii de ştiinţă ai unor perioade premergătoare. La ei întâlnim unele dintre cele mai interesante speculaţii privind dereglările mintale, sentimentele, motivaţia, senzaţia, percepţia, învăţarea precum şi alte domenii care vor fi mai apoi incluse în disciplina numită psihologie. Examinarea începuturilor gândirii psihologice în scrierile gânditorilor antici creează o premisă importantă care a îmbogăţit semnificativ psihologia modernă.

Vom examina probleme asociate cu studiul istoriei: "Practic la ce foloseşte studiul istoriei? Ce este istoria? Poate un istoric sa ofere mai mult decât o părere personală? Există vreun model pre-definit sau vreo direcţie anume pe care trebuie să o urmeze istoria?" Acestea sunt câteva dintre întrebările abordate în acest capitol. Elaborarea unor întrebări de o asemenea profunzime despre istorie face studiul ei cu atât mai interesant.

Cei care au studiat istoria au sugerat anumite scopuri ale aceste discipline. Exista numeroase argumente pentru studierea istoriei psihologiei. Astfel unele dintre cele mai importante sunt:

1. *Istoria reprezintă o cheie pentru a înţelege şi descifra viitorul*

Sigmund Freud (1927-1961) a menţionat in cartea „ Viitorul unei iluzii" că *"(cu cât) ştim mai puţine despre trecut şi prezent, cu atât mai nesigură va fi judecata noastră despre viitor"*.

Thomas Jefferson a spus că *"istoria, prin preţuirea oamenilor trecutului, ii va ajuta pe aceştia în experienţa lor despre alte timpuri şi civilizaţii*." Ideea acestor citate este că există un model în istorie, care interpretat corect, se poate dovedi crucial în înţelegerea şi controlarea prezentului şi a viitorului. Utilitatea studiului istoriei psihologiei este pentru cei ce ştiu istoria psihologiei că ar putea de asemenea să înţeleagă mai bine tendinţele şi dezvoltările actuale, precum şi eventualele direcţii din viitor.

2. *Istoria reprezintă o contribuţie la educaţie*

Alt scop al istoriei este contribuţia sa la o perspectivă liberală şi informată. Robert I. Watson (1966), un cunoscut istoric al psihologiei, remarca odată că istoria ajută la depăşirea "prejudecăţilor înguste, provinciale, de clasă, sau regionale." Un avantaj al istoriei este că ajută omul să se integreze şi să-şi creeze o viziune a vieţii imposibilă prin alte mijloace. Cunoaşterea istoriei unei anumite discipline uşurează înţelegerea influenţelor, dezvoltărilor şi relaţiilor astfel încât viziunea noastră este mult mai completă şi sistematizată. O astfel de reuşită poate fi atât de satisfăcătoare încât să nu mai fie nevoie de vreun alt motiv pentru studiul istoriei.

3. *Istoria susţine modestia*

Avem un avantaj faţă de cei care au trăit înaintea noastră deoarece ne putem baza pe cunoştinţele şi descoperirile din trecut, putând astfel evita repetarea inutilă a greşelilor din trecut. Ideile date de către cunoaşterea trecutului au o varietate mai mare şi sunt mai bogate în conţinut decât perspectivele pe care le furnizează doar prezentul. Când studiem istoria ne simţim adesea inferiori genialităţii, efortului depus sau viziunii creative pe care o întâlnim. Istoria ne arată adesea că descoperirile noastre sunt doar o redescoperire a ceva ce fusese ştiut acum o vreme si astfel elevii pot întalni minţi care au lucrat deja pe baza unor probleme pe care ei le credeau noi şi originale....

4. *Istoria ne învaţă un scepticism benefic*

Istoria poate tempera tendinţa omului de a crede în idoli. În fiecare epocă, mase de oameni sunt prada unor dorinţe puternice, revoluţii care promit mai mult decât pot oferi, panacee, şi vise utopice. Psihologia şi-a avut şi ea reprezentanţi ai unor idei care spuneau mai mult decât puteau oferi. Astfel de idei sunt frenologia, craniometria (încercarea de a calcula inteligenţa după capacitatea craniană), precum şi o serie de terapii moderne. Istoria ne învaţă să nu ne încredem în idei măreţe, constituindu-se ca unică definiţie. Istoria ne poate ajuta să ne eliberăm de ideile impuse de modă. Putem spera că o cunoaştere a istoriei ne poate face mai puţin creduli.

5. *Cunoaşterea istoriei influenţează procesele psihice umane*

Cunoaşterea istoriei, ne face să privim obiectiv nu numai obiectivele noastre, ci şi propria gândire. Istoria constituie o premisă pentru observarea erorilor celorlalţi, dar ne poate ajuta şi pe noi să gândim obiectiv. Dacă ignorăm importanţa istoriei, va trebui să rezolvăm aceleaşi probleme din nou.

2. Istorie si istoriografie. Obiectiv si subiectiv in studiul istoriei psihologiei

Cei care studiază istoria inevitabil îşi pun întrebări cum ar fi: Ce este istoria? Poate fi istoria obiectivă? Există vreun model pre-definit sau vreo direcţie anume în istorie? Ce face istoria? Acestea şi alte întrebări sunt subiectul filosofiei istoriei şi istoriografiei. Într-o abordare limitată, termenul istoriografie se referă pur şi simplu la scrierea istoriei, dar într-un sens mai larg cuprinde şi întrebările filosofice privitoare la istorie şi la metodologia acesteia. Presupunând că istoria poate fi mai bogată în sensuri dacă se pun o serie de întrebări privind istoriografia de la bun început, vom examina câteva întrebări şi aspecte ale istoriei şi ale metodologiei acesteia. Poziţia pe care o abordăm faţă de fiecare dintre acestea poate avea un impact major în modul în care privim istoria psihologiei, sau oricare alt tip de istorie.

În accepţiunea curentă, termenul istorie se foloseşte cu referire la cronologia evenimentelor care constituie materia primă pentru istorici. Termenul se referă de asemenea la poveştile pe care le spunem despre trecut. Definiţiile din dicţionare, de regulă, exprimă ambele înţelesuri (adică istoria ca şi cronologie a evenimentelor din trecut sau istoria ca studiu interpretativ sau poveste a trecutului). Se poate spune că istoria are şi o componentă empirică şi una explicativă. Componenta empirică se referă la informaţii cum ar fi scrisori nepublicate, articole de ziar, înregistrări audio sau video, sau documente oficiale. Componenta explicativă se referă la încercarea istoricilor de a da un înţeles informaţiilor.

Deci cum se poate defini istoria? Să pornim de la ideea că istoria are o componentă empirică. Adică evenimentele reale care au avut loc în trecut ajung parte a experienţei prezentului prin însemnarea acestora în scris. Componenta empirică poate include de asemenea mărturii ale unor martori oculari sau experienţe personale ale unor evenimente mai recente. Datoria istoricului este să se familiarizeze cu cât mai mult conţinut cu putinţă. Culegerea informaţiilor poate include interviuri, drumuri la arhive pentru examinarea unor scrisori nepublicate sau altor documente, citirea unor ziare vechi ş.a.m.d. După culegerea informaţiilor, istoricul trebuie să se facă un studiu interpretativ al lor. Un astfel de studiu include examinarea contradicţiilor, partajarea informaţiilor importante de cele neimportante precum şi acordarea anumitor înţelesuri unor informaţii. Într-un fel, acest proces se aseamănă cu rezolvarea unui puzzle complicat, când ştim dinainte că vor fi piese lipsă.

O definiţie a istoriei sugerată din cele de mai sus ar fi*: Istoria este studiul interpretativ al evenimentelor din trecutul omului. Definiţia presupune atât componente*

empirice cât şi explicative în munca istoricului. Trecutul uman este menţionat deoarece istoria nu analizează nici trecutul geologic, şi nici pe cel biologic.

Dacă istoria este studiul interpretativ al trecutului omului, se pune problema veridicităţii acelei interpretări. Abraham Lincoln (1856-1950) spunea că "Istoria nu este istorie dacă nu este adevărată." Destul de des ne întâlnim cu ipoteza indusă de bunul simţ că materialele istorice, fie ele politice, religioase, ştiinţifice sau pur şi simplu marcând evenimente sociale, sunt imagini corecte ale trecutului. Chiar şi istoricul, în momentul în care se angajează în realizarea unui nou proiect, poate crede că poate veni cu o nouă poveste, mai apropiată de evenimentele cronologice decât cele ce-au precedat-o.

Problema obiectivităţii este una dintre cele mai importante probleme ale filosofiei istoriei. Importanţa problemei poate fi justificată prin faptul că acestui subiect i s-au acordat mai multe mii de pagini în jurnale şi texte istorice. Ideea ar putea fi combătută imediat deoarece, totuşi, istoricii de regulă nu fac observaţii empirice directe. Dar chiar dacă ar face observaţii directe, nu există nici o garanţie că acestea ar fi obiective. Istoricii trebuie de asemenea să fie selectivi cu informaţiile pe care le au la dispoziţie, iar uneori nu pot fi criterii bine-stabilite pentru această selecţie. În fine, istoricii sunt fiinţe ale prezentului şi ca atare, pot scrie istoria în lumina prezentului personal şi a perspectivelor culturale.

Totuşi dosarul împotriva obiectivităţii nu este uşor de închis, un motiv pentru aceasta fiind că obiectivitatea este un ideal râvnit. Alt motiv ar putea fi că o completă respingere a posibilităţii obiectivităţii aduce cu sine ideea cum că orice opinie este la fel de bună ca alta. Totuşi alt motiv poate fi existenţa speranţei că textele istorice se ridică deasupra climatului general al subiectivităţii. O astfel de calitate ar permite istoriei să condamne, să dezaprobe, sau să spună o poveste nepopulară. Mao Tse-dung credea că istoria ar trebui să fie în slujba revoluţiei. O poziţie atât de radicală dă apă la moara dezbaterilor privind meritele şi posibilităţile obiectivităţii, deoarece este normal să credem că istoria nu este neapărat obligată să fie în slujba ideologiilor politice, religioase sau filosofice. Nu există oare vreun motiv pentru care istoricii să se rupă de climatul general al opiniei personale?

Înainte de a continua, ar trebui să explorăm posibilele înţelesuri ale obiectivităţii în istorie. Termenul *obiectiv* s-ar putea referi la o corespondenţă între un text istoric şi evenimentele trecutului pe care acesta le descrie. Dacă obiectivitatea se referă la o astfel de corespondenţă, atunci munca istoricului poate fi judecată ca deficientă, deoarece cuvintele folosite într-un text istoric nu pot reda totalitatea vibrantă a experienţei trăite. Obiectivitatea din punctul de vedere al corespondenţei este deci suspectă.

Un alt posibil înţeles al obiectivităţii este că reprezintă o încercare de a prezenta toate aspectele unei probleme, de a arăta o perspectivă cu care autorul nu este de acord. Obiectivitatea, văzută aşa, este o orientare – o orientare este ceva de la care ne putem aştepta de la un istoric. Este o orientare care îi aduce aminte istoricului să aibă grijă de motivele ulterioare şi să le ia în considerare atunci când sunt recunoscute**.**

PSIHOLOGIA ÎN PERIOADA PRE-ŞTIINŢIFICĂ

PREAMBUL

Putem presupune că umanitatea a fost fascinată încă de la începuturile sale de înţelegerea unor aspecte ce ţin de psihicul uman. De exemplu, reflecţii teoretice despre senzaţii, memorie sau vise şi relaţiile acestora cu comportamentul uman pot fi regăsite în anumite lucrări străvechi cum ar fi textele sacre vedice (sau în cultura asiriană "cartea viselor"). Egiptenii şi babilonienii au încercat să înţeleagă psihologia umană şi comportamentul în termenii unei activităţi generate de o instanţă imaterială "spirit" sau "suflet" de obicei intim legat de respiraţie sau de funcţionarea inimii. Termenul grec *psyche* din care derivă termenul psihologie este, din punct de vedere etimologic legat de cuvinte care semnifică „respiraţie" (*pneuma*) sau „vânt" (Onians, 1958, apud John D. Greenwood, 2009).

Multe teorii străvechi (dar nu toate) care au postulat existenţa unor spirite imateriale sau suflete au presupus existenţa unei vieţi după moarte care s-ar putea desfăşura pe un „tărâm" spiritual. De obicei, credinţele în spirite imateriale sunt denumite ca fiind animiste şi pot fi regăsite în multe dintre culturile aşa numite primitive. O altă perspectivă care caracterizează culturile străvechi este antropomorfismul – proiecţia atributelor umane asupra forţelor sau obiectelor naturii şi/sau unor fiinţe supranaturale.

Drumul întortocheat al psihologiei către statutul de disciplină ştiinţifică autonomă a început, ca şi în cazul celorlalte ştiinţe, odată cu primele încercări de a oferi explicaţii asupra diverselor aspecte ale realităţii desprinse de gândirea mitico-religioasă. Aceste prime încercări s-au concretizat sub forma primelor teorii filosofice (filosofia *iubirea de înţelepciune).* Iar primii filosofi au fost interesaţi să explice originea, structura şi procesele care guvernează universul (kosmos – însemnând deopotrivă totalitatea lucrurilor precum şi ordinea, eleganţa universului). Astfel pentru aceşti primi înţelepţi, denumiţi datorită preocupării lor fundamentale cosmologi, universul era ordonat iar faptul de a-l contempla era plăcut. Promovarea ideii că universul este ordonat a fost foarte importantă deoarece un univers ordonat este în principiu explicabil. Propriu-zis, încercarea de a înţelege lumea folosind explicaţii bazate pe principii care să fie întemeiate pe observarea universului a însemnat debutul filosofiei, debutul demersului ştiinţific, debutul psihologiei. Gândirea psihologică (sub umbrela acestei sintagme reunim teoriile despre psyche, teoriile despre diverse procese psihologice –de exemplu emoţia, memoria, gândirea etc) din antichitatea greacă până în momentul înfiinţării primului laborator de psihologie experimentală a parcurs un drum complex. O perspectivă liniară asupra dezvoltării psihologiei, în această

perioadă pre-ştiinţifică (înţelegînd prin ştiinţă, ştiinţa în sensul modern al termenului) nu poate da seama de complexitatea acestuia. Dar, pe de altă parte considerăm că restrângerea cercetării la încercarea de a puncta elemente semnificative, care din punct de vedere istoric, pot să ofere nişte posibile răspunsuri la întrebarea *Cum a apărut psihologia ca ştiinţă autonomă*? este justificată cel puţin din raţiuni pedagogice. Astfel, vom prezenta în continuare câteva elemente care circumscriu gândirea psihologică în perioada pre-ştiinţifică. Am selectat principalele orientări ordonate cronologic (concretizate prin selecţia unor teorii din perioada vizată) care ne pot oferi posibilitatea să descriem drumul parcurs de gândirea psihologică în această etapă conform următoarei scheme:

Termeni cheie	Psyche Cosmos	Raţiune (Nous) Corp (+ tulburări medicina greacă)	Persoană (introspecţie)	Conştiinţă	Subiect	Psihofizica
Momente cruciale	Căutarea unor legi şi principii explicative	Preocupare dominantă: Ce este cunoaşterea	Descoperirea interiorităţii	Promovarea conceptului de conştiință înțeles prin raportare la valorile creștine	Desoperirea subiectivităţii. Omul subiect cunoscător	Cunoaşterea ştiinţifică – standarde; Pozitivismul Este posibilă o ştiinţă despre suflet? (sens modern – psihic)
Perioadă	Antichitatea greacă	Antichitatea greacă Sec.	Antichitatea târzie şi Evul mediul	Evul mediul	Modernitate	Sec. XIX

MODUL I GÂNDIREA PSIHOLOGICĂ ÎN ANTICHITATEA GREACĂ

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile abordărilor anterioare instituirii psihologiei ca ştiinţă care au apărut în Grecia antică

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

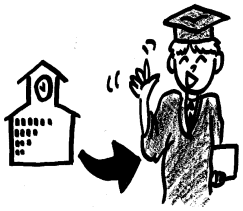

- să poată prezenta principalele abordări ale psihicului uman care au apărut în Grecia antică
- să diferenţieze o abordare filosofică asupra psihicului uman de o abordare ştiinţifică a acestuia

Principalele orientări şi teorii care au apărut în Grecia antică şi care au influenţat dezvoltarea gândirii psihologie au fost următoarele: naturalismul, formalismul, abordările filosofice considerate clasice pentru această perioadă – Socrate, Platon, Aristotel - , medicina şi epicureismul.

I.1 Gândirea greacă antică naturalistă şi psihologia

Cosmos – (gr. kósmos) în filosofia greacă desemnează un univers finit şi armonios, guvernat de legi, în opoziţie cu haosul, dezordinea.

Cosmogonie- *kosmos* – lume, univers; *gonos*- origine, naştere, prin acest termen sunt desemnatepovestirile despre originea lumii, prezente în patrimonial tradiţiei orale a popoarelor primitive şi a civilizaţiilor antice.

Cosmologie *kosmos* lume, univers logos – cuvânt, idee, raţiune, ordine, termen folosit la început în cadrul filosofiei (o diviziune a metafizicii, sec. XVIII) devine în sec XIX, XX o disciplină a fizicii.

Şcoala din Milet marchează în sec. al VI-lea î.Hr., trecerea de la concepţia cosmogonică, antropomorfică şi mistică la reprezentări naturalist–logice despre cauzalitate şi cunoaştere. Milet era un oraş situat pe ţărmul Mării Egee, într-una din coloniile greceşti populate de ionieni în Asia Mică. Principalii exponenţi ai acestei orientări sunt consideraţi **Thales** (624-547 î.Hr.), **Anaximandru** (610-545 î.Hr.) şi **Anaximene** (585-525 î.Hr.). Aceştia au fost interesaţi de descoperirea unui principiu (un element fundamental) al unităţii naturii, respectiv *apa* (Thales)*, apeironul*- „infinitul” (Anaximandru)*, aerul* (Anaximene). Concepţiile acestora au influenţat gândirea matematică, astronomică şi ingineria.

Demersul promovat de această şcoală reflectă încercarea de a explica universul pe baza unor principii şi procese materiale opuse explicaţiilor de tip supranatural sau religios. Din punct de vedere istoric aceşti gânditori marchează începutul tradiţiei naturaliste sau materialiste în ştiinţă. Elementul fundamental care stă la baza tututor lucrurilor este materia (physis). De aici şi derivă „eticheta" ataşată acestor gânditori „fizicieni". Importanţa deosebită a gândirii lui Thales rezidă în introducerea unui mod de teoretizare care poate fi definit ca abstract, critic şi speculativ. Se poate afirma că acest gânditor a iniţiat tradiţia critică a gândirii ştiinţifice (acesta îi invita în mod deschis pe ceilalţi gânditori să critice şi să-i îmbunătăţească opera).

Anaximandru (610-545 î.e.n), considerat al doilea mare filosof al Greciei antice , disipol al lui Thales şi profesorul lui Anaximene afirma că materia are la bază un principiu fundamental care nu poate fi perceput de „simţuri" acesta fiind aperion-ul (infinitul). A formulat o teorie despre evoluţia omului conform căreia acesta s-a dezvoltat iniţial în mediul acvatic, şi ulterior s-a modificat sub influenţa unei multitudini de factori naturali. Despre concepţiile psihologice ale lui Anaximandru nu se cunosc prea multe lucruri. Sufletul este în concepţia acestui gânditor comupus din aer, iar viaţa apare prin unirea elementelor spirituale cu cele materiale (Vernant, 1995, apud Aniţei 2009).

Anaximene a încercat să explice diferenţele între proprietăţile calitative (cum ar fi de exemplu temperatura sau culoarea) în termenii unor proprietăţi cantitative cum ar fi densitatea anticipând fundamentele fizicii moderne. Acest gânditor considera că, la fel cum sufletul nostru este format din aer putând şi în acest fel să menţină integritatea fiinţei umane, la fel şi lumea este compusă „dintr-o singură suflare şi dintr-un singur aer" (Ralea şi Botey 1958, apud Aniţei 2009).

Heraclit din Efes (540-475 î.e.n) continuă materialismul ionian, considerând că principiul fundamental al tuturor lucrurilor este focul „veşnic viu" adăugând acestuia şi un principiu fundamental pe baza căruia putem explica originea tuturor lucrurilor: principul contrariilor sau metoda dialectică. Totul în lume respectă un principiu intitulat logos (ordine necesară universală). Sufletul este un gen de suflare caldă, uşoară şi uscată, fiind focul sau principiul vieţii. Ideea că multiplicitatea şi schimbarea se regăsesc în spatele continuităţii şi unităţii va fi valorificată în sens modern odată cu apariţia ştiinţelor ca discipline de sine stătătoare.

Empedocle (c. 495–c. 435 î.e.n) a considerat că baza tuturor fenomenelor naturii o consituie patru elemente materiale necreate, indestructibile şi imuabile: focul, aerul, apa şi pământul. Elementele din univers se mişcă prin acţiunea a două forţe contradictorii iubirea şi ura (această idee este considerată o reprezentare naivă a principiului atracţiei şi repulsiei). Gândirea sa a contribuit la dezvoltarea medicinei şi a psihologiei. Principiul sănătăţii constă în echilibrul dintre cele patru elemente care se regăsesc şi în corpul şi sângele uman. Ulterior, Hipocrate şi Galen vor dezvolta această idee enunţînd teoria „umorilor", care va apărea în cadrul teoriilor biologice şi psihologie. Empedocle explica percepţia conform următorului mecanism: corpurile fizice emit un fel de emanaţii, copii ale lor (eidola) care intră în sânge prin porii din piele. În urma interacţiunii dintre elementele componenente ale sângelui şi eidola se fomează imagini care îşi au sediul în inimă.

De asemenea, Empedocle a dezvoltat o teorie rudimentară asupra evoluţiei animalelor şi oamenilor conform căreia la început componentele organice ale acestora erau combinate aleator într-o varietate de forme hibride (de ex. „multe creaturi s-au născut jumătate cu caractere masculine, jumătate feminine") care nu au supravieţuit. Propriu-zis formele actuale s-au dovedit cele mai bine "adaptate" condiţiilor de viaţă.

Atomiştii: Leucip şi Democrit

Atomism- concepţie potrivit căreia toate lucrurile din natură sunt constituite din atomi, diversitatea acestor lucruri şi trasnformările lor se datorează configuraţiei şi mişcărilor atomilor

Teoriile atomiştilor greci Leucip (500–450 î.e.n) şi Democrit (c. 460–c. 370 î.e.n) repezintă momentul culminant al tradiţiei naturaliste din gândirea antică greacă. Aceştia considerau că realitatea este alcătutită din atomi şi vid. Atomii erau consideraţi nişte particule foarte mici ca dimensiune, astfel încât nu puteau fi observate cu ochiul liber. Conform concepţiei lui Democrit sufletul este alcătuit din atomi fini care se dispersează odată cu moartea individului. Asemeni lui Empedocle, Democrit explică formarea senzaţiilor şi a percepţiilor pronind de la ideea că elementele lumii fizice transmit un fel de emanaţii (eidola) care intră în corp. Dar spre deosebire de Empedocle, Democrit consideră că senzaţiile şi percepţiile apar atunci când atomii (şi nu copii ale lucrurilor) sunt emanaţi de pe suprafaţa lucrurilor care intră în corp prin organele de simţ şi nu prin pori, iar apoi ajung în creier şi nu în inimă. Odată ajunse în creier, emanaţiile transmise de către obiectele lumii fizice determină formarea unor copii a acestora de care sunt responsabili atomii de foc din creier. Percepţia este rezultatul asemănării dintre emanaţiile obiectelor şi atomii din creier. (Hergenhahn , B. R., 2000)

Apare pentru prima dată diferenţierea dintre calităţile primare cum ar fi mărimea, forma şi mişcarea care există independent de percepţia noastră asupra lor şi calităţile secundare cum ar fi culoarea, mirosul şi gustul care sut rezultatul interacţiunii fenomenelor cu organele noastre de simţ.

Naturalismul grec a contribuit la dezvoltarea gândirii psihologice indirect. Deşi nu au fost formulate teorii complexe şi de sine stătătoare asupra psihicului uman, abordările naturaliste au scris o primă pagină în istoria psihologiei prin deschiderea drumului către investigaţiile care ţintesc înţelegerea lumii observabile fără a postula intervenţii supra-naturale. Din acest punct de vedere acest tip de investigaţii anticipează într-o formă rudimentară demersul ştiinţific modern (moment crucial în dezvoltarea psihologiei ca ştiinţă autonomă). Deosebirea fundamentală faţă de explicaţiile ştiinţifice ulterioare este natura speculativă a demersului nauralist din Grecia antică.

Temă de reflecţie nr. 2

Sistematizaţi toate ideile despre suflet cuprinse în această secţiune, apoi încercaţi să răspundeţi la următoarea întrebare: în gândirea antică naturalistă concepţia despre suflet a rămas sau nu în sfera explicaţiilor supranaturale?

I.2 Formalismul grec antic şi psihologia

Formalism, în sens filosofic general se referă la orice teorie care pune în centrul cercetării forma în dauna unor laturi corelative precum materia, scopul sau conţinutul unei realităţi

Spre deosebire de exponenţii orientării naturaliste, gânditorii din cadrul orientărilor formaliste, iniţiate de Parmenide şi Pitagora erau mult mai sceptici cu privire veridicitatea informaţiilor pe care le obţinem prin simţuri. Aceste abordări folosesc ca şi metode de investigaţie deducţia logică şi argumentul în contrast cu analogiile teoretice folosite cu precădere de naturalişti. (John D. Greenwood, 2009).

Continuator al cosmologiei „fizicienilor" din Milet, **Pitagora** substituie principiul lui Thales, apa, cu numărul, originea tuturor lucrurilor. Toate lucrurile sunt numere, inclusiv sufletul cunoscător. Prin Pitagora, pentru prima dată se exprimă ideea de lege naturală abstractă ce guvernează viaţa şi universul. De asemenea, se marchează completarea interesului pentru cosmologie cu cel pentru problemele umane. Pentru pitagoreici sediul vieţii mintale se regăseşte în creier.

Pitagora a formulat distincţia dintre obiectele matematicii şi logicii şi cele care aparţin lumii naturale şi care fac obiectul experienţei prin simţuri. Obiectele care aparţin

lumii naturale nu pot fi cunoscute cu adevărat deoarece aestea sunt obiectul creaţiei, distrugerii şi schimbării. Doar obiectele matematicii şi logicii pot fi cunoscute cu adevărat prin raţiune. În privinţa relaţiei dintre minte şi corp, Pitagora a avut o abordare dualistă (cele două entităţi fiind distincte). Sufletul este nemuritor şi are capacitatea de a înţelege prin raţiune lumea inteligibilă. Acesta este temporar prizonierul corpului, şi din acest motiv este supus tentaţiilor şi degradării (corpul fiind de natură materială este pieritor şi degradabil). Această perspectivă sufletului care este închis temporar în temniţa trupului, şi care din acest motiv este supus decăderii morale a influenţat ulterior conceţia teologică creştină.

Dualism-
Concepţie filosofică opusă monismului conform căreia la baza existenţei stau două principii opuse şi ireductibile: materie-spirit sau corp-suflet sau bine-rău.

Prin postularea unei perspective dualiste asupra relaţiei suflet-corp se poate afirma că a intrat în istorie o problemă perenă a psihologiei şi anume realţia dintre minte şi corp. Perspectiva dualistă asupra relaţiei dintre cele două instanţe va fi reformulată ulterior în psihologie de către promotorii teoriei paralelismului psihofizic (de ex. G. Th. Fechner)

I.3 Medicina greacă în antichitate şi psihologia

În istoria psihologiei se scrie o pagină importantă prin gândirea lui Hipocrate deoarece este primul care operează distincţia dintre tratamentul medical (şi fiziologie) şi conceptualizarea filosofică, apelând la raţionament şi observaţie. **Hipocrate din Cos**, s-a născut în 460 î.Hr. în Cos, unde a primit educaţie medicală. Recunoscut în istoria medicinei ca părintele acesteia, Hipocrate a continuat munca lui Empedocle şi a lui Alcmaeon pentru eliberarea practicilor medicale de magie şi superstiţii. În temple ridicate în onoarea lui Asclepius zeul grec al medicinei se ofereau bazate pe ritualuri magice, dietă, exerciţii, somn. Însoţită de comentariile lui Galen, concepţia medicală a lui Hipocrate a constituit baza învăţământului medical până în epoca modernă.

Prin raportare la evoluţia gândirii psihologice, *umorismul* este considerată una dintre concepţiile fundamentale ale lui Hipocrate. Starea de sănătate depinde de echilibrul (proporţionalitate) dintre cele patru umori: sângele, limfa, bila galbenă şi bila neagră. Starea de boală rezidă în dezechilibrul acestora, însemnând de asemenea şi îndepărtarea de legile naturale. De exemplu, amestecul sângelui cu limfa produce frigurile, excesul de bilă este cauza febrei. La rândul lor, dezechilibrele sunt produse şi restabilite de natură, fie ea internă, proprie organismului, fie externă. Nu există boli divine, sau cauzate de zei. Simptomatologia clinică a devenit o ştiinţă şi Hipocrate i-a dedicat un tratat, în care promovează cunoscutul principiu „nu există boli, ci bolnavi”. Această formulă a avut o mai mare rezonanţă prin trimitere la temperamente care, în mod natural, sunt expresia

comportamentală a predominării uneia dintre cele patru umori: o anumită medicamentaţie poate fi eficientă pentru un temperament şi nu pentru altul. Concepţia temperamentelor cu bază umorală a fost preluată de continuatorii lui Hipocrate. După aproximativ 500 de ani, Galen a asociat celor 4 umori cele 4 temperamente binecunoscute astăzi şi sunt tratate în lucrările dedicate psihologiei personalităţii.

O altă contribuţie importantă a lui Hipocrate în dezvoltarea psihologiei este oferirea unor descrieri extensive (lucrarea *Arta vindecării)* asupra unor tulburări psihologice (fobia, paranoia, depresia, isteria). De asemenea, pe baza studiilor sale asupra unor leziuni la nivelul creierului şi în cazul unor paralizii a stabilit mecanismul controlului colateral al corpului prin intermediul emisferelor cerebrale.

I. 4. Psihologia în gândirea filosofilor Socrate, Platon şi Aristotel

Teoriile anterioare promovate de către exponenţii orientărilor naturaliste şi formaliste sunt rediscutate şi abordate critic de către filosofii: Socrate, Platon şi Aristotel. În acest context sunt dezvoltate concepţii despre suflet şi funcţionarea unor procese psihice (studiate din perspectiva rolului acestora în cunoaştere).

Socrate (469–399 î.Hr.) a marcat o reorientare hotărâtoare a gândirii filosofice către investigarea unor calităţi interne ale omului, cum sunt intelectul, conceptul, aspiraţia, simţul şi reprezentarea fericirii. Metoda maieuticii (gr, "maieutike" a moşi) pe care Socrate a folosit-o în cadrul disucţiilor filosofice are ca scop dezvăluirea adevărului ascuns în sufletul interlocutorului cu ajutorul ironiei (care eliberează sufletul de false cunoştinţe) şi al dialogului.

Platon (427-347 î Hr.) a fost disipolul lui Socrate şi a extins sfera gândirii umane într-o măsură comparabilă cu ceea ce, în domeniul psihologiei au însemnat paradigmele clasice. Problemele formulate de Platon au incitat gândirea filosofică şi religioasă de-a lungul veacurilor şi au sugerat noi criterii de abordare şi înţelegere a sufletului uman. Gândirea psihologică a lui Platon este dispersată în numeroase lucrări şi se prezintă în termeni metafizici.

Platon consideră că sufletul este format din trei părţi cu funcţii diferite: sufletul raţional, sufletul afectiv (uneori este tradus şi cu temenii de curajos sau emoţional) şi sufletul poftelor. Partea afectivă şi cea a poftelor aparţin trupului. Aceste dimensiuni ale sufletului sunt muritoare, spre deosebire de partea raţională care este nemuritoare. Pentru a ajunge la adevărata cunoaştere omul trebuie să suprime nevoile trupului şi să urmărească

scopuri raţionale. Ideea că cele trei părţi ale sufletului sunt în conflict se va regăsi dezvoltată ulterior în concepţia lui Freud.

Acţiunile externe asupra organelor de simţ transmit sufletului date şi impresii prin intermediul corpului. Lumea percepută este formată din copii imperfecte ale formelor ideilor. Acestea nu pot fi înţelese decât prin raţiune, fără intervenţia imaginaţiei şi a percepţiilor care deformează realitatea pură. În timp ce trupul prin intermediul simţurilor aduce informaţii despre lumea schimbătoare care este iluzorie şi temporară, sufletul raţional este cel care dezvăluie lumea formelor. Platon considera că sufletul este nemuritor şi considera că se poate reîncarna.

Metafora folosită în *Fileb* este edificatoare pentru viziunea lui Platon asupra memoriei empirice: sufletul este o carte în care memoria, ca un scrib, consemnează ceea ce dictează simţurile şi chiar ilustrează conţinuturile cu imagini.

În privinţa tulburărilor mintale Platon considera că acestea sunt generate de ignoranţă şi de exisitenţa unor forţe iraţionale şi asociale care pot influenţa aparatul psihoogic. Nebunia apare atunci când un suflet raţional este dominat de sufletul dorinţelor. (Aniţei, 2006)

Aristotel (384-322 î. Hr.) a fost discipolul lui Platon şi reprezintă apogeul gândirii filosofice a Greciei antice. Principiile de bază ale gândirii psihologice aristotelice se regăsesc în lucrarea De Anima (Despre Suflet).

Valoarea istorică, ulterior validată, a ştiinţei aristotelice despre suflet, rezidă în afirmarea *unităţii funcţiilor spirituale şi vitale:* sufletul este acea *formă* (calitate, însuşire, proprietate) a substanţei (corpului) care îndeplineşte trei funcţii necesare vieţii: nutritivă, senzitivă si raţională. Concepţia despre suflet, formulată de Aristotel se opune concepţiei dualiste (vezi Pitagora, Platon). Astfel, în concepţia aristotelică sufletul nu poate exista independent de corpul material.

Fiinţele umane au trei tipuri de suflete organizate ierarhic: sufletul nutritiv (care se regăseşte şi la plante şi care serveşte funcţiilor de creştere, auto-conservare prin nutritiţe şi reproducere), sufletul senzitiv (esenţa formelor de viaţă mai complexe- animalele care serveşte formării senzaţiilor, experienţierii plăcerii şi a durerii, imaginaţiei, memoriei) şi sufletul rational (nous) specific doar oamenilor care serveşte funcţiilor cognitive (cum ar fi abstractizarea, deliberarea şi reamintirea).

Pe baza acestei structuri ierarhice a sufletului, care caracterizează fiinţele umane Aristotel a încercat să explice funcţionarea unor procese psihice complexe. De exemplu la nivelul funcţiilor nutritive sufletul asigură organismului uman bazele pentru formarea senzaţiilor care ţin de partea senzitivă, iar acestea, la rândul lor sunt apoi organizate în

imagini care stau la baza proceselor de gândire (pentru Aristotel gîndirea nu poate funcţiona fără imagini). Imaginile sunt reprezentări ale substanţelor şi ale proprietăţilor acestora care se păstrează în memorie.

Referitor la procesele mnezice Aristotel operează distincţia dintre simpla memorie (abilitatea de a recunoaşte o imagine ca o repezentare a ceva în trecut) şi reamintire (aceasta implică căutarea activă a unor imagini păstrate în memorie) (Greenwood J. D., 2009)

Pentru a explica procesul reaminitrii Aristotel identifică un număr de principii care vor reprezenta fundamentul unor teorii ulterioare din psihologie. Astfel, Aristotel a observat faptul că reamintirea este facilitată de organizarea cu sens a materialului – acest aspect va fi explorat în laboratorul lui Wundt spre sfârsitul secolului XIX. De asemenea, a observat că reamintirea se bazează pe relaţiile de similaritate, contrast şi contiguitate. Principiul contiguităţii va fi explorat de către psihologia asociaţionistă (sec. XVIII şi XIX) şi de către psihologia behavioristă din America în sec XX. (Greenwood J. D., 2009)

În lucrarea *De somno et vigilia* Aristotel anticipează ideile moderne referitoare la somn şi vise considerând că somnul este partea existenţei umane în care fiinţa şi organismul îşi recuperează forţele pierdute (Aniţei, 2009)

Modelul aristotelic de înţelegere a funcţionării sufletului a servit ca bază pentru dezvoltări ulterioare din cadrul concepţiilor filosofice şi psihologice care au încercat să răspundă la întrebări precum Cum funcţionează mecanismele gândirii? Cum se formează ideile?

Temă de reflecţie nr. 3

Comparaţi concepţia platonică despre suflet cu cea aristotelică.

I. 5 Empirismul antichităţii

În anul 307, la Atena, Epicur deschide o şcoală de filosofie. Europa Occidentală, începând cu Renaşterea, a cunoscut şi împărtăşit epicureismul. Pentru epicurieni, *ştiinţa şi prietenia* sunt lucrurile cele mai de preţ, pentru că ne eliberează de teama zeilor, a morţii şi a durerii. Meditaţia şi practica relative la cele două valori (ştiinţa şi prietenia) stau în puterea oricui, indiferent de gradul de cultură şi gen.

Epistemologia lui Epicur este axată pe observaţie şi pe interacţiunea unor atomi, ce produce senzaţia şi gândirea. Dincolo şi înainte de raţiune, chiar de la naştere, sufletul uman, ca şi cel animal, cunoaşte plăcerea şi durerea şi spontan începe s-o caute pe prima. Pe această bază, în fapt, viscerală, apar stările emotive, izvorul continuu al vieţii psihice,

trăirea binelui şi virtuţii. Acest determinism reprezintă superioritatea epicureismului în evoluţia gândirii psihologice: unitatea psihic – organism. Toate formele şi produsele cunoaşterii derivă din senzaţii şi percepţii, iar acestea au caracter reflectoriu, redând realitatea autentică. Astfel, obiectele emană nişte particule invizibile (cum este fumul sau mirosul) ce ating şi pătrund în cele cinci organe de simţ; pipăitul şi văzul excelează în certitudine. Anumite denaturări ale datelor simţurilor se datoresc amestecului judecăţilor noastre relative la obiectele redate de ele. Excepţia de la caracterul obiectiv al datelor senzoriale o constituie *gustul* – acesta nu există în lucruri, fiind o impresie subiectivă, deoarece un aliment poate fi plăcut pentru cineva şi dezgustător pentru altcineva.

Persistenţa unor senzaţii dă *anticipaţia* sau *prenoţiunea* (astăzi această cogniţie este numită *reprezentare*). Funcţia anticipaţiei este formularea de judecăţi care depăşesc experienţa prezentă. Corectitudinea acestora poate fi dată tot de senzaţii. Combinarea datelor senzoriale persistente se face prin asemănare şi analogie. Sunt şi prenoţiuni generale, utile în procedeele raţionale: noţiunea de *existenţă*, de *fiinţă ca totalitate*, *cauză şi efect*, *devenire*, *hazard*, *necesitate şi libertate*, *determinism, infinit, scop*. Toate acestea sunt la baza *opiniilor*, ce pot fi adevărate sau false, fără a avea deci evidenţa senzaţiilor (de aceea le punem la îndoială şi încercăm să le verificăm prin experienţă).

Memoria este păstrarea şi organizarea datelor senzoriale şi ale experienţei. Scopul cunoaşterii de orice fel este realizarea liniştii sufleteşti şi a fericirii.

Despre *suflet*, Epicur crede că nu poate exista în afara corpului, fiind ca un fel de organ al acestuia. Despre *om*, a imaginat o întreagă antropogeneză: natura a făcut nenumărate experienţe până ce a ajuns să aşeze atomii într-o formă perfectă. Atributul esenţial al sufletului este *scopul*. Dar, pentru că simte şi acţionează, înseamnă că este o materie, parte a corpului. Natura materială a sufletului este acceptată ca alternativă a vidului: nu există nimic altceva decât materie şi vid. Totuşi, atomii sufletului, asemănători cu ai focului, sunt uşori, deosebit de mobili şi răspândiţi în tot corpul. (Nicola, 2004)

CONCLUZII

Dacă urmărim felul în carea gândirea psihologică se dezvoltă în cadrul acestora se pot evidenţia următoarele concluzii.

1. naturalismul şi formalismul au influenţat dezvoltarea psihologiei în mod indirect. În primul rând, teoriile corespondente acestor orientări au contribuit la promovarea a două perspective teoretice care vor deveni componente importante ale gândirii ştiinţifice. Naturalismul a promovat idea că universul poate fi explicat pe baza proceselor şi elementelor materiale care intră în componenţa acestuia. Formalismul a promovat ideea că universul poate fi explicat pe baza relaţiilor (legităţilor)

formale sau matematice. Abordarea vieţii psihice în cadrul acestor orientări nu a fost în mod necesar o preocupare majoră. Principiile prin care s-a încercat înţelegerea universului au fost extinse la problema omului, oferindu-se astfel explicaţii rudimentare asupra dezvoltării biologice şi asupra funcţionării psihice. (John D. Greenwood , 2009)

2. Odată cu abordările filosofice considerate clasice pentru această prioadă (Socrate, Platon şi Aristotel) înţelegerea omului a devenit o problemă importantă circumscrisă de mai multe teme de cercetare (de ex. locul acestuia în cetate, educaţia, caracteristicile definitorii ale omului, cunoaşterea umană etc.) Astfel, se pot constata cel puţin două preocupări care au influenţat dezvoltarea gândirii psihologice: teorii despre suflet şi teorii despre funcţionarea proceselor psihice implicate în cunoaştere.
3. Medicina greacă (pe care am ales să o prezentăm prin referire la concepţia lui Hipocrate) oferă o altă perspectivă asupra omului, diferită de filosofie. Astfel, au fost formulate teorii care şi-au propus să explice funcţionarea mecanismelor psihice prin raportare la funcţionarea biologică. Întrebarea cheie care defineşte acest demers a fost Ce este boala? Încercând să răspundă acestei întrebări medicina greacă din această perioadă a oferit un material descriptiv care s-a dovedit important atât pentru dezvoltarea medicinii, cât şi pentru dezvoltarea gândirii psihologice.
4. Epicureismul a contribuit la dezvoltarea gândirii psihologice prin evidenţierea rolului pe care îl are observarea datelor din experienţă pentru înţelegerea mecanismelor psihice. Propriu-zis studiul anumitor procese psihice nu se mai realizează pentru a oferi răspuns la întrebarea ce este cunoaşterea ci un răpsuns la întrebarea ce este fericirea?

Rezumat

Primele teoretizări asupra sufletului în gândirea antică au fost inserate în cadrul unor concepţii cosmologice – gândirea greacă naturalistă. Abordarea naturalistă a fost secondată de cea formalistă. Concepţiile despre suflet au apărut în medicină, în cadrul concepţiilor filosofice considerate clasice în abordarea filosofică antică. Prima abordare propriu-zis empirică asupra sufletului în antichitate a fost cea reprezentată de către Epicur

MODUL II DE LA ANTICHITATE LA PARADIGMELE GÂNDIRII PSIHOLOGICE MODERNE

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile abordărilor filosofice, ştiinţifice şi psihologice au „pavat" drumul psihologiei către paradigmele moderne ale acesteia

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

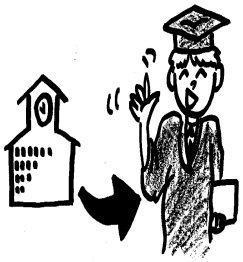

- Să poată prezenta principalele abordări care s-au derulat din antichitate până în momentul constituirii psihologiei ca ştiinţă autonomă
- Să diferenţieze principalele „dispute" care s-au purtat în această perioadă asupra diverselor teme relevante pentru consituirea psihologiei ca ştiinţă

Drumul psihologiei de la antichitate la paradigmele gândirii psihologice este cel al descoperirii subiectului modern. Abia în antichitatea târzie cele patru instanţe spirituale arhaice *sufletul*, *omul interior*, *persoana* şi *conştiinţa* încep să conveargă în acelaşi sens. Iar aceste patru instanţe spirituale sunt considerate formele arhaice ale subiectului modern. (J. F. Mattei, 1999).

După moartea lui Aristotel filosofii au început să fie preocupaţi de aspectele legate de conduita umană şi de răspunsul la întrebarea Care sunt principiile unei vieţi bune? Astfel, au apărut o serie de orientări precum scepticismul, stoicismul, neoplatonismul. De asemenea căutarea de sine a început să devină o preocupare fundamentală care, ulterior, pe parcursul Evului mediu va regândită din perspectivă religioasă (creştinismul).

II.1 Desoperirea introspecţiei şi problema conştiinţei

Referitor la dezvoltarea psihologiei am selectat în continuare concepţiile a doi gânditori care au contribuit la reconceptualizarea a doi termeni cheie care vor intra în dicţionarul acesteia: introspecţia şi conştiinţa.

Sfântul Augustin (354-430) născut în nordul Africii într-o provincie romană se converteşte la creştinism iar cartea sa "Confesiuni" iniţiază o nouă formă de lucrare literară de factură autobiografică. În cadrul acesteia sunt analizate emoţiile,

percepţia asupra timpului, memoria şi visele. Investigarea universului interior l-a făcut pe Sfântul Augustin să considere sufletul ca fiind "un sanctuar de o amploare nedefinită". Substanţa sufletului este necorporală, spirituală şi apropiată de substanţa divină. Introspecţia (examinarea experienţei inerne) este considerată o cale către adevărata cunoaştere, cea a revelaţiei Dumnezeu.

Thomas d'Aquino (1227-1274), considerat un teolog remarcabil valorifică în folosul teologiei distincţia aristotelică dintre suflet şi spirit (sau *suflet vital* şi *suflet raţional*), unul deservind corpul, celălalt pe Dumnezeu. Acesta operează o extindere a sferei spiritualului şi la senzaţii explicându-le prin transferul de corpusculi materiali de la obiecte la organele de simţ.

Dacă Aristotel avea în vedere în *De anima* relaţia organism – obiect; Thomas d'Aquino o înlocuieşte cu cea dintre „conştiinţă (subiect) şi obiect". Sintagma „organism care gândeşte" a fost înlocuită cu „subiect care gândeşte". Problema conştiinţei a fost tematizată din perspectivă teologică: psihicul nu mai deservea viaţa de relaţie cu lumea obiectivă, ci cu divinitatea.

Temă de reflecţie nr. 1
De ce credeţi că e importantă schimbarea terminologică de la suflet şi/sau organism care gândeşte la conştiinţă care gândeşte?

II.2 Precursori ai psihologiei ştiinţifice- curente filosofice şi dezvoltări ştiinţifice hotărâtoare

Consideraţii introductive (Schultz, D. P, Schultz, S. E., 2008)

Mecanicism

Spiritul timpului (Zeitgeist) care a dominat secolul al XVII-lea este terenul pe care noua psihologie (psihologia ştiinţifică) avea să se nască.

Concepţia mecanicistă este forţa contextuală fundamentală care a caracterizat această perioadă. Conform acesteia toate procesele naturale pot fi determinate mecanic şi pot fi explicate prin legile fizicii şi ale chimiei. Această idee îşi are originea în fizică care s-a numit la început filosofie naturală. Mecanicismul ca orientare este rezultatul muncii fizicianului Galileo Galiei (1564–1642) şi a matematicianului şi fizicianului Isaac Newton (1642–1727).

În aeastă perioadă cuceririle şi metodologia ştiinţei s-au dezvoltat mână în mână

cu dezvoltările tehnologice. Observaţia şi experimentarea au devenit trăsături distinctive ale ştiinţei alături de măsurare. Pentru fiecare fenomen care era cercetat se încerca definirea, descrierea şi măsurarea. Implicit această nevoie imperioasă de a măsura a fost însoţită de inventarea a numeroase aparate de măsură (barometre, ceasuri cu pendulă, mircrometre etc). S-a reuşit pentru prima dată o măsurare precisă a timpului iar construirea ceasurilor de toate mărimile (inclusiv cele de buzunar) se părea că a devenit o prioritate.

Datorită regularităţii, predictibilităţii şi preciziei ceasului, oamenii de ştiinţă şi filosofii au început să privească acest instrument ca pe un model al funcţionării universului. Astfel, pentru a explica funcţionarea universului a început să fie uzitată metafora ceasornicului. Treptat, această perspectivă a devenit deterministă (se credea că universul este asemeni unui ceas pus în funcţiune de către divinitate şi care, odată pornit, funcţionează fără intervenţie externă- cu alte cuvinte totul, în ceea ce priveşte funcţionarea universului este prestabilit).

Metafora ceasornicului

Determinism

O altă idee fundamentală care a dominat gândirea acestei perioade este aceea că universul asemeni unui ceas poate fi înţeles dacă examinăm componentele sale. Astfel, oamenii de ştiinţă au început să popularizeze noţiunea de reducţionism. De la înţelegerea universului folosind metafora unui mecanism precum ceasul, la înţelegerea funcţionării psihicului uman în aceeaşi termeni nu a fost decât un pas de făcut. Acest pas a fost mijlocit de obiceiul prezent în acea perioadă de a construi "jucării" automate. Deşi ideea automatelor nu era nouă (există manuscrise greceşti, arabe care descriu construcţia atuomatelor, sau de ex. China care a excelat în construcţia acestora) se pare că în epocă a fost considerată o invenţie. Printre cele mai celebre mecanisme de acest tip, construite la acea dată, este cântăreţul cu flautul de dimensiunile unui om normal care a fost construit în aşa fel încât mişcările sale prin care acesta scoate sunetele la flaut erau executate de o parte mecanică care reproducea fidel fiecare muşchi, ligament sau parte a corpului. Imaginea mecanică a fiinţei umane a pătruns în literatura secolului XIX şi începutul secolului XX (de exemplu cărţile pentru copii scrise de Frank Baum şi pe baza cărora ulterior a apărut filmul Vrăjitorul din Oz).

Reducţionsim

Temă de reflecţie nr. 2

De ce credeţi că analogia cosmos /om -mecansim (ceas) a prins atât de bine în această perioada respectivă?

Descrieţi o abordare psihologică modernă folosind termenii: determinism şi materialism.

II.2.1 Contribuţia lui René Descartes la apariţia psihologiei moderne

Despre acest gânditor se poate afirma că a inaugurat era psihologiei moderne**.** Vin să suţină această afirmaţie câteva teme de referinţă pentru psihologia modernă pe care Descartes le-a tratat (contând bineînţeles modul în care acesta a făcut-o).

Tema 1 Natura corpului

Descartes a încercat să explice funcţionarea fiziologică a corpului în termenii fizicii. Se observă aşadar influenţa spiritului mecanicist al epocii asupra gândirii sale. Se pare că pe vremea când locuia la Paris era fascinat de automatele care populau grădinile pariziene (acţionate de pompe de apă). Probabil că observând faptul că mişcările acestora sunt generate din afara lor (presiunea apei) i-a venit ideea că şi în cazul omului pot exista mişcări involuntare la nivelul corpului. Această abordare a mişcării involuntare este considerată o concepţie timpurie a reflexului.

Tema2 Problema interacţiune minte-corp.

Înainte de Descartes această problemă a frământat minţile multor gânditori iar teoria cea mai populară era aceea că interacţiunea minte corp este unidirecţională (mintea poate influenţa corpul dar corpul nu poate influenţa mintea). Legătura dintre cele două instanţe era gândită asemeni relaţiei dintre un păuşar şi marioneta pe care o manevrează (păuşar fiind bineînţeles mintea). Spre deosebire de înaintaşii săi gânditorul francez a formulat ideea existenţei unei interacţiuni între cele două instanţe. După publicarea concepţiei sale, Descartes a fost urmat de o mare parte dintre filosofi şi oameni de ştiinţă. În psihologie această problemă se intitulează dualitatea psihologico-fizică.

Deoarece în concepţia sa spiritul era considerat imaterial o problemă dificilă de rezolvat era aceea de a găsi modalitatea prin care ceva imaterial comunică cu ceva material. Soluţia găsită de Descartes, şi anume aceea de a consiera creierul locul în care are loc această interacţiune, a fost confirmată ulterior în psihologie.

Tema 3 *Doctrina ideilor*

Mintea umană produce două tipuri de idei: înnăscute şi derivate (dobândite). Ideile înnăscute nu sunt obţinute în urma acţiunii mediului extern asupra simţurilor. Printre acestea Descartes enumeră ideea de Dumnezeu, ideea de perfecţiune, ideea de

infinit. Ideile derivate sunt acelea care se formează în urma acţiunii directe a stimulilor asupra organelor de simţ. Această teorie a ideilor înnăscute este importantă deoarece a suscitat opoziţia filosofilor empirişti şi a psihologilor care au o perspectivă empiristă asupra mecanismelor psihologice implicate în procesul cunoaşterii.

II.2.2 Empirismul englez

Filozofia empirică consideră că observaţia şi experienţa sunt mai importante în cunoaşterea umană decât raţiunea.

Francis Bacon (1561–1626) este considerat iniţiatorul empirismului şi senzualismului modern. Cunoaşterea ştiinţifică devine o temă predilctă a investigaţiilor sale care s-au centrat pe căutarea unei metode adecvate. Cele mai cunoscute aformise ale sale sunt următoarele: „Ştiinţa este putere", „Oamenii nu pot stăpâni natura decât supunuându-se legilor ei", „A cunoaşte cu adevărat înseamnă a cunoaşte prin cauze". F. Bacon pune bazele metodei inductive caracterizată prin folosirea analizei, comparaţiei, observaţiei şi experimentului. Cea mai cunoscută lucrare a lui Bacon, „Novum Organum", (noul instrument al minţii) publicată în 1620 este o replică *Organonului* arsitotelic. Bacon a fost printre primii teoreticieni care a evidenţiat rolul cunoaşterii ştiinţifice: posibilitatea de de a prezice şi controla lumea naturală.

Senzualism – reducerea tuturor conţinuturilor şi actelor de cunoaştere la senzaţie (dau, mai précis la modificările simţirii). "Judecata, reflecţia, dorinţele, pasiunile etc. sunt doar senzaţia însăşi care se transform în mod diferenţiat" (E. B. de Condillac *Tratat despre senzaţii*

John Locke (1632-1704) este considerat cel mai important succesor al lui Bacon. Întrebarea fundamentală care descrie principalele preocupări ale acestuia este următoarea: Cum cunoaştem şi de unde vine cunoaşterea?

Filosoful englez combate teoria ideilor înăscute afirmând, în celebra sa lucrare „Eseu asupra intelectului omenesc", că toate cunoştinţele provin din experienţă. Astfel, la naştere sufletul uman este ca o foaie albă de hârtie (tabula rasa): „În intelect nu există nimic care să nu fi fost înainte în simţuri". Scrierile lui J. Locke sunt importante pentru evoluţia psihologiei deorece fundamentează principiile asociaţioniste ale cunoaşterii. Aceste credinţe se formează prin învăţare

Asociaţionism- teorie filosofică şi psihologică conform căreia activitatea mentală ar fi constituită din producerea şi desfacerea legăturilor între elementele simple, fie acestea ultime reprezentări (şi ca atare, conţinuturi psihice, senzaţii, idei, emoţii etc.) Asociaţionismul este prezent în teoriile despre minte elaborate de filosofii empirişti englezi din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, se regăseşte în psihologia ştiinţifică şi în structuralism, în anumite modele ale memoriei propuse de cognitivism sau de conexionsim.

asociativă care este accidentală. Empiriştii englezi şi senzualiştii francezi care îi vor urma vor fi mai preocupaţi de principiile asociaţioniste.

George Berkeley (1685-1753) cunoscut mai ales pentru dictonul: "esse est percipi" (a fi înseamnă a fi perceput) a accentuat într-atât rolul rolul experienţei în cunoaşterea lucrurilor, încât lumea reală este de fapt lumea subiectivă. Berkeley a aplicat principii asociaţioniste pentru a explica felul în care oamenii reuşesc să cunoască obiectele din lumea reală. Ideile complexe se formează prin asocierea ideilor simple. Vom prezenta în continuare felul în care Berkeley a explicat percepţia adâncimii, dat fiind faptul că retina umană este bidimensională. Astfel, pentru a ajunge la percepţia adâncimii omul combină senzaţiile vizuale pe care le obţine de-a lungul experienţei în încercarea de a vedea obiecte la distanţe diferite cu mişcările pe care acesta le face în mod frecvent în încercarea de a vedea obiectele mai de aproape. Astfel, percepţia adâncimii nu este o simplă experienţă senzorială ci o asociaţie de idei care trebuie învăţată.

Abordarea lui **David Hume (1711-1776),** este considerată una dintre cele mai bogate şi mai radicale concepţii de filozofie empirică. Cele mai importante lucrări ale lui D. Hume sunt: „Tratat asupra naturii umane" şi „Eseuri privind înţelegerea umană".

Obiectivul fundamental asumat de Hume, în ceea ce priveşte tema cunoaşterii este a fost acela de a extinde la cunoaşterea naturii umane metoda experimentală aplicată de I. Newton. „Aşa cum ştiinţa despre om este singura bază solidă pentru celelalte ştiinţe, tot astfel singura bază solidă pentru pentru ştiinţa despre om trebuie să fie experienţa şi observaţia". Cele două forme de bază ale cunoaşterii sunt: impresiile (pasiuni şi imagini prezente direct în minte) şi ideile (care sunt doar copii palide ale impresiilor). Amintirea unui gust la 30 de minute după masă devine idee, în acest caz fiind o amintire mai palidă a impresiei originale. Hume a arătat că ideile pot fi simple, ca o singură notă clară, sau complexe, aşa cum este de exemplu ideea de măr include simultan mai multe impresii: culoare, gust, miros şi simţ.

Teoria asociaţionistă formulată de Hume se bazează pe următoarele trei legi: legea asemănării (gândurile noastre trec mai uşor de la o idee anume la una similară de ex. când ne gândim la un prieten ne este uşor să ne gândim şi la ceilalţi prieteni), legea contiguităţii (când ne gândim la un obiect avem tendinţa să ne amintim de obiectele care au fost experienţiate în acelaşi loc şi timp – de exemplu când ne gândim la un cadou ne reamintim uşor persoana care ni l-a oferit) şi legea cauzei şi a efectului (observând succesiunea lucrurilor şi/sau a evenimentelor formulăm predicţii). Legea cauzei şi a efectului este cea mai eficientă atunci când ne formăm idei despre anumite

evenimente sau lucruri. Această din urmă lege este considerată cea mai importantă dintre legile asocierii.

Temă de reflecţie nr. 3
Comentaţi legile care stau la baza teoriei asociaţioniste a lui Hume din perspectiva unei teori actuale din psihologie.

D. Hume a investigat şi latura emoţională a fiinţei umane pornind de la clasificarea emoţiilor în două categorii fundamentale: trăiri afective întemeiate pe durere şi trăiri afective întemeiate pe plăcere. Emoţii precum bucuria, dorinţa şi speranţa derivă din plăcere, în timp ce enervarea, dispreţul şi frica derivă din durere.

James Mill (1773-1836) a descris psihicul pornind de la elementul său de bază senzaţia şi de la principiul care o guvernează: asociaţia. Cea mai cunoscută lucrare psihologică a lui Mill, „Analiza fenomenului mintii umane" (1829) se remarcă printr-o abordare mecanică a proceselor mentale. Credinţele, amintirile şi experienţele – chiar şi scopurile şi preferinţele estetice – toate se fundamentează pe asociere sau condiţionare. Caracterul şi abilitatea cognitivă sunt rezultatul unui proces educaţional adecvat.

Asociaţia este un fenomen general şi toată viaţa noastră psihică poate fi considerată ca un şir de imagini sau de sentimente. Asociaţia se produce fie între senzaţii, fie între idei. Ordinea sincronică a două relaţii simultane este ordinea în spaţiu. Ordinea succesivă, raportul anterior posterior între două fenomene e ordinea în timp. Ideile noastre derivă din senzaţii, iar ordinea acestor derivă firesc din cea a senzaţiilor.

Tot asociaţia explică formarea ideilor noastre despre obiectele din realitatea exterioară, formarea ideilor generale, a noţiunilor de asemănare şi de diferenţă, de antecedent şi consecvent, ca şi cele de spaţiu, timp, mişcare şi infinit.

Emoţiile şi actele de voinţă sunt supuse şi ele legilor asociaţiei. Emoţiile complexe provin din emoţii simple pe calea asociaţiei.

Toate senzaţiile noastre sunt agreabile sau dezagreabile, sau indiferente. Plăcerea şi durerea sunt cele două afecte primitive. Durerea şi plăcerea produc ideea de durere şi plăcere. Când ideea unui sentiment de plăcere e concepută ca viitoare, fără a fi siguri că va avea loc, simţim speranţa; când suntem siguri că va avea loc simţim bucuria. Când un sentiment de durere e conceput ca viitor, fără a fi sigur, simţim teama; când suntem siguri că se va produce, simţim tristeţea. Plăcerea şi durerea au cauze imediate sau îndepărtate.

Analiza lui James Mill tinde să arate că sentimentele cele mai puternice nu sunt decât nişte agregate formate prin juxtapunerea sau prin fuziunea unor sentimente

simple. Chiar un sentiment aşa de normal şi de general cum este dragostea părinţilor pentru copiii lor se explică în ultimă analiză prin procesul de asociaţie.

Temă de reflecţie nr. 4 Pornind de la distincţia dintre teamă şi tristeţe din perspectiva anticipării apariţiei unor evenimente viitoare se poate elabora o teorie a formării emoţiilor care să poată fi dovedită ştiinţific? Aduceţi argument în acest sens.

John Stuart Mill (1806-1873) introduce în Anglia pozitivismul lui Auguste Comte. Legea asociaţiei în concepţia sa reprezentă cea mai generală lege a fenomenelor psihice şi este instrumentul de cercetare predilect al psihologiei.

J.St.Mill consideră ca fiind legi ale asociaţiei următoarele:

1. ideile fenomenelor asemănătoare tind să se prezinte împreună în spirit;
2. când două impresii sau idei au fost percepute simultan sau în succesiune imediată, una tinde să aducă în conştiinţă pe cealaltă.

În ceea ce priveşte contiguitatea acesta este de două feluri: prin simultaneitate şi succesiune imediată.

Senzaţia este considerată fenomenul psihic elementar. J. S. Mill considera că ştiinţa minţii se poate dezvolta astfel încât să ajungă la predicţia comportmaentlor umane. Ceea ce îi lipseşte deocamdată ca să fie o ştiinţă exactă este lipsa înţelegerii funcţionării legilor secundare prin care am putea determina cum anume indivizii vor acţiona în circumstanţe precise.

Temă de reflecţie nr. 5
Care dintre abordările ulterioare din psihologie au postulat posibilitatea de a prezice comportmanetele umane? Comparaţi cele două perspective identificând asemănări şi deosebiri.

Contribuţia empirismului la instituirea psihologiei ca ştiinţă

Odată cu formularea principiilor empiriste moderne mulţi filosofi care au urmat şi-au reconsiderat metodele de investigaţie acestea devenind atomiste, mecaniciste şi pozitiviste. Astfel, pe la jumătatea secolului al XIX-lea erau puse bazele teoretice pentru o ştiinţă a psihicului uman. De ceea ce avea nevoie psihologia pentru a transpune în realitate aceste principii teoretice fundamentale era o metodă ştiinţifică pe măsură: experimentul. Acest fapt avea să se întâmple în curând datorită fiziologiei care a furnizat un model experimental menit să dea naştere noii psihologii.

De reţinut principiile fundamentale ale empirismului:

• procesele senzoriale au un rol primar în cunoaştere

• analiza experienţei conştiente se realizează prin descompunerea acesteia în elemente sale constitutive. Procesele mentale complexe sunt rezulatul sintezei prin asociaţie a elementelor simple din cadrul conştiinţei

• centrarea pe procesele conştiente

II.2.3 Pozitivismul - Auguste Comte (1798–1857)

Pozitivismul este un curent filosofic iniţiat de A. Comte care respinge filosofia ca reprezentare teoretică generalizată a lumii. În locul unei viziuni unificatoare care se centrează pe probleme irezolvabile pozitivismul reclamă centrarea pe fapte care sunt observabile în mod obiectiv. Tot ceea ce este speculativ, inferenţial, metafizic este respins de către pozitivism. A. Comte considera că există trei stadii ale dezvoltării umanităţii:

Stadiul teologic- pentru explicarea fenomenelor se recurge la mit şi la supranatural

Stadiul metafizic – cauzele fenomenelor sunt cercetate în termenii unor entităţi abstracte (folosirea unor explicaţii care apelează la principii, esenţe cauze sau legi care nu pot fi verificate (observate)

Stadiul ştiinţific, cel mai înalt, în care obiectivele majore sunt: descrirea fenomenelor, predicţia şi controlul acestora. Acest stadiu al pozitivismului este considerat de către Comte stadiul maturităţii inteligenţei umane. Acestuia i se potriveşte maxima "A şti înseamnă a prevedea pentru a putea", iar în consens cu aceasta cunoaşterea pozitivă este cunoaşterea eficientă.

Prin promovarea întâietăţii şi superiorităţii cunoaşterii ştiinţifice, pozitivismul a accentuat importanţa pe care orice disciplină ar trebui să o acorde demersului ştiinţific. Încrederea în metodele ştiinţifice nu mai este o opţiune pentru orice demers care doreşte să fie luat în serios, ci o necesitate.

Pozitivismul a avut un rol important în introducerea metodei ştiinţifice în toate disciplinele contribuind la dezvoltarea „ştiinţelor umane", în special a sociologiei, lingvisticii, istoriografiei şi psihologiei. Pozitivismul s-a dezvoltat în paralel cu afirmarea în secolul al XIX-lea a fenomenului istoric al primei revoluţii industriale, de care depinde şi convingerea optimistă într-un progres social, ca rezultat al reorganizării tehnice şi industrializării societăţii.

Temă de reflecţie nr. 6
Arătaţi influenţa pozitivismului asupra teoriilor actuale din psihologie.

II.2.4 Constiuirea biologiei ca disciplină ştiinţifică

La mijlocul secolului al XVIII-lea Carl von Linne a propus prima clasificare a platelor şi animalelor. La începutul secolului al XIX-lea perfecţionarea microscopului a permis evidenţierea unor asemănări în dezvoltarea embrionară a organismelor. În aceeaşi perioadă B. Lamark impune termenul de biologie definită a „ştiinţă a vieţii".

Lamarck avansează ipoteza evoluţionistă şi cea a înrudirii tuturor organisemlor vii. Aceste două ipoteze au fost completate de către Charles Darwin (1809-1882) cu ipoteza strămoşului comun şi cea a selecţiei naturale. Impactul darwinismului în psihologie este atestabil cel puţin prin următoarele câteva aspecte pe care le semnalăm în continuare:

a) definirea psihicului ca rezultat al unui proces evolutiv natural; Teoria evoluţionistă bazată pe idea selecţiei naturale a supus subiectul uman aceloraşi legi naturale care pot fi identificate şi la celelalte animale. Principiul continuităţii vieţii a fost unul dintre cele mai controversate aspecte ale acestei abordări. Dar, insistând pe ideea continuităţii vieţii Darwin a făcut posibilă cercetarea unor legi universale care să explice comportamentul.
b) impulsionarea dezvoltării psihologiei comparate prin faptul că a în opera sa este prezentată posibilitatea de a înţelege comportamentul uman folosind animalele
c) impulsionarea studiului dezvoltării copilului. Darwin a ţinut un jurnal în cadrul căruia a consemnat dezvoltarea primului său fiu William. Mai târziu a publicat un articol bazat pe aceste observaţii intitulat „Biographical Sketch of an Infant'' (1877). Studiul copilului era considerat o cale prin care se poate înţelege felul în care omul a evoluat. Dezvoltarea omului, încă din momentul concepţiei, reflectă toate stadiile evoluţiei (ontogeneza repetă filogeneza) (W. E. Pickren, A.Rutherford, 2010)

Temă de reflecţie nr. 7
Identificaţi şi alte contribuţii pe care dawninismul le-a adus psihologiei.

II.2.5 Fiziologia şi psihofizica

Fiziologia a avut o contribuţie decisivă la transfomarea psihologiei în ştiinţă experimentală prin promovarea investigaţiilor menite să identifice bazele anatomice şi

neuroanatomice ale funcţionării sistemului nervos. Psihofizica a continuat demersul investigativ în sensul descoperirii relaţiei care se stabileşte între proprietăţile fizice ale stimulilor şi efectul psihologic al acestora în plan subiectiv intern. Studierea raportului dintre evenimentele fizice şi psihice prin intermediul raportului dintre stimul şi senzaţie a evidenţiat faptul că o ştiinţă a minţii devine posibilă. Începuturile formale şi sistematice ale psihofizicii se găsesc în lucrările psihologului german Ernst Heinrich Weber (1795-1878) şi ale fizicianului-filozof Gustav T. Fechner (1801-1878).

Ernst Heinrich Weber(1795-1878) şi-a desfăşurat cercetările în domeniile anatomiei, psihologiei, fizicii şi biologiei. Iniţiator la experimentelor psihofizice este consemnat în istoria psihologiei ca fiind primul cercetător care a scris o formulă prin intermediul căreia se face legătura între lumea fizică şi cea psihologică:

Formulă care descrie legătura între lumea fizică şi cea psihologică

$$\frac{\Delta S}{S} = K$$

Unde: S= cantitatea de stimul deja existentă

Δ S= cantitatea de stimul ce trebuie adăugată pentru a provoca o diferenţă sesizabilă

K= constantă

Weber a pătruns într-o lume considerată de alţii ca fiind imposibilă. Evenimentele psihologice pot fi studiate în relaţie cu valorile măsurabile ale stimulilor, procesele psihice putând fi cuantificate, fapt pe care Immanuel Kant îl declarase imposibil de realizat.

Gustave Theodor Fechner (1801-1878) a fost interesat atât de domeniul filozofiei, cât şi de cel ştiinţific. În 1860, Fechner publică lucrarea „**Elemente de psihofizică**", lucrare considerată de importanţă majoră pentru psihologie, iar în 1876, publică „Vorschule der Aesthetic" în care tratează abordarea experimentală a judecăţilor estetice. Aceste două lucrări sunt considerate contribuţii importante care au condus la instituirea psihologiei ca ştiinţă, iar metodele dezvoltate de Fechner au devenit metode fundamentale ale psihologiei.

În urma cercetărilor, Fechner a descoperit că există o relaţie cuantificabilă între stimuli şi senzaţii ajungând la concluzia că orice creştere conştientizată a intensităţii stimulului în plan psihic este determinată de nivelul stimulării din plan fizic.

Testarea legilor lui Weber şi Fechner în laboratoarele de psihologie ale vremii a dus la construirea gradaţiilor senzoriale, cum ar fi cea a decibelilor pentru a se înregistra valorile tonalităţilor auditive.

Metodele construite de Fechner au devenit parte integrantă a metodologiei psihologiei experimentale.

Hermann Von Helmholtz (1821-1894) a fost unul dintre cei mai importanţi oameni de ştiinţă şi inventatori ai secolului al XIX-lea având contribuţii importante în fizică, psihologie, şi fiziologie.

Helmholtz a respins ideea că forţele vitale ale energiei misterioase influenţează procesele fizice sau psihice. El considera că toate modificările survenite în organism pot fi explicate prin intermediul legilor fizice. Studiile sale au demonstrat că o simplă contracţie a muşchilor poate genera o creştere subtilă a temperaturii, energia totală pe o anumită perioadă de timp fiind legată de modul în care organismul metabolizează mâncarea. Helmholtz considera că legea conservării energiei se aplică organismelor vii la fel ca şi fenomenelor fizice şi nu există aşa zise energii necunoscute care să activeze organismul uman. Psihologia, în viziunea lui Helmholtz avea bază în fiziologie care, la rândul ei era fundamentată în fizică şi chimie.

Temă de reflecţie nr. 8
Aduceţi trei argumente în favoare ideii că psihofizica a vut un rol hotărâtor în dezvoltarea psihologiei ca ştiinţă

CONCLUZII

Această perioadă ar putea fi intitulată etapa a doua a perioadei pre-ştiinţifice în care gândirea psihologică s-a dezvoltat. Temele importante pentru evoluţia ulterioară a psihologiei au fost următoarele:

1. Trecerea de la o concepţie substanţialistă a sufletului (în variatele sale forme de înţelegere: imaterial, spirtual, raţional, formă a corpului etc) la o concepţie subiectivistă (psyhe ca subiect, eu, persoană în sensul modern). Pentru psihologie acest pas a fost decisiv deoarece de la întrebări de tipul Ce este sufletul? Ce este cunoaşterea? Se trece la formularea unor noi întrebări precum Cum pot fi descrise şi/sau cum funcţionează procesele cognitive? Ce este eul? (sinele, personalitatea etc). Această mutaţie a permis psihologiei să-şi definească obiectul de studiu ca fiind independent, într-o primă fază, de filosofie. Apoi, prin contribuţia majoră a unor gânditori precum W. James şi Wundt psihologia şi-a

definit obiectul de studiu independent de fiziologie, medicină, biologie.

2. Problema cunoaşterii ştiinţifice. Succesul celorlalte ştiinţe a devenit temă de reflecţie pentru o serie de gânditori (ex. Pozitivismul). Aceştia au promovat ideea că adevărata cunoaştere este cea ştiinţifică. Astfel, psihologiei i-a revenit misiunea de a căuta o cale adecvată pentru a dovedi că poate să devină o disciplină ştiinţifică.
3. O serie de filosofi (de ex. I. Kant) au contestat psihologiei posibilitatea de a deveni o ştiinţă. Această provocare a rodit în cercetările psihologice din perioada ştiinţifică care s-au centrat aproape exclusiv pe dovedirea faptului că această perspectivă asupra psihologiei nu se confirmă dacă psihologia îşi redefineşete obiectul de studiu astfel încât acesta să poată fi investigat ştiinţific (ex. behaviorismul watsonian).
4. Termeni şi orientări cheie care definesc rigoarea ştiinţifică: determinismul şi empirismul. Perspectiva deterministă este cea care permite cercetătorului să identifice relaţii de tip cauză-efect. Empirismul a contribuit la promovarea ideii că o cunoaştere adecvată este cea care permite observarea obiectului investigat. Şi, de asemenea, importantă pentru psihologie, căutarea legităţilor de tip asociaţionist pe baza cărora pot fi explicate formarea unor procese mentale complexe.

Rezumat

Concepţiile asupra cunoaşterii umane au condus treptat la coneptualizarea unor termeni şi metode investigative care vor intra în vocabularul psihologiei ştiinţifice. Acest fenomen complex a fost circumscris de apariţia în istoria ideilor a unor concepţii care au gravitat în jurul unor teme şi dezbateri majore:

1. Cunoaşterea de sine – prin metoda introspecţiei pentru a accede la adevărata cunoaştere
2. Conştiinţa omului ca subiect gânditor din perspectivă teologică
3. Dezvoltarea celorlalte ştiinţe şi a tehnologiei în secolele XVII-XVIII au evidenţiat importanţa şi utilitatea cunoaşterii ştiinţifice. Perspectiva mecanicistă s-a transferat treptat asupra înţelegerii omului şi a principiilor fundamentale pe baza cărora putem accede la cunoaştere.
4. Empirismul şi pozitivismul au contribuit decisiv la formularea unor criterii fundamentale care diferenţiază adevărata cunoaştere (cea ştiinţifică) de celelate forme de înţelegere a lumii (cum ar fi de exemplu metafizica, demersul speculativ etc)
5. Fiziologia şi psihofizica au oferit psihologiei instrumente investigative pentru cercetarea psihicului pornind de la fundamentele biologice şi de la legităţi care descriu relaţia dintre proprietăţile fizice ale stimulilor şi procesele senzitive. Astfel, se profilează două aspecte fundamentale care au conferit psihologiei temeiul de a deveni ştiinţă distinctă atât prin desprinderea de filosofie, cât şi prin autonomizarea acesteia în raport cu fiziologia:

a) Nevoia existenţei unei discipline care să lămurească cum cunoaşte omul şi nu ce este cunoaşterea
b) Nevoia constituirii unei discipline care să investigheze relaţia minte-corp

PSIHOLOGIA ÎN PERIOADA ŞTIINŢIFICĂ

PREAMBUL

În această perioadă cercetările din psihologie şi-au asumat demersul ştiinţific. Disputele care au urmat nu s-au mai focalizat pe răspunsul la întrebarea dacă psihologia poate deveni ştiinţă ci pe următoarele probleme:

1. care este obiectul de studiu al psihologiei
2. care sunt metodele adecvate investigaţiei psihologice

Astfel, au apărut orientări şi şcoli de psihologie care se disting prin următoarele aspecte: definirea obiectului de studiu al psihologiei, promovarea unor anumite metode de investigaţie şi prin asumarea unor idei centrale (asumpţii fundamentale). Astfel, în această perioadă au apărut următoarele abordări şi/sau şcoli: voluntarismul, structuralismul, funcţionalismul, gestaltismul, behaviorismul, psihanaliza, umanismul, cognitivismul.

MODUL III W. WILHELM MAXIMILIAN WUNDT -VOLUNTARISMUL

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu concepţia psihologică şi cu rolul lui W. M. Wundt în istoria psihologiei

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

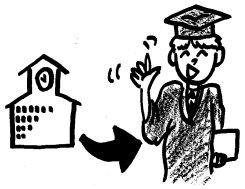

- Să poată argumenta statutul de figură fondatoare cu care este consemnat W. M. Wundt în istoria psihologiei
- Să poată prezenta principalele angajamente teoretice ale concepţiei lui W. M. Wundt

La nivel conceptual şi metodologic psihologia ca disciplină ştiinţifică de sine stătătoare a fost fundamentată de către Weber, Fechner şi Helmholtz. Dar rolul lui Wundt este decisiv în parcurgerea unui drum dificil pe care psihologia a pornit: legalizarea şi instituirea acesteia ca ştiinţă. Wundt a avut viziunea, talentul, aptitudinile organizatorice şi

entuziasmul necesare pentru a transforma psihologia de până atunci într-o ştiinţă unanim acceptată şi recunoscută.

Wundt a sintetizat cercetările anterioare într-un program de cercetare care a fost organizat în jurul unor idei centrale, proceduri şi metode. (Hergenhahn, B. R., 2000). Astfel, în istoria psihologiei, Wundt are statu de figură fondatoare. Principalele agumente menite să susţină această idee pot fi sistematizate astfel:

a) activitatea ştiinţifică a lui Wundt a adus psihologiei nu numai un laborator de psihologie experimentală ci şi o revistă de specialitate (primul număr a apărut în 1881).

b) laboratorul de psihologie de la Leipzig a devenit o adevărată şcoală, care prin studenţii şi profesorii săi a contribuit la formarea unei comunităţi ştiinţifice în domeniul psihologiei

c) Wundt şi-a propus în mod deliberat să pună bazele unei noi ştiinţe. În prefaţa primei ediţii a lucrării Principii de psihologie fiziologică (1873-1874) exprimă în mod explicit acest lucru.

d) Sub îndrumarea lui Wundt laboratorul a cunoscut o dezvoltare deosebită devenind model pentru alte universităţi din lume (astfel psihologia a devenit recunoscută).

În laboratorul de la Leipzig s-au format o serie de cercetători care la rândul lor prin munca depusă au devenit figuri importante în domeniul psihologiei. Astfel, psihiatrul Emil Kraepelin (1856-1926) a avansat o teorie despre schzofrenie derivată din psihologia lui Wundt (Aniţei, 2009). Lighter Witmer, fondatorul psihologiei clinice şi-a obţinut titlul de doctor sub îndrumarea lui Wundt în 1893. S-a întors la Universitatea din Pensylvania, unde a început să facă experimente pe teme cum ar fi perceperea durerii şi învăţarea specială a copiilor cu handicap. În martie 1896, Witmer a eschis prima clinică din lume care avea ca şi conducător un psiholog. (Aniţei, 2009).

Repere biografice

Wilhelm Maximilian Wundt (1832–1920) considerat „părintele" psihologiei experimentale moderne înfiinţează în anul 1879 la Universitatea din Leipzig primul laborator de psihologie experimentală. Wundt s-a născut la Neckarau în 16 august în acelaşi an în care a murit Goethe. A crescut într-o atmosferă intelectuală. Familia tatălui său includea istorici, economişti şi doi preşedinţi ai Universităţii Heidelberg. În familia mamei erau medici, oameni de ştiinţă şi oficiali guvernamentali. Cu toate acestea (sau poate tocmai din acest motiv) Wundt era timid, rezervat şi temător în faţa situaţiilor noi.

În primul an de liceu nu avea aprieteni, avea obiceiul de a visa cu ochii deschişi, era adesea pedepsit fizic de către profesorii săi şi în final a eşuat. În acea perioadă unul dintre profesorii săi a sugerat că o carieră potrivită pentru Wundt ar fi în domneiul serviciilor poştale. În anul următor şi-a reluat studiile în Heidelberg. După terminarea

liceului s-a înscris în programul premedical la Universitatea din Tubingen. După un an s-a transferat la Universitatea din Heidelberg, unde a devenit unul dintre cei mai buni studenţi din promoţia sa, absolvind cu titlul summa cum laude. La 24 de ani a studiat la Berlin cu Johannes Muller care a vut o influenţă atât de puternică asupra lui Wundt încât acesta a decis să renunţe la medicină şi să urmeze o carieră în fiziologia experimentală. După un an în care a studiat la institutul lui Muller, Wundt s-a reintors la Universitatea din Heidelberg unde a devenit asitent în laboratorul lui Helmholtz. În această perioadă a oferit primul său curs de psihologie ca ştiinţă naturală şi şi-a scris prima carte Contribuţii *la o teorie a percepţiei senzitive* (1862). În această carte Wundt a format pentru psihologie un plan pe care l-a urmat tot restul vieţii. În anul următor a publicat lucrarea Studii asupra psihologiei umane şi animale în care sunt prefigurate cele două tipuri de investigaţie pe care Wundt le-a urmat: psihologia experimentală şi psihologia socioculturală, căreia i-a dedicat 10 volume în perioada 1900-1920. Până în anul 1874 rămâne profesor la Heidelberg. În anul 1875 a început să predea cursuri de filosofie ştiinţifică la la Universitatea din Leipzig, unde va rămâne timp de 45 de ani. Deşi încă din primul an Wundt a dorit să predea psihologie experimentală, universitata nu a reuşit să îi ofere un spaţiu adecvat. Acest fapt se va întâmpla în anul 1879, când Wundt şi-a denumit laboratorul Institutul de Psihologie Experimentală. Din punct de vedere administrativ acesta a figurat în catalogul universităţii abia începând cu anul 1883. Cu toate acestea Institutul a devenit imediat extrem de popular iar cursurile lui Wundt au devenit cele mai audiate din universitate (uneori numărul de audienţi fiind mai mare de 250 de studenţi)

În anul 1881 Wundt a publicat primul număr al revistei *Studii de filosofie* dedicate psihologiei experimentale (deşi dorise iniţial numele de Studii de psihologie a renunţat deoarece la acea vreme exita sub această titulatură o revistă dedicată spiritualismului şi fenomenelor parapsihologice. Totuşi, după câţiva ani numele acestei reviste devine *Studii de psihologie*).

Datorită popularităţii de care se bucura insitutul lui Wundt acesta a fost extins de mai multe ori. În 1882 de la o singură încăpere laboratorului i se alocă 9 încăperi, iar în 1897 acesta ocupa o întreagă clădire. În timpul perioadei petrecute la Leipzig Wundt a supervizat 186 teze de doctorat (70 în filosofie, 116 în psihologie). Studenţii săi au devenit pionieri ai psihologiei experimentale în alte colţuri ale lumii. Wundt este considerat unul dintre cei mai productivi cercetători în istoria psihologiei. Boring estima că în perioada 1853-1920 acesta ascris 53785 de pagini.

Evident, pentru Wundt interesul major era munca sa, în autobiografie scriind despre familie doar un singur paragraf. Dedicaţia sa pentru muncă a mers atât e departe

încât şi-a analizat experienţele psihologice în timpul în care a fost atât de bolnav, încât viaţa îi era în pericol. (Hergenhahn , B. R., 2000).

Primul laborator de psihologie experimentală- mărturii

Felul în care era organizat laboratorul de psihologie experimentală reiese din mărturiile J. J. Van Biervliet (1859-1945) care a vizitat laboratorul lui Wundt cu scopul de a-şi deschide propriul laborator la Universitatea din Ghent. Aceste mărturii au fost publicate în articolul „Experimental Psychology.Wundt's Institute at Leipzig", Revue de L'Instruction Publique (Superieure et Moyenne) en Belgique, XXXV, 181-190. (S. Nicolas, L. Ferrand, 1999)

Institutul sau seminarul de psihologie experimentală instituit şi condus de către Wundt era compus din trei elemente: curs introductiv (teoretic şi practic); cercetare; bibliotecă.

Cursul introductiv

Cei care veneau să se formeze în psihologie experimentală aveau pregătiri diferite (pe lângă studenţi de la medicină şi candidaţi la doctorat în ştiinţe mai veneau studenţi de la filosofie, drept, inclusiv profesori din educaţia primară). Scopul cursului introductiv era acela de a preda acestui grup eterogen elementele specifice activităţii experimentale, de a-i familiariza cu aparatele folosite în laborator şi de a discuta şi critica varietatea de metode întrebuinţate până la acea dată în colectarea datelor. Acest curs format din 15 sesiuni se repeta la fiecare 6 luni. Astfel, în fiecare semestru veneau noi studenţi la seminarul de psihologie experimentală. Dr. Külpe era cel care ţinea cursul preliminar. Cursul se derula într-o atmosferă informală. Profesorul avea în faţă aparatul căruia îi prezenta funcţionarea şi utilitatea. Pe o tablă erau prezentate elemente matematice necesare înţelegerii aparatului (dacă era cazul). Audienţa era adesea întrebată despre felul cum ar decurge un experiment pentru a evita revenirile ulterioare.

Profesorul discuta răspunsurile, arăta punctele slabe şi dădea apoi răspunsul corect. Audienţei i se permitea să întrerupă profesorul pentru a ridica obiecţii sau pentru a cere clarificări. Sfârşitul cursului era adesea dedicat derulării unei serii de experimente cu aparatul prezentat iniţial şi aplicând metoda discutată. Spre sfârşitul cursului, Dr. Külpe propunea 2 sau 3 subiecte de cercetare originale. Studenţii aveau 8 zile la dispoziţie pentru a dezvolta un design, pentru a determina aspectele tehnice, pentru a alege metoda care ar putea oferi cel mai bun răspuns problemei. Ultimele două sesiuni erau dedicate examinării detaliate a răspunsurilor oferite. Această examinare avea scopul de a oferi profesorului

posibilitatea de a estima nivelul de cunoştinţe pe care îl veau studenţii la sfârşitul cursului introductiv.

Munca de cercetare

Munca de cercetare se desăşura într-o anexă a universităţii, denumită Konvict. Exista o serie de 5 încăperi: o antecameră; o cameră întunecată pentru cercetări psihofiziologice asupra vederii; 2 camere dotate cu instrumente electromagnetice destinate unor experimente variate, în special pentru înţelegerea atenţiei ca process psihologic. În aceste încăperi existau dulapuri de sticlă, hărţi, reproduceri anatomice şi modele demonstrative folosite în cadrul cursurilor; o sală de lectură în care era localizată biblioteca.

Mai existau două încăperi despărţite de precedentele printr-un coridor. În prima erau derulate experimente care nu necesitau electricitate, iar în cea de a doua se derulau experimente asupra vitezei de reacţie (la stimuli vizuali şi auditivi). Aici existau diverse aparate care produceau, în codiţii determinate şi precise, excitări senzoriale luminoase şi auditive. Butoanele pentru răspuns ofereau subiectului posibilitatea de a înregistra, prin intermediul transmisiei electrice, momentul precis în care acesta a perceput stimuli.

Izolarea subiectului era considerată esenţială pentru derularea cu succes a experimentelor. Complet izolat de experimentator, subiectul nu putea fi influenţat de către acesta şi acţiona total independent.

Fiecare din cele 7 încăperi avea un număr, iar experimentele se desfăşurau într-una sau două încăperi alese dinainte. Tehnica folosită era cea specfică cercetărilor fiziologice.

Cu toate acestea, aparatele cele mai des folosite nu erau exclusiv cele utilizate în laboratorele de fiziologie. Astfel existau multe aparate gândite de către Wundt şi construite conform instrucţiunilor acestuia de către C. Krille.

În fiecare dimineaţă Wundt îşi petecea timpul în laborator. Din timp în timp, vizita grupele de studiu, întodeauna afabil şi deschis asculta remarcile, examina instalaţiile, critica câte un detaliu, sugera o îmbunătăţire. Cei doi asistenţi ai săi Dr. Külpe şi Dr. Kirschmann îl ajutau să supervizeze cercetarea. În fiecare zi înte orele 14 şi 19, uneori dimineaţa, erau prezenţi ajutând, criticând, ghidând diverse grupuri de cercetare.

La începutul fiecărui semestru, studenţii care participau la seminaul de psihologie experimentală participau la o întâlnire prezidată de directorul institutului. Fiecare student propunea, dacă dorea, un proiect de cercetare, prezentând pe scurt ideile principale pe care dorea să le urmeze. După discuţii Wundt decidea care dintre proiectele prezentate urma să fie realizat. Pentru fiecare proiect era desemnat un experimentator şef, câţiva asistenţi dacă era necesar, şi unul sau mai mulţi subiecţi. Şeful experimentator avea experienţă de câteva

semestre, cunoscând tehnicile psihofiziologice. Succesul proiectului depindea în mare măsură de el (iniţiativă, precizie, sagacitate, seriozitate).

Subiecţii din cadrul experimentelor avea de asemenea un rol important, cea mai importantă calitate solicitată din partea acestora fiind sinceritatea. Vara trecută am admirat sinceritatea şi onestiatea subiecţilor care au fost incluşi în diverse grupe de cercetare. Subietul nu era întotdeuan acelaşi. Pentru a testa o lege este adesea necesar să se folosească o serie de subiecţi. Astfel asistenţii, studenţii chiar şi străini deveneau subiecţi în experimentele derulate. După consituirea grupului care participa la experiment erau stabilite sălile în care acesta urma să se deruleze şi orarul (care era afişat la intrarea în clădire). După o perioadă de testare (se încercau aparatele şi metodele de consemnare a datelor) începeau propriu-zis experimentele. Toate rezultatele care se obţineau pe parcursul experimentelor erau notate cu toate detaliile aferente (inclusiv toate circumstanţele extrene sau interne – starea subiectului- care ar fi putut influenţa obiectivitatea măsurărilor realizate). Aproape întotdeauna în procesul de analizare a rezultatelor se descopereau relaţii nebănuite, aspecte noi. Observaţiile nu rămâneau în acestă formă primară, era imperativă publicarea lor. Munca lui Wundt, a asistenţilor şi studenţilor săi era publicată într-o revistă special dediată acestui obiectiv: *Studii de filosofie*. În mai puţin de 10 ani au fost publicate 7 volume a câte 700 e pagini fiecare.

Biblioteca

Biblioteca de la Leipzig conţinea pe lângă lucrări filosofice (lucrările unor autori de referinţă precum: Leibnitz, Kant, Herbart, Schopenhauer) şi lucrările unor autori precum, Fechner, Stumpf, Ribot, Preyer, Taine, Bain, Spencer, Delboeuf, Bucola. De asemenea existau tratate de fiziologie scrise de Hermann, Wundt, Helmholtz, tratate de medicină etc.

Temă de reflecţie nr. 1
Comparaţi modul de organizare al laboratorului de psihologie experimentală cu standardele actuale în domeniu

Voluntarismul

Wundt şi-a intitulat concepţia sa psihologică: voluntarism (derivat din cuvântul voinţă). Voluntarismul se referă la capacitatea voinţei de a organiza conţinuturile mentale în procese superioare ale gândirii. Obiectivul principal al psihologiei voluntariste este acela de a înţelege legile mentale care guvernează dinamica conştiinţei. Această perspectivă asupra psihicului uman respinge ideea că elementele conştiinţei sunt statice şi că sunt conectate prin simpla asociere (respinge astfel empirismul şi asociaţionismul). Dar, pe de altă parte, o primă etapă în cadrul investigaţiei psihologice care să se centreze pe studierea elementelor, conţinuturilor şi a structurii conştiinţei este necesară (etapă în care asociaționismul era acceptat).

Mecanismul prin care a Wundt a încercat să explice dinamica conştiinţei se numeşte apercepţie şi este înţeles ca o sinteză creativă a elementelor conştiinţei. În dezvoltarea mentală dezvoltarea apercepţiei este un moment evolutiv important care diferenţiază oamenii de celealte animale, şi care face posibilă dezvoltarea unor forme culturale complexe precum limbajul, miturile şi obiceiurile. Multe dintre studiile experimentale asupra apercepţiei, care s-au desfăşurat în laboratorul de la Leipzig sunt precursori ai cercetărilor din domeniul psihologiei cognitive axate pe studiul atenţiei şi a memoriei de scurtă durată. (Greenwood J. D., 2009)

Obiectul de studiu al psihologiei este experiența imediată. Spre deosebire de experiența mediată aceasta nu este contaminată de interpretarea individului (de semnificația acordată de către acesta elementelor care intră în experiența sa conştientă). Diferența dintre cele două tipuri de experiență poate fi exemplificată astfel: de exemplu atunci când privim un trandafir şi spunem ”Trandafirul este roşu” această afirmație reflectă faptul că interesul nostru principal este acela de a experiența floarea (experiență mediată) și nu faptul că percepem ceva care se numeşte ”roşeață” (experiență imediată). (Schultz, D. P, Schultz, S. E., 2008)

Obiectivele psihologiei

Obiectivele psihologiei sunt următoarele:

1. analiza proceselor conştiente prin identificarea elementelor primare care stau la baza acestora;
2. desoperirea felului în care aceste elemente sunt organizate și sintetizate;
3. determinarea legilor care guvernează organizarea acestor elemente.

Structura conștiinței este formată din senzații și emoții (elementele de bază, primare ale acesteia). Dar în viața de zi cu zi acestea nu sunt experiențiate izolat (decât probabil foarte rar). Cel mai adesea multe elemente sunt experiențiate simultan și astfel apare percepția. Percepția este astfel un process pasiv care e guvernat de: stimularea fizică prezentă, structura anatomică a individului și de experiența trecută a individului. Cele trei influențe interacționează și formează câmpul perceptiv al persoanei, la un moment dat. Spre deosebire de apercepție, percepția este un proces pasiv. Pentru a explica felul în care senzațiile se combină pentru a se forma percepțiile Wundt a rămas fidel asociaționismului (vezi principiile asociaționiste formulate în cadrul filosofiei empiriste). Pentru a explica procese complexe cum ar fi atenția, gândirea și sinteza creativă folosind mecanismul apercepției Wundt se îndepărtează de asociaționsim fiind mai aproape de tradiția rațională (Hergenhahn , B. R., 2000).

Metoda introspecției

Descriind psihologia ca știință a experienței conștiente, Wundt avea nevoie de o metodă științifică prin care datele să fie culese pe baza observației. Dat fiind faptul că doar persoana care trăiește propriu-zis experiența poate să o observe, metoda de care are nevoie psihologia este introspecția. Wundt definea introspecția ca percepție internă.

Deși instropsecția a fost folosită înainte (în filosofie de ex. Sf. Augustin, în fizică prin studiul luminii și a sunetului, în psihofizică – Fechner) contribuția lui Wundt a fost aceea că a precizat condițiile și regulile care trebuie să ghideze folosirea acestei metode în psihologie. Acestea sunt:

- observatorii trebuie să fie capabili să determine momentul în care un process apare;
- observatorii trebuie să fie într-o stare de pregătire sau de concentrare a atenției;
- să fie posibilă repetarea observației de mai multe ori;
- să fie posibilă varierea condițiilor experimentale în sensul manipulării controlate a stimulilor. (Schultz, D. P, Schultz, S. E., 2008).

Temă de reflecţie nr. 2
Comparaţi standardele asociate metodei de colectare a datelor prin intermediul introspecţiei cu standardele actuale în domeniu

Teoria tridimensională a emoţiei*

În plus faţă de problema conceptelor cognitive cum ar fi senzaţia, percepţia, ideile, asocierile, apercepţiile, Wundt a fost interesat şi de emoţii. Considera că emoţiile nu trebuie neglijate în cercetarea ştiinţifică deoarece ele sunt implicate şi în alte procese psihice cum ar fi memoria, imaginaţia, percepţia şi gândirea. Emoţiile sunt cuprinse în cadrul proceselor psihice mai complexe, cum ar fi apercepţia. Cu ajutorul metodei introspecţiei, Wundt a identificat 3 dimensiuni fundamentale ale emoţiilor: plăcere şi durere, relaxare şi încordare, excitare şi linişte. Anumite senzaţii sunt rezultate ale unor emoţii specifice. Rareori se întâmplă ca emoţiile să fie izolate, ele se combină şi formează un tot unitar. Deci, o anumită senzaţie poate fi plăcută sau energizantă sau plăcută şi relaxantă. Sunt posibile diferite combinări. Aşa numitele emoţii de bucurie sau speranţă reprezintă emoţii plăcute având un anume conţinut cognitiv. Frica sau mânia pot reprezenta emoţii de încordare, neplăcute care au, de asemenea, un anumit conţinut cognitiv.

Rezumat
W. M. Wundt este considerat o figură fondatoare în istoria psihologiei. Contribuţiile sale în ceea ce priveşte dezvoltarea psihologiei susnt evidenţiate de munca de cercetător în cadrul laboratorului de psihologie care a devenit un etalon pentru organizarea unor stabilimente similare în întreaga lume şi de încercarea de a impune în istoria ideilor o concepţie psihologică pe care a intitulat-o voluntarism.

MODUL IV STRUCTURALISMUL ŞI FUNCŢIOANLISMUL

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu principiile celor două şcoli structuralismul şi funcţionalismul

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

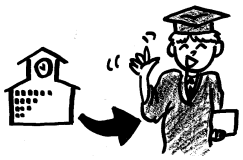

- Să poată prezenta rolul structuralismului şi a funcţionalismului în istoria psihologiei
- Să compare concepţia structuralistă cu cea funcţionalistă

IV. 1 STRUCTURALISMUL

Fondatorul şcolii structuraliste Edward Bradford Titchener (1867-1927), discipol al lui Wundt, a promovat psihologia experimentală ştiinţifică în Statele Unite. Acesta şi-a denumit sistemul său teoretic structuralism care se evidenţiază prin următoarele aspecte: definirea obiectului de studiu, promovarea unei metodologii specifice şi a unor teme care fac obiectul investigaţiilor propriu-zise.

1. Obiectul de studiu- experienţa conştientă imediată care depinde de persoana care o experienţiază. Astfel, misiunea psihologiei este aceea de reduce procesele conştiente la cele mai simple componente ale acestora, de a determina legile pe baza cărora elementele sunt asociate şi de a lega elementele studiate de condiţiile lor psihologice. Conştiinţa are la bază trei forme elementare: senzaţiile, imaginile şi stările afective. Senzaţiile sunt elementele care stau la baza formării percepţiilor şi apar în cadrul experienţelor ocazionate de prezenţa unui obiect fizic în mediu. Imaginile sunt elementele pe baza cărora se formează ideile şi apar în cadrul proceselor care reflectă experienţe care nu sunt prezente la momentul respectiv (cum ar fi de exemplu amintirea unei experienţe trecute). Stările afective sunt elementele de bază ale emoţiilor.
2. Datele despre experienţa conştientă au fost obţinute în special prin metoda introspecţiei considerată metodă ştiinţifică de coectare a datelor deoarece condiţiile de desfăşurare a acesteia vizau: observaţia, experimentul şi măsurarea (conform modelului wundtian)[1]

[1] Folosirea acestei metode era mai complicată decât la Wundt. Subiecţii în cazul lui Wundt trebuiau să raporteze momentul apariţiei unei experienţe prin raportare la un obiect extern sau eveniment. Subiecţii, în cazul lui Titchener trebuiau să identifice elementele primare care alcătuiau experienţa. Astfel,

3. Temele investigate cu precădere au fost elementele constitutive ale conştiinţei (senzaţiile, afectivitatea, imaginile), a fost de asemenea investigată problema atenţiei. Psihologia structurală în concepţia lui Titchener este ştiinţă pură. Astfel, a exclus din aria tematică a acesteia domeniul aplicativ (considera că menirea psihologiei nu era aceea de a reforma societatea sau de a vindeca tulburările mentale). (D. P. Schultz, S. E. Schultz, 2008)

Repere biografice **Edward Bradford Titchener (1867-1927)**

Născut în Chichester, Anglia, într-o familie cu puțini bani (dar cu descendență intelectuală impresionantă). Titchener s-a folosit de capacitățile sale intelectuale pentru a obține diverse burse. A studiat și la Oxford unde a avut posibilitatea să cerceteze filosofia și să activeze ca asistent de cercetare în fiziologie. A câștigat numeroase premii academice și cunoștea mai multe limbi (latina, greaca, franceza și italiana). Pe vremea când era la Oxford a început să fie interesat de psihologia lui Wundt, deși acest entuziasm nu era împărtășit de ceilalți colegi din universitate. Și-a continuat cercetările la Leipzig sub supervizarea lui Wundt, obținând în anul 1892 doctoratul. În acea perioadă a devenit apropiat de Wundt și familia acestuia. După finalizarea doctoratului s-a întors în Anglia unde a încercat să promoveze psihologia experimentală. Dat fiind faptul că la Oxford această initiativă nu a fost întâpinată cu entuziasm a plecat în Statele Unite la Universitatea din Cornell. A rămas aici până la vârsta de 60 de ani când a murit datorită unei tumori cerebrale.

În perioada 1893- 1900 Titchener și-a format laboratorul, a condus cercetări și a publicat diverse studii. În conducerea lucrărilor elaborate de către studenții săi și-a exercitat autoritatea prin selectarea lucrărilor care corespundeau propriilor interese de cercetare. Astfel majoritatea dintre lucrările acestora au purtat amprenta concepției lui Titchener. A tradus în engleză mai multe lucrări ale lui Wundt.

În 1904 un grup intitulat „Experimentaliștii lui Titchener" au început să se întîlnească regulat pentru a-și compara cercetările. Titchener domina sesiunile prin alegerea temelor și a invitaților. Una dintre regulile acestui grup era faptul că femeile nu erau admise la întruniri. (Conform lui Boring femeile nu erau admise deoarece la aceste întruniri se fuma iar femeile erau considerate prea „pure" pentru acest obicei).

Cu toate că Titchener a continuat să excludă femeile de la întrunirile

---

subiecţii erau antrenaţi să evite raportarea semnificaţiei unui stimul (pentru a evita eroarea stimulului, de exemplu dacă stimulul era un măr acesta nu trebuia să fie raportat decât descriptiv, adică pe baza senzaţiilor ocazionate de formă, mărime, culoare etc.) (Hergenhahn , B. R., 2000)

experimentaliştilor a acceptat femeile în studiile doctorale (fapt ce nu era posibil la Harvard şi Columbia). În 1929 la doi ani după moartea lui Titchener Experimentaliştii s-au reorganizat înființând Society of Experimental Psychologists care este activă şi în zilele noastre. (Schultz, D. P, Schultz, S. E., 2008)

*Ştiinţa, conform părerii lui Titchner, are la bază experienţa. Fără experienţă nu există cunoaştere. Ştiinţa caută permanent răspunsuri la trei întrebări: **ce, cum şi când?** Prima problemă a psihologiei a fost să identifice elementele fundamentale ale experienţei, la fel cum prima sarcină a ştiinţelor exacte a fost identificarea elementele bazale. Cea de-a doua sarcină este să descrie modalităţile prin care se combină acele elemente.

Metodologia psihologică în viziunea lui Titchener, nu ar trebui să fie diferită faţă de metodele utilizate de celelalte ştiinţe. Toate cercetările încep cu observarea fenomenelor considerate obiect de studiu pentru o anumită ştiinţă. Pentru ca o observaţie să fie ştiinţifică, este important ca aceasta să poată fi izolată, variată şi repetată. De exemplu, stimularea unui anumit bloc receptor situat pe limbă cu o anumită substanţă, poate produce un răspuns specific. Poate că subiectul declară că a simţit un gust dulce. Să presupunem că receptorul poate fi izolat, substanţa poate fi variată şi răspunsul poate fi izolat iar stimulul poate fi repetat. Observaţia, în acest caz, este o variantă a introspecţiei, dar în viziunea lui Titcehner, nu trebuie ca aceasta să fie văzută ca fiind total diferită de introspecţie.

De vreme ce metoda lui Titchener se limita la introspecţie, s-ar putea crede faptul că psihologia în viziunea lui, avea un spectru limitat. Introspecţia a fost acuzată că arată în mod superficial elementele minţii individuale şi că suntem prinşi într-un anume solipsism. Titchener cunoştea această problemă şi a încercat să diversifice metodele folosite în studiul fenomenelor psihice.

Titchener considera că psihologii trebuie să realizeze numeroase analogii. Deşi noi avem acces direct doar la experienţa noastră, un anume tip de comportament (expresia de frică) la altă persoană se poate interpreta în baza propriei noastre experienţe cu acel comportament. Viziunea sa asupra spectrului psihologiei, era atunci mult mai largă decât ce ar putea deriva dintr-o definiţie a sa a psihologiei ca experienţă umană dependentă de experienţele individului. În timp ce sistemul lui Titchner evolua, el a devenit conştient de importanţa studiului diferitelor tipuri de conştiinţe.

Titchener considera procesele mentale drept „ferestre” ale minţii. În primul rând, Titchener a dorit să identifice elementele care stăteau la baza fiecărui simţ în parte. Deşi studiul simţurilor a ocupat un loc central în sistemul lui Titchner, el şi-a îndreptat atenţia şi înspre alte două procese: imaginile şi trăirile afective. Senzaţiile au fost privite ca elemente ale percepţiei, în vreme ce imaginile au fost privite ca elemente ale ideilor,

amintirilor şi gândurilor. Afectele au fost tratate ca procese elementare ale emoţiilor.

Pe lângă clasificarea şi identificarea elementelor constitutive simple, Titchner, considera că e necesar ca psihologul să descopere atributele proceselor elementare. De exemplu, el remarcase că toate senzaţiile au cel puţin patru atribute: calitate, intensitate, claritate, durată. Calitatea este cea mai importantă proprietate a senzaţiilor- salitatea, dulceaţa, roşeaţa, etc. Intensitatea se referă în mod simplu la faptul că senzaţia există cu o anume cantitate şi putere. Claritatea se referă la gradul de distingere sau transparenţă a unei senzaţii. Durata se referă desigur la un atribut temporal. Titchner de asemenea a considerat că acestor patru atribute li se pot asocia şi imagini.

Sistemul lui Titchener punea accentul pe importanţa experimentelor de laborator şi pe o metodologie riguroasă. Cursurile aveau întotdeauna o bază practică. În mod normal, el făcea o demonstraţie de laborator aducând întotdeauna elemente de noutate. Le făcea studenţilor o scurtă prezentare a experimentului şi le spunea care erau materialele necesare pentru acesta. În continuare descria procedura pe care aveau să o utilizeze.

Titchner a fost interesat de problema atenţiei. A făcut distincţia între atenţia voluntară şi involuntară. A numit atenţia involuntară primară şi pe cea voluntară secundară. Ambele reprezintă tipuri de conştiinţa în stadii diferite de dezvoltare.

Atenţia primară conform lui Titchener (1915) este „o atenţie pe care o oferim necondiţionat şi nu o putem opri" (pag 268). Este declanşată de stimuli puternici, noi, spontani deci atributul intensităţii este suficient pentru a o activa.

Atenţia secundară presupune concentrarea asupra unui obiect care nu ar atrage atenţia în mod normal. Astfel el considera ca „atenţia secundară este atenţia în condiţii dificile, în faţa concurenţilor, atenţie fără distragere" (pag 272). Deci, atenţia secundară se asociază cu un grad mult mai mare de dezvoltare. Copilul este capabil de atenţie involuntară în mod curent, dar nu şi de cea voluntară.

Titchener considera că înainte de cercetarea lui Hermann Ebbinghaus, studiul experimental asupra asocierilor a fost confundat datorită unor interpretări eronate date anterior. În viziunea lui Titchner, doar simpla analiză a asocierilor fără a înţelege întreg procesul este nerelevantă. De asemenea el a argumentat că şi cunoştinţa noastră în acest domeniu este limitată până la momentul în care va fi posibilă cercetarea fiziologiei asocierilor.

Cea mai discutată teorie asupra naturii emoţiilor în vremea lui Titchener era una paradoxală promovată de William James (1884) şi susţinută de Carl Lange (1884). Sub denumirea de teoria James-Lange a emoţiei, era vorba despre dependenţa emoţiei de sistemul vasomotor. Conform acestei teorii noi simţim emoţii cum ar fi frica, mânia,

dragostea datorită unor fenomene ce se petrec în organismul nostru (contracţii musculare, adrenalină, puls crescut, etc. care se interpun între un proces mintal şi altul. Folosind un exemplu dat şi de James, vedem un urs, fugim şi ne e frică. Experimentarea emoţiei este produsul fugii şi a multiplelor evenimente care o acompaniază. Spunem despre această teorie că este paradoxală deoarece contrazice ideea logică cum că vedem ursul, ne e frică şi abia după aceasta fugim.

Titchener considera că în anumite cazuri, instinctele sunt în mod automat legate de afecte, poziţie pe care James a acceptat-o. Asemenea afecte apar în condiţii de mediu care se pot asocia şi cu stări organice. Afectele se pot asocia şi cu amintiri sau imagini. Deci, conform lui Titchner, producerea emoţiei poate avea mai multe cauze. Titchener (1915) spunea că sentimentul „reprezintă ultimul nivel al dezvoltării mintale din punct de vedere afectiv, la fel cum gândirea reprezintă nivelul cel mai înalt de dezvoltare ale zonei senzaţiilor şi imaginaţiei" (pag 499). Un sentiment este mult mai complex decât o emoţie; include discriminare, o dimensiune critică, premise diferite, etc. De exemplu, dacă patriotismul se numeşte sentiment, include emoţii dar şi tensiuni. Care este relaţia dintre loialitate faţă de stat, naţiune şi umanitate? Ce reprezintă un simbol? Deci, sentimentul implică emoţii dar este o manifestare mai complicată a dimensiunii afective.

Titchener a identificat trei procese psihice elementare: senzaţia, imaginaţia şi afectivitatea. Afectivitatea era iniţial privită ca fiind compusă din emoţii. Pe măsură ce teoria lui Titchner se dezvoltă, relaţia dintre afect şi emoţie devine din ce în ce mai problematică. În ultimii ani Titchner s-a depărtat de conceptul elementelor şi gândea în termeni de experienţă şi dimensiune. Imaginile, senzaţiile, emoţiile nu sunt ultimele dimensiuni ale experienţei ci doar elemente abstracte care se pot găsi doar prin disecţie sau discriminare.

Deşi sistemul său original nu rezistat, atitudinea sa ştiinţifică riguroasă a fost remarcată de psihologi. Este de asemenea foarte interesant faptul că în ultimii ani Titchner începuse să înţeleagă independenţa psihologiei de fiziologie. Aceasta se poate să fi determinat şi alţi psihologi să aibă încredere în noua disciplină, psihologia. *(Aniţei,2006)

Contribuţia structuralismului

Deşi nu a supravieţuit ca şcoală structuralismul a influenţat dezvoltarea psihologiei prin

următoarele aspecte:

1. a oferit un model teoretic prin care psihologia îşi poate articula ştiinţific obiectul de studiu

2. ideea de a consemna prin rapoarte verbale experienţele trăite de subiecţii participanţi la exprimente a fost dezvoltată şi ulterior folosită în multe domenii aplicative ale psihologiei
3. a suscitat controverse şi opoziţii; criticile aduse acestei orientări s-au concretizat în noi curente fapt ce a contribuit la dezvoltarea psihologiei

Temă de reflecţie nr. 1
Arătaţi impotanţa principiilor asociaţioniste pentru abordarea structuralistă a lui Titchener şi pentru concepţia voluntaristă a lui Wundt.

IV.2 FUNCŢIONALISMUL

Gânditorii asociaţi orientării funcţionaliste nu au intenţionat să dezvolte o nouă şcoală psihologică. Aceştia au început să îşi exprime poziţia protestând împotriva restricţiilor şi limitărilor impuse psihologiei prin concepţia lui Wundt asupra acesteia şi împotriva structuralismului. În timp, funcţionalismul a dobândit multe din caracteristicile unei şcoli psihologice, deşi nu acesta a fost scopul iniţial. În cadrul acestei şcoli au fost integrate concepţiile mai multor psihologi care au împărtăşit un obiectiv comun: studierea funcţiilor conştiinţei.

Caracteristicile psihologiei funcţionaliste (Keller 1973, apud Hergenhahn, B. R., 2000)

1. funcţionaliştii se opun cercetării elementelor conştiinţei promovată de structuralism pe care o consideră sterilă;

2. obiectivul fundamental al cercetărilor din cadrul psihologiei funcţionaliste este înţelegerea funcţionării minţii şi nu descrierea statică a elementelor sale constitutive. Procesele mentale au funcţia de a adapta organismul la condiţiile din mediu;

3. funcţionaliştii considerau că psihologia trebuie să fie şi o ştiinţă practică nu doar teoretică; şi-au propus să aplice rezultatele obţinute pentru a îmbunătăţii viaţa personală, educaţia industria etc.

4. funcţionaliştii au propus ca şi teme de cercetare psihologică: animalele, copii şi tulburările mentale. Din punct de vedere metodologic au extins instrumentele de cercetare folosind de exemplu testele mentale;

5. Dat fiind faptul că organismul se comportă diferit în acelaşi mediu pe măsură ce nevoile acestuia se schimbă nevoile şi motivaţia trebuie investigate pentru a înţelege comportamentul;

6. Obiectul psihologiei include atât procesele mentale, cât şi comportamentul;

introspecţia este o metodă validă printre alte metode;

7. Funcţionaliştii au fost interesaţi mai degrabă de ceea ce face ca organismele să difere unele de altele decât de ceea ce le face similare;

8. Toţi funcţionaliştii au fost influenţaţi fie direct, fie indirect de William James, care la rândul său a fost influenţat de teoria evoluţionistă darwinistă.

Funcționalismul va fi prezentat în continuare conform următoarei structuri:

A. Rolul lui W, James în configurarea perspectivei funcționaliste – precursor
B. Fondatorii funcționalismului Școala de la Chicago și școala din cadrul Universității Columbia
C. Alte teorii care reflectă în diferite variante perspectiva funcționalistă

3.1 Rolul lui W. James în configurarea perspectivei funcționaliste*

William James (1842-1910) a pornit de la sensibilitatea sa faţă de oameni şi problemele lor. Ceea ce a rezultat a fost o filozofie validă doar în aparenţă, o filozofie unică prin deschiderea faţă de schimbare şi prin dorinţa de a experimenta noi metode. Aceasta era o filozofie bine integrată în specificul gândirii americane nefiind nici pesimistă, nici optimistă ci în mare măsură practică.

James a definit psihologia ca ştiinţa vieţii psihice. Aşadar, pentru James, psihologia era studiul proceselor mentale, dar asemenea procese introduc psihologul în dimensiuni behaviorale, psihologice şi culturale. James credea că o mare parte a vieţii omeneşti este inteligibilă doar în termeni de analiză a obiceiurilor care au fost dobândite prin învăţare şi educaţie. A pus accentul pe baza fiziologica a obiceiurilor prin evidenţierea faptului ca stimularea pare să urmeze calea rezistenţei minime a ţesutului viu. Majoritatea dintre noi trăiesc urmărind tipare în domeniul vestimentaţiei, al modalităţilor de salut, scopul de a obţine şi a desfăşura o slujbă. James susţinea că psihologii abandonează metoda empirica atunci când încearcă să disece viaţa psihică în simple senzaţii. Motivul acestei controverse este acela că în experienţa noastră normală nu avem senzaţii simple. Altă caracteristica a fluxului gândirii este aceea că gândurile se află într-o continuă schimbare. Era convins că starea noastră mentală se află întotdeauna în desfăşurare prin urmare o stare actuală nu este identică cu precedenta. A treia caracteristică a gândirii umane este aceea că transmite un înţeles, cu alte cuvinte este cognitiva. Termenul “cognitiv” derivă din latinescul “cognoscere”, care înseamnă a cunoaşte sau a lua la cunoştiinţă. Conform lui James, selectivitatea, discriminarea, alegerea şi interesele schimbătoare sunt în starea lor naturala. James credea ca

selectivitatea este bazata pe natura şi caracteristicile stimulului, estetica şi valorile personale.

Pentru James, termenul "sine" reprezinta totalitatea lucrurilor care ne apartin: prieteni, copii, casa, haine, animale de casa, reputatie, memorie, perceptie, şi o structura fizica. A identificat trei constituenti ai eului: eul material, eul social, şi eul spiritual.

James considera că existau anumite tensiuni şi rivalităţi de observat în rândul eu-rilor de asemenea existau tensiuni şi în radul eu-rilor potenţiale sau al eu-rilor ideale.

James a demonstrat ca respectul fata de sine este o funcţie a raportului dintre succesul şi dorinţele noastre după cum urmează:

$$\text{Respectul fata de sine} = \frac{\text{Succes}}{\text{Pretenţii}}$$

James a evidenţiat faptul că cele mai mari dificultăţi sunt depăşite prin ajustarea aşteptărilor la un nivel mai scăzut. Ne simţim uneori uşuraţi atunci când spunem că nu trebuie să fim cei mai buni într-o anumită activitate sau atunci când realizăm că putem pur şi simplu să renunţăm la o anumită activitate. James a atras atenţia spre diferite aşteptări asociate cu diferite euri. Eul material îşi poate găsi mulţumirea în bogăţie, eul social o poate găsi în recunoaştere, iar eul spiritual îşi poate găsi recunoaşterea în puritatea sau superioritate morală.

James a urmărit de asemenea şi caracterul schimbător al instinctelor. Spre exemplu, instinctul de a urmări scade după o perioadă scurtă, dar critică de timp. El credea că principiul schimbării este important în viaţa animalelor şi a oamenilor. Un instinct este util doar pentru a scurta perioada. James vedea instinctele ca fiind foarte importante în dezvoltarea timpurie şi mai puţin importante în dezvoltarea târzie. Considera instinctive comportamentele precum suptul, muscatul, strânsul, plânsul, imitatul şi anumite temeri.

Având în vedere studiul memoriei, James a început prin a evidenţia distincţia între memoria primară şi memoria secundară. Memoria primară, conform lui James, este memoria trecutului imediat, sau memoria evenimentelor care au trecut de curând în conştiinţa. Considera că există o strânsă legătură între memoria primară şi imaginile întipărite în memorie după contact – un subiect de interes considerabil în cercetarea perceptivă. Memoria secundară, pentru James, era memoria corespunzătoare. A definit-o ca fiind cunoaşterea evenimentelor anterioare care nu fac parte curentă din gândire sau atenţie. James susţinea că exersarea memoriei presupune două lucruri: în primul rând, reţinerea unui obiect, şi în al doilea rând, demonstrarea reţinerii prin amintire,

reproducere sau evocare.

Sub conducerea lui James, graniţele metodologice şi conceptuale ale psihologiei s-au extins foarte mult.

B. Fondatorii funcționalismului Școala de la Chicago și școala din cadrul Universității Columbia

Școala de la Chicago

Reprezentanții acestei școli sunt considerați John Dewey (1859–1952) și James Rowland Angell (1869–1949).

Lucrarea „The Reflex Arc Concept in Psychology" publicată de către John Dewey în 1896 este considerată ca reprezentând începutul formal al școlii funcționaliste. Principalele idei care reflectă concepția acestui gânditor sunt următoarele:

a) toate comportamentele trebuie gândite în termeni funcționaliști, adică rolul lor fiind acela de a adpta organismal la mediu;
b) cel mai important aspect care definește comportamentul este scopul;
c) schimbarea socială este inevitabilă dar poate fi influențată dacă se stabilește un plan de acțiune adecvat. Pronind de la această idee a dezvoltat o teorie a educației considerate progresistă. Principiul fundamental care direcționează acțiunea educativă este centrarea pe elev. De asemenea a promovat idea învățării prin acțiune. Scopul educației nu este achiziționarea pasivă de cunoștințe ci pregătirea elevului pentru adaptarea la mediul social.

James Rowland Angell *(1869–1949*) a contopit principiile funcționaliste într-o școală de gândire. Acesta a descris cele trei teme majore ale psihologiei funcționaliste:

Teme majore ale funcţionlismului

1. Psihologia funcționalistă este psihologia operațiilor mentale în opoziție cu structuralismul care este psihologia elementelor mentale. Scopul psihologiei funcționalsite este acela de a descoperi cum operează procesele mentale, rezultantele lor și condițiile în care survin.
2. Psihologia funcționalistă este psihologia fundamentalelor aspecte utile ale conștiinței. Astfel conștiința este văzută din perspectiva spiritului utilitarist care mediază între nevoile organismului și cerințele mediului. Structurile și funcțiile organismului există deoarece acestea permit adaptarea acestuia la mediu și astfel îi asigură supraviețuirea. Din moment ce conștiința a supraviețuit înseamnă că este utilă organismului, același lucru fiind valabil pentru judecată și voință.

3. Psihologia funcționalistă este psihologia relațiilor psihofizice (minte-organism) și se preocupă de investigarea tuturor relațiilor care există între organism și mediu. Relația dintre minte și corp nu este gândită din perspectivă dualistă, ci interacționistă (acestea comunică și aparțin aceluiași registru de existență).

Școala din cadrul Universității Columbia

Robert Sessions Woodworth (1869-1962)* este privit în mod normal ca un funcţionalist. El a preferat să se considere un psiholog experimentalist care caută să înţeleagă relaţiile efect-cauză dintre experienţă şi comportament. Contribuţiile publicate ale lui Woodworth aduse psihologiei au fost stabilite la 200 de lucrări şi 10 cărţi. Deşi a adus contribuţii substanţiale în multe domenii, trei dintre acestea sunt de remarcat.

Conceptul de motivaţie la Woodworth s-a extins şi în tărâmul inconştientului astfel că el l-a anticipat pe Freud în ideea că visele sunt rezultatul dorinţelor perseverente (teoria sa se baza de fundamente mai largi decât cele ale lui Freud). Aşadar, dorinţa din spatele unui vis, conform lui Woodworth, nu trebuie să fie sexuala; mai degrabă trebuie să fie bazată pe o nevoie umana puternică precum nevoia de a obţine ceva, de recunoaşterea, de securitate, s.a.m.d. Woodworth şi-a denumit abordarea ca "psihologie dinamica". Termenul "dinamic" se referă la importanţa înţelegerii cauzelor comportamentului. Woodworth a presupus că aceste cauze nu sunt întotdeauna reductibile la o simpla formula stimul-răspuns (S- R). El sublinia posibilitatea de a înlocui cauzalitatea S-R cu relaţia: stimul – organism – răspuns(S – O – R).

O a treia contribuţie pe care Woodworth a adus-o psihologiei a fost realizată prin intermediul cărţilor sale. Lucrarea sa introductiva intitulata "Psihologia", publicata iniţial în 1921, a fost foarte folositoare pentru început, dar lucrarea sa care a avut cea mai mare influenţă asupra psihologiei academice a fost "Psihologia experimentală" publicat pentru prima oara în 1938. Timp de mai bine de două decenii aceasta a servit drept o sursă standard de referinţă pentru studenţii care se pregăteau pentru absolvirea universităţii şi nu numai.

C. Alte teorii care reflectă în diferite variante perspectiva funcționalistă*

Hugo Munsterberg (1863–1916) s-a remarcat prin studiul problemelor legate de psihologia judiciară, criminalistică, psihologie economică şi organizaţională. Cartea lui Munsterberg "In boxa martorilor" (1908) este clasică în psihologia criminalistică. Aceasta explorează probleme legate de subiecte precum mărturiile, metode de interogare, sugestibilitatea martorilor în tribunal şi detectarea minciunii. În privinţa

ultimului subiect, Munsterberg era conştient de relaţia dintre stimularea fiziologică şi procesele emoţionale. El credea ca procesele asociate cu spunerea unei minciuni pot fi detectate prin măsurători fiziologice precum respiraţia şi presiunea arterială. Munsterberg credea de asemenea că va sosi şi ziua în care experţii psihologi vor fi chemaţi să depună mărturie, precum chimiştii, fizicienii şi alţi experţi. De asemenea, el a anticipat posibilitatea că va exista un laborator psihologic care să funcţioneze doar pe probleme juridice.

Lucrarea lui Munsterberg "Psihoterapia" (1909) cuprinde o discuţie despre cauzele tulburărilor emoţionale, împreună cu o varietate de strategii de tratament şi cazuri date. În strategiile de tratament, Munsterberg era împotriva unei abordări strict sistematice fiind de părere că terapeutul trebuie să asocieze tratamentul la nevoile şi abilităţile speciale ale pacientului. Deşi hipnoza a jucat un rol important în abordarea sa, era de acord şi cu alte tehnici.

Stanley Hall (1844-1924) a explorat fiecare zonă şi relaţie umană: genetica, copilăria, adolescenţa, familia, educaţia, şi fenomenul religios. Hall nu a urmat un sistem strict psihologic cu definiţii clare şi reţete metodologice rigide. Lucrările sale publicate şi programul experimental pe care l-a susţinut aveau o calitate tematică deosebită. Discutând despre laboratorul experimental al lui Hall s-a constatat că principalele subiecte investigate erau: vederea binoculară, percepţia timpului, coordonarea acţiunilor dintre cele două jumătăţi ale corpului şi relaţia dintre atenţia psihologică şi mişcarea musculară.

Viziunea lui Hall pentru psihologia experimentală a copilului a fost prezentată într-o revistă cunoscută printr-un articol intitulat "Un institut al copiilor" (vezi Hall, 1910). În articol, se susţineau campanii pentru instituţiile care realizau studii extinse despre copii. Cercetările lui Hall despre copii au acoperit numeroase subiecte. El a depus un efort masiv şi susţinut pentru a înţelege mintea şi comportamentul copilului.

James McKeen Cattell (1860-1944) este una dintre cele mai colorate şi controversate figuri din istoria psihologiei. Şi-a croit drumul spre celebritate în această disciplină pe o rută neobişnuită. Programul său de cercetare a eşuat, şi comparativ cu alţii, a publicat un număr relativ mic de lucrări. Şi-a câştigat locul în istorie în primul rând prin abilităţile editoriale şi administrative care aveau importante consecinţe benefice pentru psihologie şi ştiinţa. Pe deasupra, prin eforturile sale editoriale, munca experimentală şi editorială a psihologilor a fost adusă în centrul atenţiei oamenilor de ştiinţă şi publicului.

Programele de cercetare ale lui Cattell la Universităţile Columbia şi Pennsylvania se concentrau mai ales **pe dezvoltarea "testelor mentale**", termen pe care le-a conceput în 1890. în vremea lui Cattell existau mari speranţe ca abilităţile mentale să poată fi măsurate şi astfel asemenea măsurări ar putea avea consecinţe benefice pentru şcoli şi pentru industrie. Cattell, urmându-l pe Galton, a măsurat asemenea variabile ca: timpul de reacţie, timpuri de reacţie complexe, acuitatea vizuala, acuitatea auditivă, forţa de apucare, şi altele asemănătoare.

Mai târziu, Binet , folosind un set diferit de probe, a putut elabora teste cu eficienţă predictivă. Deşi programul de cercetare al lui Cattell a eşuat, el a stabilit şi a dezvoltat laboratoare la Universitatea Pennsylvania şi Columbia. De asemenea, la Columbia a ajutat la promovarea unuia dintre cele mai active programe de doctorat în psihologie.

În 1894, Cattell şi-a început cariera ca editor, a fost o cariera care s-a întins pe durata a jumătate de secol. Publicaţia "Ştiinţa" era privită în mod tipic ca fiind una dintre cele mai importante periodice care furnizau informaţii despre cercetările oamenilor de ştiinţă din multe domenii, inclusiv fizică, chimie, biologie, geologie şi psihologie.

Alfred Binet (1857-1911), nu este asociat cu nici un sistem psihologic dominant, dar în biografia sa scrisă de Wolf (1973), aceasta a afirmat că "el era de fapt total cucerit de terminologia şi perspective funcţionalistă, de preocupări în legătură cu natura conştiinţei, şi de nevoia studiilor comparative şi evolutive" (p. 4). Ca psiholog experimental, Binet avea interese în foarte multe domenii. Pe lângă studiul inteligenţei, a realizat numeroase studii pe teme precum: hipnoza, atenţia, creativitatea, grafologia şi mărturia martorilor oculari. După multe încercări şi greşeli, Binet a încercat o abordare a măsurării inteligenţei care s-a departajat de cele anterioare ale lui Galton şi Cattell. Conform lui Wolf (1973), Binet a realizat ca ar fi posibil să descopere diferenţe mai mult în cadrul proceselor superioare decât în cadrul celor elementare. Aşadar, în loc să studieze timpul simplu de reacţie, Binet a început să verifice memoria numerelor, abilitatea de a rezolva probleme conceptuale sau spaţiale, şi testele proiective cu desene. Binet a adunat de asemenea date normative despre tipuri de probleme pe care copii reprezentativi pentru anumite vârste ar putea să le rezolve. Într-un final rezultatul a fost pe măsura aşteptărilor: primul test utilizabil de inteligenta, publicat în 1905 şi revizuit în 1908, apoi din nou în 1911. Scalele Binet – Simon, deşi la început ignorate sau chiar ridiculizate în Franţa, au fost rapid traduse în alte limbi şi au fost privite ca o realizare majora.

Apoi, după reuşita victorioasă pe continentul european Lewis Terman (1877 –

1956) a obţinut dreptul de a publica prima versiune americană a testului Binet – Simon pentru suma totala de un dolar. Terman a tradus testul, a făcut adaptări şi l-a standardizat pe un grup mare de copii americani. Prima adaptare a testului lui Binet-Simon a de către Terman a fost publicată în 1916 şi a fost numită Scala de Inteligenţă Stanford – Binet. Numele dat testului s-a bazat parţial pe legătura lui Terman cu Universitatea Stanford. Ediţii ulterioare ale testului Stanford – Binet au fost publicate în 1937 şi 1960. Alternative ale testului Stanford – Binet au apărut rapid şi aveau deseori trăsături sau convenienţe speciale. Spre exemplu, în primul război mondial, un test bazat pe hârtie şi creion destinat unei testări de grup şi cunoscut sub numele de Army Alpha a fost realizat de către Robert M. Yerkes şi asociaţii săi ca modalitate de a acoperi sume mari ale serviciului Personal.

Deşi funcţionalismul a ajutat la crearea unui climat favorabil dezvoltării psihologiei aplicate, este o eroare să se facă o legătură foarte puternică între dezvoltarea intereselor aplicabilităţii cu o anume şcoală psihologică. Odată cu pasul făcut de psihologie în secolul XX vom asista la avântul luat de aceasta atât în cercetarea experimentala, în domeniul psihoterapiei dar şi a psihologiei organizaţionale.

Critici aduse şcolii funcţionaliste*

Funcţionalismul nu a persistat ca o şcoala sau un sistem organizat de gândire, ci prin valorile şi viziunile sale care au fost preluate de către şcolile ulterioare. Exista numeroase critici legitime aduse funcţionalismului. Una dintre cele mai comune critici este aceea ca pare vag. Într-adevăr, studentul obişnuit poate să citească despre funcţionalism şi apoi să întâlnească dificultăţi în a exprima despre ce este vorba în aceasta şcoala. Problema ar putea fi aceea ca studentul se afla prea aproape de funcţionalism ca să poată fi capabil să îl privească în ansamblu. Într-un sens real, o mare parte din psihologia care s-a evidenţiat în secolul XX poate fi privita ca fiind funcţionalistă.

O alta critica adusă funcţionalismului este aceea că este selectiv şi deseori inconsistent sau chiar incoerent. Este adevărat ca funcţionalismul nu se realizează în cadrul unui sistem de gândire îngust şi rigid. Libertatea care rezulta şi ambiguităţile inevitabile pot constitui surse ale unor frustrări. Exemplele sunt abundente, dar am putea evidenţia ideea principala întorcându-ne la abordarea funcţionalistă a libertăţii şi determinismului. Mulţi psihologi au luat poziţii limpezi şi lipsite de ambiguitate faţă de această problemă. James credea cu putere intr-o forma limitata a liberului arbitru, dar s-a gândit ca se cuvine că oamenii de ştiinţă să necesite operaţia legitimităţii în ariile de

investigare.

Funcţionalismul a fost de asemenea criticat pentru ignorarea unor probleme de baza şi axarea exclusiv pe aplicaţii. Este adevărat că funcţionaliştii erau interesaţi de aplicaţii dar valorificau de asemenea şi studiile de bază. Ceea ce ei respingeau era o psihologie bazata exclusiv pe teorie. Accentul era pus de ei pe descoperirea unor fapte (ştiinţa de baza) si pe înţelegerea a diferenţei pe care faptele o realizează (ştiinţa aplicata). Unii psihologi au lucrat în tradiţia ştiinţei de baza în timp ce alţii erau liberi sa experimenteze problemele vieţii de zi cu zi. în urma realizărilor lui William James, G. Stanley Hall, şi funcţionaliştilor din Chicago şi Columbia, a existat o explozie virtuala a interesului pentru psihologia aplicata.

Contribuții ale funcționalismului

Opoziția viguroasă a funcționalismului față de structuralism a avut un impact major asupra dezvoltării psihologiei în Statele Unite. Mutarea perspectivei psihologiei de la structură la funcție a avut următoarele consecințe:

1. dezvoltarea cercetărilor asupra comportamentului animal (impact în dezvoltarea psihologiei comparate, psihologiei animale și așează funcționalismul ca precursor al behaviorismului);
2. încorporarea în psihologie a studiilor asupra copiilor și asupra tulburărilor;
3. suplimentarea metodelor de investigație (pe lângă introspecție au promovat cercetări fiziologice, testarea mentală, descrierea obiectivă a comportamentului);
4. promovarea ideei de aplicabilitate practică a demersului psihologic.

În psihologia americană, începând cu anul 1930 vistoria funcționalistă asupra structuralismului și voluntarismului a fost completă. (Schultz, D. P, Schultz, S. E., 2008)

Tema de reflecţie nr. 3
Identificaţi principii funcţionaliste în behaviorism

Rezumat

Primele şcoli de psihologie structuralismul şi funcţionalismul au centrat cercetările psihologice în jurul dezbaterii care vizează specificul eminamente structural sau funcţional al conştiinţei.

Nici structuralismul nici funcţionalismul nu au persitat ca şcoli. Principiile funcţionaliste au influenţat concepţiile mai multor psihologi care s-au declarat mai mult sau mai puţin adepţi ai acestei orientări. De asemenea valorile funcţionalismului au fost preluate de către şcolile ulterioare

Disputa celor două orientări a contribuit la redefinirea obiectului de studiu al psihologiei.

MODULV GESTALTISMUL

Obiectivele modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile principiile fundamentale care descriu şcoala gestaltistă

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

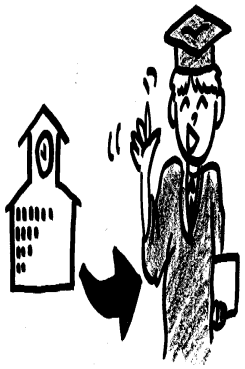

- Să explice principiile fundamentale pe care se sprijină orientarea gestaltistă
- Să poată compara tipul învăţării de tip insight cu alte tipuri de învăţare studiate anterior – la alte discipine-
- Să prezinte principalii reprezentaţi ai şcolii gestaltiste
- Să prezinte principalele influenţe exercitate de-a lungul istoriei care au influenţat gândirea gestaltistă
- Să explice legea Pragnanz

Structură
Confiruraţie
formă

Gestalt (în germană) înseamnă structură, formă, configuraţie.

Ideea fundamentală care particularizează gestaltismul printre celelalte curente psihologice este faptul că fenomenele, procesele psihice sunt structuri, configuraţii care nu se reduc la o simplă asociaţie a elementelor componente. Termenul a fost introdus prima dată de Christian von Ehrenfels **(1859 – 1932) sub forma de** *"gestaltqualität,"* - calitatea de întreg sau calităţi ale formei – prin care autorul desemna un nou element al conştiinţei prin care a încercat să explice următorul fenomen: structura unei percepţii poate rămâne nemodificată chiar atunci când senzaţiile corespunzătoare variază. De exemplu o figură se compune din linii şi puncte, o melodie se compune din sunete şi este percepută ca fiind aceeaşi indiferent dacă este cântată la diverse instrumente muzicale sau dacă este transpusă în tonalităţi diferite.

Obiectul psihologiei din perspectivă gestaltistă este studiul experienţei imediate a întregului organism. Spre deosebire de behaviorism, gestaltiştii şi-au centrat analizele pe studierea percepţiei considerată din perspectiva condiţiilor situaţiei prezente şi a antecedentului.

Apariţia curentului gestalitst este un fenomen complex la care au contribuit mai mulţi factori.

V.1 Specificul socio-cultural – background-ul

Reprezentanţii gestaltismului pot fi caracterizaţi în conformitate cu obiectivul lor fundamental preluat din mentalitatea ştiinţifică germană cunoscut sub numele Bildungsburger. Perspectiva Bildungsburger s-a dezvoltat în contextul intelectual german ca rezultat al tendinţei de a moderniza Prusia şi apoi Germania prin efortul Împăratului German care a debutat la începutul secolului al XIX-lea. Un aspect esenţial al acestei modernizări era crearea unei elite intelectuale care, în mediul universitar, să promoveze un ideal al cunoaşterii bazat pe principiile unei educaţii umaniste (Bildung).

Credinţa în rolul major al elitei intelectuale germane se înrădăcinează în Romantism şi idealismul kantian conform cărora valoarea cea mai de preţ a unei societăţi este comunitatea şi idealul de unitate. Acest ideal era ameninţat de efectele industrializării asupra societăţii. Acestă poziţie a fost afirmată şi de perspectiva gestalitstă care se opunea viziunii reducţioniste asupra societăţii şi fiinţei umane (mecanicismul, darwinismul social). În consonanţă cu alte orientări culturale care au apărut în spaţiul cultural german, gestaltismul a promovat o perspectivă holistă în explicarea naturii minţii umane considerată ca parte integrantă a culturii. Psihologia Gestaltistă nu a fost doar o perspectivă teoretică ci o formă de rezistenţă a valorilor Bildungsburger împotriva schimbărilor sociale. (D. Jones, J. Elcock, 2001).

holism

Gestaltismul marchează o reacţie împotriva ; Astfel, simpla asociere mecanică nu era considerată un principiu explicativ pentru formarea gândirii logice şi pentru organizarea psihicului omenesc.

V.2 Fondatorii gestaltismului

M. Werheimer, V. Köhler şi K. Koffka sunt consideraţi fondatorii gestaltismului experimental. Termenul gestalt nu mai este folosit cu scopul de a desemna un nou element al conştiinţei ci propriu-zis natura organizată a experienţei conştiente. În istoria psihologiei anul 1912 este considerat ca fiind debutul gestaltismul experimental, odată cu publicarea cercetărilor lui **Max Wertheimer (1880-1943)** asupra percepţiei mişcării aparente, aşa numitul fenomen phi (miscare aparentă).

M. Wertheimer a studiat acest fenomen la universitatea din Frankfurt folosind un tahitoscop (dispozitiv care permite aprinderea şi stingerea unor lumini la intervale de timp

care pot fi măsurate cu precizie). La aprinderea succesivă a două spoturi luminoase s-au constatat următoarele:

a) dacă timpul scurs între cele două apariţii luminoase este de cel puţin 200 milisecunde observatorul le percepe ca fiind două spoturi luminoase distincte care se sting şi se aprind succesiv;

b) dacă timpul scurs între cele două apariţii luminoase este foarte scurt 30 milisecunde sau mai puţin observatorul le percepe ca fiind două spoturi luminoase distincte care se sting şi se aprind simultan;

c) dacă timpul scurs între cele două apariţii luminoase este de aporx. 60 milisecunde observatorul percepe un singur spot luminos care se mişcă ;

Întrebarea este cum anume se poate explica acest fenomen. Max Wertheimer nu s-a mulţumit cu explicaţiile care erau în consonanţă cu curentele psihologice prezente la acea vreme. De exemplu Wundt explica acest fenomen pe baza mişcării oculare de la un stimul la altul care este folosit şi în perceperea mişcării reale. Astfel, în cazul mişcării aparente senzaţia de mişcare nu este prezentă în senzaţia care o cauzează. Ceea ce se întâmplă de fapt este o sinteză creativă care se realizează pe baza învăţării. Pentru a demostra că explicaţia fenomenului phi pe baza învăţării nu este plauzibilă M. Wertheimer a folosit următorul experiment:

Folosind un tahitoscop au fost aprinse trei lumini conform diagramei de mai jos.
Toate imaginile care vor fi prezentante în continuare fac parte din lucrarea :B. R. Hergenhahn: *Introduction to the History of Psychology* Wadsworth Publishing Co., 2000, p. 409

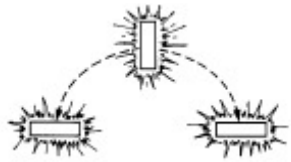

:

Lumina din centru a fost aprinsă, iar la scurt timp luminile din stânga respectiv dreapta au fost aprinse simultan. Observatorul vedea cum lumina din centru aluneca simultan în stânga, respectiv dreapta. Dat fiind faptul că ochii nu se pot mişca simultan în două direcţii opuse, explicarea acestui fenomen pe baza senzaţiilor pe care muşchii globilor oculari le pot realiza este exclusă.

Pentru a explica acest fenomen Gestaltiştii au introdus conceptul de izomorfism psihofizic care este o consecinţă a aplicării în psihologie a ideii de câmp de forţe elaborat de fizica cuantică. Astfel, creierul conţine câmpuri structurate de forţe electrochimice care există înaintea formării senzaţiilor. Intrarea datelor senzoriale în acest câmp de forţe determină schimbări atât la nivelul senzaţiei cât şi la nivelul câmpurilor de forţe cerebrale. Ceea ce experenţiem conştient este tocmai rezultatul acestei interacţiuni. Întregul (câmpurile electrochimice din creier) există înaintea părţilor şi acest întreg conferă identitate sau semnificaţie părţilor (datelor senzoriale).

Izomorfismul psihofizic a fost explicat de către Kohler după cum urmează:

*Ordinea experenţiată în spaţiu este întotdeauna structural identică cu o ordine funcţională a proceselor cerebrale (*Köhler, 1969, apud B. R. Hergenhahn: *Introduction to the History of Psychology* Wadsworth Publishing Co., 2000, p. p. 410).

Cuvântul izomorfism provine din greacă şi în componenţa sa intră două cuvinte iso (simiar) morphic (formă). Patternurile activităţii cerebrale sunt structural identice cu patternurile experienţei conştiente. Similaritatea structurală între cele două domenii a fost explicată prin metafora hărţii. Astfel dacă de exemplu experienţa conştientă ar fi comparată cu un teritoriu geografic, la nivel cerebral aceasta se regăseşte sub forma unei hărţi a teritoriului respectiv.

V.3 Consecinţele izomorfismului psihofizic

Acceptarea principiului izomorfismului psihofizic a avut ca şi consecinţe respingerea ipotezei invarianţei şi formularea prevalenţei întregului asupra părţilor.

Opoziţia faţă de ipoteza invarianţei

Folosind conceptul de izomorfism, gestalitştii s-au opus ipotezei invarianţei conform căreia între stimulii din mediu şi anumite senzaţii există o corespondenţă de tip unu la unu. **Atenţie:** această corespondenţă de unu la unu nu înseamnă că senzaţiile reflectă acurat stimulul prezent fizic (se acceptă ideea existenţei unor diferenţe între ceea ce apare ca stimul în mediul fizic şi senzaţia pe care o determină). Conform ipotezei invarianţei datele fizice determină senzaţii individuale iar aceste senzaţii rămân izolate până în momentul în care una sau multe legi ale asocierii sau în cazul lui Wundt prin intervenţia intenţionalităţii le grupează. Această ipoteză a fost acceptată de majoritatea empiriştilor englezi şi francezi şi, de asemenea, a fost piatra de temelie a structuralismului instituit de Titchener. Structuraliştii urmând ideile formulate de empirişti considerau că evenimentele mentale sunt reflecţii pasive ale unor evenimente specifice din mediu. Respingând ipoteza invarianţei gestaltiştii au

formulat o nouă perspectivă asupra activităţii cerebrale. Astfel creierul nu mai este considerat ca fiind un receptor pasiv a informaţiei senzoriale ci o configuraţie dinamică de câmpuri de forţe care interacţionează cu datele senzoriale.

Prevalenţa întregului asupra părţilor

Activitatea cerebrală organizată domină precepţiile noastre. Din acest motiv întregul este mai important decât părţile sale:

Acestă reformulare implică o reorientare radicală: natura părţilor este determinată de întreg şi nu invers; astfel analizele trebuie să urmeze acelaşi drum de la întreg la părţi. Analiza părţilor nu trebuie realizată prin analiza elementelor ca apoi să se încerce sintetizarea lor într-un întreg ci, studiul, trebuie să pornească de la întreg pentru a identifica apoi părţile sale inerente. Părţile întregului nu sunt neutre sau inerte, ci sunt în relaţii de interdependenţă structurală. (Michael Wetheimer 1987, apud B. R. Hergenhahn: *Introduction to the History of Psychology* Wadsworth Publishing Co., 2000, p. 411)

Legea Pragnanz

Pragnanz se referă la esenţa sau ultimul înţeles al experienţei. Conform celor prezentate anterior, informaţia senzorială poate să fie fragmentată sau incompletă dar, prin interacţiunea cu câmpurile de forţă din creier se transformă într-o experienţă cognitivă completă şi organizată. Conform legii Pragnanz toate experienţele cognitive tind să fie pe atât de simetrice, organizate, simple şi regulate pe cât permite patternul activităţii cerbrale la un moment dat. Confrom lui Kohler ceea ce guvernează activitatea cerebrală nu sunt programe genetice ci o dinamică invariantă care se regăseşte în toate sistemele fizice.

Legile organizării perceptive

În decursul anilor psihologii gestalitişti au identificat peste 100 de configuraţii care ordonează informaţia vizuală. Dintre acestea amintim Relaţia figură-fond, Principiul continuităţii, Principiul proximităţii.

Realitate obiectivă-subiectivă

Distincţia între cele două tipuri de realităţi este prezentă în curentul gestalist şi a fost explicată de Kohler prin introducerea a două concepte: mediul geografic care descrie mediul fizic şi mediul comportamental care reprezintă interpretarea noastră subiectivă a celui fizic.

Această distincţie a fost introdusă pentru a scoate în evidenţă faptul că realitatea noastră subiectivă ne guvernează acţiunile mai mult decât evenimentele fizice.

Explicarea gestaltistă a învăţării

Din perspectivă gestaltistă, explicarea mecanismelor învăţării are la bază trei principii fundamentale:

1. conform legii Prägnanz activitatea cerebrală tinde în mod natural spre armonie şi echilibru;
2. existenţa unei probleme distruge armonia şi echilibrul instaurând o stare de dezechilibru care va persista până la rezolvarea problemei în cauză;

3. Dat fiind faptul că starea de dezechilibru este nenaturală ea crează o tensiune care motiveză organismul să întreprindă tot ce îi stă în putinţă pentru a rezolva problema

Organismul rezolvă problemele în două etape:

a) scanează din punct de vedere perceptiv mediul

b) prin metoda cognitivă a încercării şi a erorii încearcă să ajungă la soluţionarea problemei

Spre deosebire de perspectiva behavioristă acest procedeu nu presupune căutarea soluţiei în mod accidental (încercări repetate care datorită consecinţelor asupra comportamentului conduc într-un final la rezolvarea problemei).

Carateristicile învăţării de tip insight:

1. trecerea de la etapa iniţială (pre-rezolvare) – la rezolvarea problemei este bruscă şi completă
2. performanţa obţinută este ferită de erori
3. soluţia este reţinută pe o perioadă mai mare de timp
4. principiul care a condus la rezolvarea problemei poate fi aplicat la alte probleme similare – transpoziţia

Temă de reflecţie nr. 1

Explicaţi procesul învăţării din perspectivă behavioristă şi gestalitstă evidenţiind posibile asemenări şi deosebiri

Deşi Gestaltimsul nu a supravieţuit ca şi şcoală de sine stătătoare noua psihologie a formei a deschis perspective care au condus la abordarea şi altor teritorii ale vieţii psihice. De

exemplu teoria câmpului formulată **Kurt Lewin** (1890-1947); Karl Duncker (1903-1940) fixitatea funcţională **Solomon Asch** (1907-1996) cercetări asupra gândirii productive. De asemenea, psihologia cognitivă modernă a reevaluat contribuţia gestaltismului, în special asupra învăţării şi memoriei. (W. Viney, 1993).

Rezumat

În ceea ce priveşte apariţia perspectivei gestaltise în psihologie au existat mai mulţi facori care şi-au adus contribuţia (Perspectiva Bildungsburger, revolta împotriva atomismului psihologic impus de structuralism şi de modelele asociaţioniste din empirism. Observarea fenomenului phi şi conceptul de izomorfism. Legea Pragnanz. Regândirea relaţiei dintre relaitatea obiectivă şi cea subiectivă; învăţarea de tip insight.

MODUL VI BEHAVIORISMUL -REPERE ISTORICE –

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile abordărilor filosofice, ştiinţifice şi psihologice care au contribuit la apariţia behaviorismului

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

- Să poată prezenta principalele abordări care au avut un rol în apariţia behaviorismului
- Să poată prezenta principalele aspecte istorice şi /sau biografice relevante pentru abordarea behavioristă

Behaviorismul- psihologia comportamentului**,** denumirea sub care a devenit cunoscută concepţia lui Watson, a contribuit semnificativ la dezvoltarea psihologiei în prima jumătate a secolului XX. În 1913 Watson publică celebrul său articol „Psihologia văzută de un behaviorist", un adevărat manifest al acestei orientări.

5.1 Antecedente ale abordării behavioriste[2]:

Behaviorismul a fost precedat de orientarea metodologică reprezentată de reflexologia rusă şi de conexionismul lui Thorndike.

Psihologia obiectivă (psihologia care instistă să studieze doar apectele care pot fi direct măsurabile) a fost dezvoltată în Rusia înainte de apariţia behaviorismului. De asemenea, în psihologia funcţionalistă au apărut câteva idei care sunt foarte aproape de poziţia lui Watson. Spre deosebire de stucturalişti, care considerau ca singură metodă de investigaţie în psihologie introspecţia iar obiectivul cercetărilor ca fiind studierea conţinutului şi proceselor conştiinţei, funcţionaliştii au acceptat pe lângă introspecţionism şi studiul comportamentului. De asemenea abordarea funcţionalistă a deschis psihologiei calea aplicaţiilor practice.

[2] Reflexologia rusă şi conexionismul pot fi denumite orientări psiholigce pre-behavioriste (dacă se ia în considerare behaviorismul clasic watsonian ca punct de reper, care după 1930 va fi înlocuit de neo-behaviorism (K. B. Madsen, 1988)

5.1.1. Psihologia obiectivă din Rusia

Fondatorul psihologiei obiective este considerat Ivan M. Sechenov. Şi-a făcut studiile sale în domeniul psihologiei sub îndrumarea lui Jonannes Müller, Emil DuBois-Reymoond şi Hermann von Helmoltz. Sechenov a încercat să explice toate fenomenele psihice pe baza asociaţionismului şi materialismului, fiind astfel evidentă influenţa pozitivismului care caracteriza poziţia psihologilor din Berlin. Sechenov argumenta vehement împotriva ideii că gândurile cauzează comportamentele, în viziunea sa, de fapt stimularea externă este cea care determină comportamentul:

De vreme ce sucesiunea a două acte este de obicei privită ca indicaţie a relaţiei lor cauzale.... gândul este în general privit ca şi cauză a acţiunii. Atunci când influenţa externă, adică stimulul senzorial rămâne necunoscut – ceea ce se întâmplă foarte des – gândul este acceptat ca şi cauză iniţială a acţiunii. Dacă luăm în considerare şi natura subiectivă a gândului, în care oamenii cred cu putere, veţi realiza cât de mult cred oamenii în vocea conştiinţei de sine când afirmă asemenea lucruri. Dar, de fapt, acestă poziţie nu este corectă: cauza iniţială a oricărei acţiuni este întotdeauna legată de stimularea senzorială externă, deoarece fără asta gândirea este de neconceput. (Sechenov, 1863/1965, pp. 88-89, apud ....)

Sechenov nu a negat existenţa sau importanţa conştiinţei dar s-a străduit să o explice în termenii relaţiei care există între procesele psihologice şi evenimentele externe. Pentru Sechenov atât overt behavior (comportament deschis, extern) cât şi covert behavior (procesele mentale) sunt reflexive în sensul că ambele sunt legate de stimularea externă. De asemenea, ambele rezultă din procesele fiziologice ale creierului.

a) Inhibiţia

Pornind de la cercetările lui Eduard Weber, care a decoperit că stimularea nervului vagal conduce la inhibarea bătăilor inimii Sechenov a realizat experimente care au condus la demonstrarea faptului că anumiţi centrii cerebrali atuci când sunt stimulaţi determină inhibarea comportamentului reflexiv. Această descoperire este importantă deoarece a condus la găsirea unei explicaţii ştiinţifice la următoarea întrebare: De ce există adesea o discrepanţă între intensitatea stimulului şi intensitatea răspunsului care îi urmează. Pe baza acestor descoperiri Sechenov şi-a continuat cercetările în direcţia explicării tuturor comportamentelor, inclusiv a celor umane, ca fiind reflexive. Reflex, în concepţia lui Sechenov, este orice mişcare musculară care este precedată de un eveniment care o precede.

b) Psihologia trebuie studiată folosind metodele fiziologiei

Psihologia va deveni o ştiinţă pozitivă. Doar fiziologia poate înfăptui acest lucru deoarece doar acesta poate fi cheia analizei ştiinţifice a fenomenelor psihice (pp. 350-351, apud...)

Cercetările lui Sechenov au influenţat noile generaţii de fiziologi care şi-au continuat munca ghidându-se după cele trei idei fundamentale pe care acesta le-a formulat:

1. studiul inhibiţiei este centrul cercetărilor
2. fenomenele psihologice pot fi studiate obiectiv folosind metodele fiziologiei
3. comportamentul este reflexiv

5.1.2. Ivan Petrovitch Pavlov (1849-1936) descoperirea reflexului condiţionat

Contribuţia lui Pavlov la psihologie este importantă din perspectiva sublinierii rolului activităţii nervoase a creierului ca suport al vieţii psihice. Calitatea sa de precursor al behaviorismului este evidenţiată de cercetările sale în domeniul elaborării reflexelor condiţionate prin care a demonstrat posibilitatea modificării unui comportament într-o manieră obiectivă.

5.1.3 E.L.Thorndike (1874-1949) este considerat ca un predecesor important al behaviorismului. A obţinut doctoratul la Universitatea Columbia, New York, 1898, şi a lucrat la acestă universitate până în 1941; a fost preşedinte al Asociaţiei Americane de Psihologie (A.P.A.) în 1912. Teza sa de doctorat a fost publicată sub titlul „*Inteligenţa animală*", reunind studii clasice în psihologia învăţării şi reprezentând fundamentele unei noi teorii a învăţării: **conexionism**.

Conexionismul lui Thorndike este şi el influenţat de concepţia asociaţionistă. Baza învăţării este conexiunea între impresia asupra simţurilor şi impulsul spre acţiune. Aceasta este o legătură sau o conexiune esenţială în procesul dezvoltării deprinderilor. Modelul conexionist se află la baza modelului psihologic S-R (stimul-reacţie). Schema procesului învăţării elaborată de către Thorndike este şi astăzi menţionată în cărţile de specialitate şi nici o teorie supra învăţării nu-şi poate permite să ignore modelul său experimental. (E. Hilgard, G. Bower, 1974). Thorndike a dezvoltat legea efectului prin descoperirea fenomenului de propagare a efectului.

Fondatorul mişcării behavioriste - B.Watson (1878-1958)*

B.Watson a urmat studiile la Universitatea Furman, apoi şi-a luat doctoratul la Universitatea din Chicago, unde au debutat şi cercetările sale şi unde a fost numit ca asistent de laborator. În 1908 a fost numit la catedra de psihologie a Universităţii John Hopkins fiind privit ca unul dintre cei mai promiţători tineri psihologi din Statele Unite. Domeniul central al cercetărilor sale era comportamentul animal.

La începutul secolului al XX-lea în Statele Unite cunosc o dezvoltare excepţională cercetările de psihologie animală. De altfel cercetările şi metodologia lui Thorndike au fost extrem de apreciate de către Watson. Acesta va aplica în psihologia umană metodele obiectivă utilizate în psihologia animală fiind preocupat să evidenţieze o psihologie riguroasă a faptelor. O altă sursă a concepţiilor lui Watson este pragmatismul american. Cuvântul pragmatism îşi are originea în cuvântul grecesc „pragma"(acţiune). Pragmatismul american îşi are originea în lucrările filozofului Ch. Peirce. Pragmatiştii considerau cunoaşterea ca o funcţiune practică, ca un instrument de acţiune. Ideile sunt ipoteze de acţiune care ne călăuzesc spre adevăr. Psihologia trebuie să urmărească pentru ce este nevoie de acele cunoştinţe. Întemeietorul pragmatismului în psihologie, W. James arăta că aceasta este o metodă care permite rezolvarea controverselor metafizice interpretând fiecare concepţie potrivit consecinţelor sale practice. Marele psiholog american pune astfel problema: dacă o anumită teorie ar fi mai adevărată decât alta ce deosebire ar rezulta pentru om? Dacă nici o deosebire practică nu poate fi observată se va socoti că ambele alternative se reduc la acelaşi lucru şi că orice discuţie este inutilă (în M. Ralea, C. Botez, 1958).

Având aceste premise, în 1913 Watson publică celebrul său articol „Psihologia văzută de un behaviorist", un adevărat manifest al noii orientări.

În timpul primului război mondial Watson a fost înrolat în armată şi s-a ocupat de selecţia psihologică a piloţilor pentru avioanele de luptă; a încercat să elaboreze un proiect de cercetare asupra hipoxiei la piloţi, dar a intrat în conflict cu şefii lui şi a fost trimis pe câmpul de luptă. Armata i-a lăsat un gust amar şi s-a întors la viaţa civilă după război. Opiniile sale asupra armatei erau foarte dure, arătând că nu a văzut niciodată atâta incompetenţa, atâta extravaganţă şi un asemenea grup de oameni aroganţi şi inferiori.

Întors la Universitatea John Hopkins, Watson întreţine o legătură cu o studentă fiică a unei distinse familii din Baltimore. Evenimentul a luat amploare, au fost publicate copii după scrisorile de dragoste dintre cei doi iar Universitatea s-a văzut obligată să îi ceară să demisioneze, în 1920. În 1921 divorţează de prima soţie şi la vârsta de 40 de ani se căsătoreşte cu Rosalie, studenta care a declanşat demisia lui. A urmat o perioadă de dificultăţi sociale, financiare fiind un om obişnuit să trăiască în mediul universitar. Dar strălucita sa inteligenţă şi simţul său pragmatic l-au ajutat. S-a angajat pe un post temporar la o firmă ocupându-se cu studiul pieţei de vânzare a cizmelor de cauciuc. După un an de muncă aprecia că este la fel de încântător să urmărească cota de vânzări a unui produs nou la fel cum era să urmărească cota de învăţare la animale sau la oameni (în W. Viney, 1993). Watson a devenit

vicepreşedintele companiei şi a ajuns rapid un om bogat, având contribuţii importante pentru psihologia publicităţii şi afacerilor.

Principalele contribuţii ale lui Watson în domeniul psihologiei au făcut din el cea mai importantă figură din istoria gândirii psihologice în timpul primei jumătăţi al sec. al XX-lea. Sunt contribuţii legate de cercetările experimentale în domeniul psihologiei comparative, ale învăţării şi condiţionării emoţionale la copii. Lucrările sale în domeniul publicităţii au contribuit la recunoaşterea publică a psihologiei.

B.Watson și publicitatea (John B. Watson at J. Walter Thompson: The Legitimation of "Science" in Advertising, Peggy J. Kreshel, Journal o/Advertising Volume 19, Number 2, 1990, Pages 49-59)

În anul 1903, Watson a obținut doctoratul la Universitatea din Chicago unde a rămas până în anul 1908, an în care a devenit profesor de psihologie și directorul laboratorului de psihologie de la Universitatea Johns Hopkins. Aici a devenit editor al revistelor *Psychological Review* (1908) și *Journal of Animal Behavior* (1911). În anul 1915 a fost ales Președinte APA. La Universitatea din Columbia a ținut o serie de prelegeri (1912-1913) care au fost publicate în *Psychological Review* cu titlul "Psychology as a Behaviorist Views It"(Watson 1913), care i-au adus tilul de ”fondator al behaviorismului”. Watson considera că responsabile pentru eșecul psihologiei ca știință experimentală sunt următoarele două aspecte: alegerea unui obiect de studiu necorespunzător și metodele arhaice de investigație. Astfel el scria următoarele:

”Pentru a fi o știință, psihologia trebuie să utilezeze același material ca și celelalte științe. Adevărurile sale trebuie să poată fi verificate de orice cercetător din orice parte a lumii. Metodele sale trebuie să fie metode ale științei în general” (Watson 1926, p. 724).

Astfel Watson cerea atât abandonarea metodelor introspective, cât și redefinirea obiectului de studiu al psihologiei. Behaviorismul, scria Watosn atât în studiile universitare, cât și în cele destinate publicului larg ”este studiul a ceea ce oamenii *fac*!” Ținta finală a efortului controversat al lui Watson era aceea de a redefini obiectivul fundamental al psihologiei, care de aici înainte nu ar mai trebui să fie centrat pe descriere și înțelegere, ci pe predicție și control. Spiritul epocii (Zeitgeist) în care a trăit Watson era pozitivismul și pragmatismul, și Watson considera că psihologia ar putea fi recunoscută ca știință dacă ar avea un domeniu de aplicație. În felul acesta behaviorismul promovat de Watson era o psihologie practică. ”Dacă psihologia va urma calea pe care o sugerez, atunci profesorul, medicul, jusristul și omul de afaceri ar putea

folosi datele noastre în mod practic". (Watson 1913, p. 168).

Behaviorismul, în forma promovată de Watson se potrivea cu viziunea progresistă a controlului social. Această perspectivă se baza pe următoarele aumpţii: credinţa în maleabilitatea omului, credinţa că relele cu care se confruntă lumea se află în mediu, iar cu ajutorul ştiinţei omul poate să construiască şi să-şi reconstruiască lumea în care trăieşte (Burnham 1960, 1968; Hofstadter 1955; McMahon 1972; Mowry 1958; Noble 1958; Wiebe 1967, 1968). Astfel, printr-o singură propoziţie Watson a redefinit psihologia oferindu-i rigoare metodologică, pozitivism empiric şi un scop intervenţia socială, sau folosind cuvintele sale "modificare comportamentală". Această teorie a predicţiei şi controlului se potrivea de asemenea cu interesele comunităţii mediului de
afaceri.

Iniţial, mediul de afaceri a fost interesat să folosească ştiinţa pentru a creşte productivitatea. Cu toate acestea, în momentul în care au început să apară dificultăţi în coordonarea producţiei cu vânzarea, aspect pe care Beniger (1986) l-a definit ca şi "criză în controlul cererii" mediul de afaceri a fost forţat să-şi redirecţioneze eforturile spre a eficientiza partea consumului din ecuaţia economică. Astfel, ştiinţei i se cerea să ofere posibilitatea de a controla într-un anume fel "factorul uman" din cadrul procesului de distribuţie. În acest mediu, industria publicitară, încurajată de rezultatele obiţinute în timpul propagandei din timpul Primului Război Mondial era nerăbdătoare să-şi demonstreze necesitatea în mediul de afaceri. Reclama era considerată "inginerie a consmului" iar cei ce activau în publicitate erau consideraţi "ingineri ai consumului".

Folosirea termenului inginerie era într-un anume fel strategică. Profesia de inginer s-a dezvoltat la sfârşitul secolului al XIX-lea şi devenise " principalul agent al transmiterii descoperirilor ştiinţifice către industrie" (Rae 1979, p. 253; see also Noble
1977). Folosirea metaforei inginer pentru acest domeniu al publicităţii a contribuit la promovarea ideii că publicitatea are nevoie de ştiinţă pentru a fi eficientă. Din acest punct de vedere, nu este surprinzător faptul că atunci când Watson a fost exclus din universitate (1920) a fost primit ca acasă la agenţia J. Walter Thompson. Această agenţie a debutat în 1864 sub denumirea Carlton and Smith. Sub conducerea lui of J. Walter Thompson şi apoi prin eforturile lui Stanley B. Resor a ajuns în anul 1920 una dintre cele mai mari agenţii de publicitate din lume.

Concepţia lui Stanley B. Resor reflecta preocupări în direcţia ştiinţificităţii, a eficienţei, controlului, progresului şi profesionalismului. (Hofstadter 1955; Mowry
1958; Quandt 1970; Wiebe 1967, 1968). Ideea centrală prin care poate fi descrisă

acestaă concepție era credința în existența unor legi care guvernează comportamentul uman care ar putea fi descoperite pe cale științifică. În momentul în care Watson a ajuns la această companie, behaviorismul și rigoarea metodologică au fost bine primite.

Controlul comportamentului consumatorului părea să fie o extensie logică a concepției lui Watson. (…) Aspirațiile lui Resor legate de rolul pe care Watson l-ar putea avea în companie erau articulate pe mai multe dimensiuni. La cel mai pragmatic nivel era clar faptul că Resor considera că Watson va coordona activitățile de cercetare ale companiei. De asemenea acesta considera că prin activitatea de cercetare din cadrul companiei Watson ar putea descoperi acele legi ale comportamentului uman care ar putea ”ghida activitatea de influențare a minții publice”. La puțin timp după ce a fost angjat de către companie, Watson exprima aspirații similare cu cele formulate de Resor. Într-o scrisoare către Bertrand Russell acesta scria că după ce a scăpat de stigmatul de a fi un academician speră că va reuși să folosească cunoștințele sale de psihologie pentru rezolvarea unor probleme practice, conectate domeniilor pieței, vânzării, rezistenței publice etc.

În cadrul companiei Watson a urmat un training care includea: vânzarea produsului Yuban (cafea) micilor comercianți și angrosiștilor; participarea la diverse investigații în domeniul produselor farmaceutice și funcționar la firma Macy. Aici, la această firmă,Watson pretindea că a învățat să privească curba vânzărilor unui nou produs la fel cum privea curba învățării la animale și oameni (Watson 1936, p.280). Participarea lui Watson în programul de formare s-a desfășurat conform următoarelor obiective: obținerea de competențe în domeniul vânzării și obținerea cunoștințelor necesare pentru a avea o perspectivă asupra problemelor de afaceri, marketing și management. Despre această experiență Watson mărturisea că l-a ajutat să înțeleagă comportmaentul consumatorului.

Printre activitățile desfășurate în cadrul companiei Watson avea și misiunea de a ține discursuri. Unul dintre biografii săi scria despre Watson că era un bun vorbitor, făcea o bună impresie, era frumos, plăcut și îi plăcea să fie în centrul atenției” (Larson 1979, p. 3). Cel mai adesea, în discursurile sale, Watson făcera referire la aplicațiile psihologiei behavioriste în publicitate, vânzări și în arta de a convinge. De exemplu într- o cuvântare intitulată "Influencing the Mind of Another” Watson a prezentat chiar de la începutul acesteia legătura care există între publicitate, psihologie și controlul social:

”Chiar din momentul în care șarpele din grădina Edenului a influențat-o pe Eva și apoi Eva l-a convins pe Adam, lumea a încercat să găsească căi și scopuri pentru a influența comportamentul uman. În publicitate numim acest proces: vânzare”(Watson 1935a).

De asemenea Watson considera că predicția și controlul sunt bazele oricărei științe. Încă din perioada în care Watson muncea în laborator acesta a ajuns la concluzia că la naștere copiii posedă doar trei tipuri de reacții: frica, iubirea și furia. Dincolo de aceste reacții societatea este responsabilă de toate celelalte tipuri de comportamente. Pentru publicitate această idee era importantă deoarece conducea la concluzia că ceea ce produce o reacție la un singur individ este valabil și pentru ceilalți: ”la urma urmei factorul emoțional este cel care, în viețile noastre, inhibă sau declanşează comportmaentul social de exemplu atunci când cumpărăm o armă, o sabie sau un fier de plug – și iubirea, frica și furia sunt la fel în Italia, Etiopia sua Canada” (Watson 1935a).

Cu toate acestea există mai mulți cercetători care au încercat să demonstreze faptul că Watson a avut succes în activitatea sa din cadrul companiei nu atât datorită principiilor behavioriste (aplicate în publicitate) cât faptului că a fost foarte ambițios și perseverent. (Roback 1937).

În schimb, se pare că activitatea sa în domeniul publicității a contribuit la îndeplinirea unui obiectiv major pe care Watson și l-a propus: legitimarea psihologiei ca știință aplicată. Succesul său la firma J. Walter Thompson a demonstrat potențialul pe care psihologia îl poate avea în practică. De exemplu Winkler și Bromberg (1939, p. 306) scriau următoarele: ”Dr. Watson a dovedit un lucru pe care nimeni nu îl poate contesta: behaviorismul poate face bani”. Poziția lui Watson în companie (vicepresedinte în anul 1924) i-a oferit posibilitatea de a-și răspândi teoria referitoare la psihologie ca știință aplicată în rândul oamenilor de faceri și a publicului interesat de publicitate. Chiar dacă și înainte de a fi angajat la companie, Watson publica articole în reviste din afara mediului academic, se pare că pe perioada activității sale în acest mediu publicitar numărul articolelor de popularizare a crescut considerabil.

Astfel a devenit recunoscut pentru efortul său de a evidenția implicațiile teoriei behavioriste în viața de zi cu zi a oamenilor în domenii precum creșterea copilului, căsătoria, succesul în afaceri etc. Probabil dacă Watson rămânea în mediul academic nu reușea să realizeze atât de intens această muncă de popularizare a teoriei behavioriste.

Cu toate că psihologii începeau să îl considere pe Watson din ce în ce mai mult ca pe un om de afaceri care lucrează în publicitate, publicul larg îl vedea ca pe un psiholog și un om de știință. Poziția sa în cadrul companiei nu numai că a oferit motive publicului să crediteze psihologia ca știință aplicată dar a contribuit și la promovarea ideii că comunitatea mediului de afaceri are nevoie de psihologi și de alți cercetători care aparțin

domeniului ştiinţe sociale.

În următoarele două decenii psihologii au început să activeze din ce în ce mai mult în agenţiile de publicitate, în birouri independente de cercetare şi în industriile manufacturiere. În anul 1930, cercetarea pieţei sub supervizarea lui Henry C. Link a început să domine munca Corporaţiei Psihologilor, o companie în cadrul căreia psihologii aplicau principii ştiinţifice unor probleme practice (Skoal 1981; Achaies 1937).

Referitor la teoria behavioristă, aceasta a început să fie vizibilă în lucrările care apăreau în domeniul publicităţii.

Rezumat

În ceea ce priveşte apariţia behaviorismului sunt evidenţiate mai multe tipuri de behaviorism: reflexologia rusă, conexionismul şi behaviorismul clasic. În psihologie au existat mai mulţi factori care şi-au adus contribuţia la apariţia behaviorismului: principii funcţionaliste, cercetările fiziologice, specificul socio-cultural al societăţii americane, personalităţi marcante care au contribuit la promovarea ideilor behavioriste.

MODUL VII PSIHANALIZA – repere istorice

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile abordărilor filosofice, ştiinţifice şi psihologice care au contribuit la apariţia psihanalizei

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

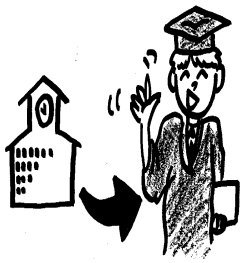

- Să poată prezenta principalele abordări care au avut un rol în apariţia psihanalizei
- Să poată prezenta principalele aspecte istorice şi /sau biografice relevante pentru această abordare

Apariţia psihanalizei este strâns legată de fondatorul acesteia, mai exact de felul în care Freud a reuşit să contopească într-o formă nouă idei care apăruseră deja în sânul filosofiei, a practicii clinice franceze şi în psihofizică.

VII.1 Tematica inconştientului

Tematica inconştientului a fost abordată înainte de Freud în literatură, filosofie şi psihologie. Filosofii ale căror concepţii au influenţat gândirea lui Freud sunt: Leibniz (1646-1716), Herbart (1776-1841), Schopenhauer (1788-1860) şi K. E. Von Hartmann (1842-1906) (B. R. Hergenhahn, 2000)

Leibniz susţinea existenţa unor grade diferite de conştiinţă. Monadele – elemente ultime ale realităţii, ale universului sunt entităţi psihice lipsite de extensiune şi de consistenţă materială. Esenţa acestora constă în activitatea pe care o generează şi care, la nivelul conştiinţei, capătă forma voinţei şi a gândirii. Leibniz considera că acestă activitate este prezentă în mod continuu în toate procesele spiritului, începând cu percepţiile obscure sau inconştiente, care sunt prezente chiar şi în lumea anorganică, şi ajung la nivelul gândirii

raţionale. Important de reţinut este faptul că Leibniz considera că nu este firesc să reducem viaţa psihică numai la procesele conştiente.

Johann Herbart considera că o idee poate apărea la nivel conştient dacă ea este compatibilă şi congruentă cu celelalte idei existente la nivelul conştiinţei. Ideile incongruente care nu pot exista decât în inconştient au fost numite de Herbart idei inhibate. Aceste idei luptă pentru a ajunge la conştiinţă.

Arthur Schopenhauer considera că adevărata forţă internă care determină viaţa psihică a omului este voinţa a cărei natură este inconştientă.Voinţa este cea care forţează intelectul să o asculte. Schopenhauer compară relaţia dintre voinţa inconştientă şi intelect cu imaginea unui orb puternic care duce în spate un schilod care vede. Această analogie este asemănătoare cu metafora pe care a folosit-o Freud încercând să explice relaţia care există între inconştient şi Eu (inconştientul este asemănat cu un cal plin de forţă şi greu de stăpânit care încercă să scape de călăreţul său – Eul).

Ideea că inconştientul este regiunea cea mai extinsă parte a minţii noastre a fost formulată de Fechner, care a folosit în acest sens metafora icebergului (mintea e asemeni unui iceberg a cărui vârf, reprezintă conştiinţa – aproximativ 1/10 din întreg, iar restul reprezintă inconştientul.

VII.2 Tematica dinamismului

Helmholtz (1821–1894) considera că organismul este un sistem energetic ale cărui mecanisme pot fi explicate în întregime pe baza principiilor fizice. Acest sistem funcţionează asemeni unui mecanism care primeşte a anumită cantitate de energie pe care o converteşte în acţiuni. Energia consumată de organism pentru a supravieţui respectă principiul conservării energiei (cantitatea de energie folosită de organism pentru a funcţiona este aceeaşi cantitate de energie pe care o primeşte în mediu). Freud a preluat acestă idee a sistemului energetic pe care o va aplica psihismului uman. Spre deosebire de Helmholtz care avea o viziune materialistă incorporată într-un model explicativ biologic, Freud va dezvolta o perspectivă explicativă psihologică menită să explice funcţionarea psihismului uman. Astfel, influenţat de Brentano (1838–1917), unul dintre profesorii săi de la Universitatea din Viena, care considera factorii motivaţionali ca fiind foarte importanţi în determinarea proceselor mentale, Freud va folosi ca principiu fundamental în explicarea dinamismului psihic forţele motivaţionale. Pentru a identifica forţele motivaţionale de bază, Freud a folosit ideea centrală a darwinismului, şi anume că oamenii, asemeni celorlate animale sunt motivaţi mai degrabă de

instincte decât de raţiune, iar cele mai puternice, pe care Freud le-a folosit în explicarea personalităţii umane, vor deveni cele sexuale şi, repectiv, cele agresive.

VII.3 **Ideea conflictului**

Ideea existenţei unui conflict între partea raţională şi iraţională a fiinţei noastre a fost formulată de Nietzsche (1844–1900). În ultimii ani cercetările asupra corespondenţei lui Freud au scos la iveală, în ciuda faptului că în anumite circumstanţe Freud nega că ar fi citit lucrări scrise de Nietzsche, influenţa pe care acesta a avut-o asupra gândirii lui Freud. Pe lângă ideea conflictului care caracterizează relaţia dintre raţional-iraţional se mai regăsesc şi alte concepte care au devenit ulterior constructe fundamentale ale paradigmei psihanalitice: sublimarea, represia. (S.Greer, 2002)

VII.4 Practica clinică

La Viena, Freud a făcut practică clinică sub îndrumarea neuro-anatomistului Theodore Meynert (1833–1898) cercetând cu precădere aspecte legate de diagnosticarea anumitor tulburări cerebrale. La recomandarea lui Meynert, Freud a obţinut o bursă de 6 luni la Paris unde a studiat cu Charcot. La acea vreme neurologul francez era deja renumit pentru aplicarea hipnozei în tratarea isteriei. Simptomele descrise de pacienţi erau centrate pe anumite incapacităţi fizice (amorţeli, paralizii etc), cărora nu li se identifica o cauză la nivel biologic. Charcot considera că o posibiliă cauză a acestei tulburări este o traumă pe care pacientul a avut-o înainte de declanşarea simptomelor. Reîntors la Viena a început să popularizeze aceste idei care au întâmpinat rezistenţa Asociaţiei Medicale Vieneze.

Încă înainte de a pleca în Franţa, Freud s-a împrietenit cu Joseph Breuer (1842-1925) care începând cu anul 1880 avea sub tratament o pacientă, cunoscută sub numele de Anna O., care avea o serie de simptome asociate cu isteria (paralizie temporară a braţelor şi picioarelor, tulburări de vedere şi vorbire, pierderi de memorie, dezorientare). Simptomele Annei au apărut după moartea tatălui său, pe care ea îl veghease în ultimele momente ale vieţii; Breuer a descoperit, folosind hipnoza, că simptomele pacientei sale se legau într-un fel sau altul de acest eveniment traumatic. În tratament a folosit metoda cathartică (catharsis-purificare) al cărei scop era ca prin discuţiile cu pacientul să se identifice originea traumatică a unor simptome. Breuer a descoperit că acestă metodă, pe care Anna O. o denumea “talking cure” sau “chimney sweeping” funcţionează în timpul transei hipnotice sau atunci când pacienta era într-o stare de relaxare foarte puternică. În timpul tratamentului Breuer a descoperit că pacienta a început să i se adreseze terapeutului ca şi cum acesta ar fi tatăl său şi de asemenea

că el însuşi a început să dezvolte anumite emoţii faţă de pacienta sa (mai târziu aceste fenomene au fost denumite transfer şi contratransfer). (B. R. Hergenhahn, 2000).

În anul 1895 Breuer împreună cu Freud au publicat lucrarea *Studii asupra isteriei* prin care se consideră că s-a semnat actul de naştere al psihanalizei. În anumite aspecte cei doi autori au păreri diferite, poate din acest motiv şi-au scris concluziile separat la finalul acestei lucrări. Freud considera la acea vreme că o persoană cu viaţă normală din punct de vedere sexual nu poate deveni nevrotică, pe când Breuer considera că orice traumă poate să consitutie factorul cauzal în declanşarea acestui tip de tulburare. (B. R. Hergenhahn, 2000). Dar cel mai important aspect care diferenţiază cei doi cercetători este faptul că Freud, spre deosebire de Breuer, a renunţat la hipnoză datorită anumitor inconveniente cum ar fi de pildă dificultatea de a hipnotiza anumiţi pacienţi şi dificultatea de a discuta cu unii dintre aceştia elementele descoperite în timpul procedurii. Distanţându-se de Breuer, Freud a început să folosească alte metode, în special metoda asociaţiilor libere care permite psihologului să fie în adevăratul sens al cuvântului psihanalist. Propriu-zis de la hipnotism Freud mai face un pas şi anume descoperă terapia analizei psihice – psihanaliza.

Personalitatea lui S. Freud *

Psihanaliza este poate mai mult decât oricare dintre curentele psihologice legată de personalitatea întemeietorului ei, Sigmund Freud (1856-1939). S-a născut într-un orăşel din Cehia, apoi la scurt timp familia s-a stabilit la Viena unde Freud îşi va urma studiile şi întreaga carieră până în 1938, când datorită anexării Austriei de către Germania nazistă a fost nevoit să emigreze la Londra. La un an după exil moare prin euthanasie ajutat de doctorul său care i-a promis că nu-l va lăsa să sufere inutil.

A urmat studii de medicină la Viena, apoi la Paris unde a dorit să asiste la celebrele şedinţe de hipnoză ale profesorului Charchot. La începutul carierei sale medicale Freud a întreprins cercetări experimentale minuţioase pentru ca mai apoi inspirat de Charchot să se orienteze către nevroza isterică şi hipnoză. Freud nu a folosit hipnoza ci s-a orientat spre o nouă metodă introducând termenul de psihanaliză în 1896, la peste zece ani după întâlnirea cu Charchot. El foloseşte tehnica asociaţiei libere care permite pacientului dezvăluirea treptată a istoriei trecutului, întoarcerea în perioada primelor conflicte neconştientizate din copilărie. De asemenea Freud se orientează asupra viselor pe care le consideră drept modalitate fundamentală de acces la personalitatea umană. Cartea care îl face celebru şi conduc la o largă extindere a psihanalizei este „Interpretarea viselor”, publicată în 1900. conform concepţiei lui Freud visele constituie împlinirea deghizată a unor dorinţe. Această

carte face dovada unei culturi remarcabile a autorului, unei extinderi deosebite a concepţiilor sale ştiinţifice, sociale, medicale, psihopatologice şi psihologice. Contemporanii lui Freud descriu o personalitate complexă, un om sfios, aparent lipsit de încredere, marcat de scurte perioade de depresie, dar şi cu manifestări pline de entuziasm. Creativitatea sa a fost oscilantă fiind marcată de perioade de inhibiţie, urmate de izbucniri de activitate creativă. Era puternic ataşat de familia sa, de soţia şi de cei cinci copii. Era pasionat de artă în general, de sculptură în special, era un colecţionar de antichităţi. A fost puternic marcat de barbaria nazistă care a ars în pieţele publice lucrările sale.

Evaluarea teoriei Freudiene (B. R. Hergenhahn, 2000)

Criticile cele mai frecvente care au fost aduse teoriei lui Freud sunt:

1. Metoda de colectare a datelor. Sursele principale de informaţii folosite de Freud erau datele furnizate de către pacienţii săi . Nu a folosit metoda experimentală şi mai ales, pacienţii săi nu reprezentau populaţia. De asemenea unii critici consideră că observaţiile sale au fost probabil influenţate de propriile sale aşteptări.
2. Definirea termenilor. Marea majoritate a conceptelor folosite sunt prea nebuloase pentru a putea fi operaţionalizate
3. Dogmatismul. Freud se considera fondatorul şi leader-ul mişcării psihanalitice (fapt care este adevărat) dar se pare că nu tolera idei contrare
4. Exagerarea importanţei instinctului sexual. Ulterior alte teorii psihanalitice au folosit şi alte tipuri de forme de motivaţii prin care să descrie personalitatea umană
5. Nevoia de împlinire a propriilor expectanţe. Metoda asociaţiilor libere şi interpretarea visurilor a fost criticată din acest punct de vedere deoarece nu exista nici o formă prin care să se verifice obiectivitatea interpretărilor.
6. Durata, costurile şi eficienţa limitată – nu este eficientă în cazul pacienţilor cu tulburări psihotice deoarece aceştia nu sunt capabili să urmărească interpretările făcute de terapeut.
7. Lipsa falsificabilităţii. Conform concepţiei lui Popper o teorie este falsificabilă dacă poate prevede anumite experimente care ar putea să o infirme. În cazul teoriei freudiene se dau explicaţii despre felul în care se comportă o persoană şi nu despre felul în care se poate comporta în viitor. Astfel, această teorie nu permite predicţia ci doar postdicţia.

Contribuţii

1. Extinderea domeniului psihologic. A iniţiat noi domenii investigative: sexualitatea, motivaţia inconştientă, visurile, anxietatea
2. Metoda psihanalitică; sunt cercetători care consideră metoda psihanaitică cea mai eficientă în tratarea nevrozelor
3. Înţelegerea comportamentelor considerate normale. Freud a oferit explicaţii unor comportamente coditiene cum ar fi visurile, faptul că suntem în situaţia de a uita anumite aspecte pe care le-am trăit, greşelile pe care le facem, umorul şi mecanisemle defensive pe care le folosim cu toţii.
4. Relevanţa psihologiei pentru domenii de activitate diverse.

Psihologia analitică*

C. G. Jung (1875-1961) s-a născut în Elveţia, a studiat medicina la Basel şi s-a specializat în psihiatrie. Întâlnirea cu Freud în anul 1907 marchează debutul unei colaborări strânse care se derulează până în anhul 1912, când Jung şi-a deschis un cabinet privat la Zürich unde a locuit şi a muncit până la moartea sa în 1961. Jung a călătorit în Africa, India, Europa, Statele Unite, a fost onorat şi apreciat de mari universităţi ale lumii şi a întemeiat un sistem propriu de gândire numit **psihologie analitică**, şi o metodă proprie de terapie numită **terapia analitică**.

Concepţia lui Jung este diferită de cea a lui Freud prin instiuirea şi explicitarea unor termeni cheie specifici: inconştientul personal şi inconştientul colectiv. Inconştientul personal se referă la tot ceea ce a fost reprimat dar şi aspecte mai puţin importante ale existenţei. **Complexul** este un nucleu de percepţii, emoţii, amintiri, şi dorinţe reunite în jurul unei teme, cum ar fi de exemplu nevoia de putere, dezvoltarea unei abilităţi. Persoana este ghidată de complexul său pentru că acesta îi va direcţiona energia cu scopul de a reuşi să se dezvolte în conformitate cu tema dominantă.

Inconştientul colectiv include **arhetipurile**, termen sinonim cu cel de şablon, model, copie sau prototip. Arhetipurile sunt imagini ale trecutului speciei, originea lor se regăseşte în trecutul acesteia şi sunt prezente în mintea fiecărui om ca modele potenţiale sau prototipuri arhetipale de gândire. De exemplu, arhetipurile vizează experienţele legate de întuneric, putere, moarte, mamă, tată, sânge, erou, cucerire, naştere. Experienţa colectivă este prezentă în experienţa fiecărui individ jucând un rol important în structura şi dinamica personalităţii.

Arrhetipul are următoarele forme de manifestare: **Umbra** (partea întunecată a personalităţii), **Persoana** (masca personalităţii, rolurile jucate în profesie şi în viaţa publică), **Sinele** un principiu unificator care permite autoactualizarea şi autorealizarea, **Animus** şi **Anima** (ca simbolurile ale masculinităţii şi feminităţii). Anima este arhetipul femeii în bărbat şi **Animus** este arhetipul masculin în femeie.

Tipologia psihologică dezvoltată de către Jung porneşte de la atitudinile şi funcţiile Eu-lui în raport cu realitatea. **Atitudinea introvertită** se manifestă prin retragere, sfială, preferinţă pentru singurătate, linişte şi companie selectă. **Atitudinea extrovertă** se manifestă prin activism, preferinţă pentru socializare, companie socială, prezenţă puternică, influenţă asupra celorlalţi. Jung consideră că cele două atitudini se manifestă la fiecare dintre persoane prin dorinţe inconştiente pentru orientarea opusă. Cele două atitudini majore se asociază cu patru tipuri funcţionale, prin raportarea la gândire, sentiment, senzaţie şi intuiţie. Senzaţia este funcţia realului, gândirea funcţia raţiunii, sentimentul este funcţia simţământului, iar intuiţia este funcţia înţelegerii spontane. Rezultă opt tipuri de personalitate: extrovert gânditor, extrovert sentimental, extrovert senzitiv, extrovert intuitiv, introvert gânditor, introvert sentimental, introvert senzitiv, introvert intuitiv.

Critici aduse concepţiei lui Jung (B. R. Hergenhahn, 2000)

Teoria lui Jung a fost criticată ca fiind ocultă, spiritualistă, mistică şi, în mod special, neştiinţifică deoarece foloseşte simboluri şi concepte din artă, religie, imaginar uman pentru a-şi verifica ipotezele. Conceptul cheie al concepţiei lui Jung *Arhetipul* a fost criticat ca fiind metafizic şi neverificabil. Pe de altă parte, contribuţia lui Jung în domeniul psihologiei nu poate fi contestată deoarece a introdus concpete precum auto-actualizarea, ideea de introvertit/extrovertit care a influenţat dezvoltarea testelor de personalitate precum Minnesota Multiphasic Personality Inventory şi Myers-Briggs Type Indicator Test şi gândirea lui Hans J. Eyesenk.

Psihologia individuală*

Alfred Adler (1870-1937) s-a născut la Viena şi a studiat medicina la Universitatea din Viena. Colaborarea cu Freud a durat timp de nouă ani dar nu a fost atât de apropiată ca şi cea cu Jung. În anul 1911 a rupt legăturile cu psihanaliştii şi a fondat Societatea de psihologie a individualităţii. Contribuţiile cele mai importante pe care le-a adus psihologiei sunt considerate consilierea şi formarea de grup. Adler şi-a făcut cunosucte ideile prin organizare unor turnee, în Statele Unite şi în alte ţări europene, care au început să se desfăşoare începând cu anul 1926.

Două constructe esenţiale particularizează concepţia lui Adler: „**complexul de inferioritate**” şi „**sentimentul de inferioritate**”. Psihologia promovată de către acesta se numeşte individuală deoarece consideră individul ca un tot unitar. Astfel, corpul şi sufletul nu sunt două entităţi distincte. Ca medic, Adler a fost preocupat să înţeleagă personalitatea bolnavului în ansamblul raporturilor dintre simptomele psihice şi cele fizice. Sentimentul de inferioritate este expresia unui sentiment de neajutorare pe care copilul îl trăieşte în mod normal în raport cu adultul. În condiţiile în care copilul este incapabil să compenseze sentimentul de inferioritate acesta se va transforma într-un **complex de inferioritate** definit de către Adler ca incapacitate de a rezolva problemele de viaţă. Complexele de inferioritate se manifesta în trei variante: **inferioritatea organică** rezultă dintr-o infirmitate fizică ce se răsfrânge asupra dezvoltării personalităţii copilului. Acest complex poate fi depăşit prin compensare prin dezvoltarea unor alte abilităţi fizice care nu sunt deficitare. De exemplu o persoană cu deficienţe de vedere îşi poate dezvolta în mod excepţional simţul auditiv. Altă cale se numeşte supracompensare capre presupune transformarea deficienţei într-un atuu. Exemplul cel mai cunoscut în istorie este cazul lui Demostene care a devenit un bun orator, prin exerciţiu intens, în ciuda defincienţelor de vorbire. **Răsfăţul** poate contribui la dezvoltarea unui complex de inferioritate mai ales la copii unici care sunt excesivi răsfăţaţi în viaţa de familie. Ieşirea lor în lume este însoţită de incapacitatea de a se confrunta cu problemele reale. **Neglijarea** dezvoltă un complex de inferioritate datorită sentimentului de inutilitate şi devalorizare pe care îl provoacă indiferenţa sau ostilitatea părinţilor.

Complexul de inferioritate are o dublă valenţă: el poate motiva individul să se dezvolte prin perfecţionare sau, dimpotrivă să constituie un factor de demotivare.

Viziunea optimistă a lui Adler cu privire la sensul vieţii, aşa cum se numeşte una dintre cărţile sale, rezultă din străduinţa spre superioritate. Adler înţelege prin această străduinţă năzuinţa spre perfecţiune. Fiinţa poartă în sine acest impuls ascendent, iar viaţa se manifestă printr-o tendinţă de îmbunătăţire a individului şi a speciei. El apreciază că străduinţa spre superioritate este înnăscută întrucât altfel specia umană nu ar supravieţui.

Adler dezvoltă o psihologie puternic ancorată în problemele cotidiene; în relaţiile cu ceilalţi, cu profesia şi în relaţiile de dragoste. În funcţie de poziţia adoptată faţă de aceste probleme el identifică patru tipuri de personalitate corespunzătoare pentru, patru stiluri de viaţă: tipul dominator, agresiv, sadic, tiran, tipul dependent, pasiv, aşteptând totul de la ceilalţi, tipul evitant, care încearcă să evite înfrângerea evitând înfruntarea, şi tipul capabil social care poate coopera cu ceilalţi şi acţionează în concordanţă cu nevoile lor.

Adler acordă un rol determinant factorilor sociali în viaţa individului. Între problemele interesante de ordin educaţional pe care le-a abordat este şi cea a ordinii naşterii: **primul născut** se bucură de siguranţă, răsfăţ, afectivitate până la venirea celui de al doilea copil care îi ocupă locul în afecţiunea şi interesul celorlalţi. De aici decurge un sentiment de frustrare urmat de tentative de recâştigare a poziţiei pierdute. Uneori pot apărea comportamente dure, agresive, încăpăţânare refuz. Dacă primeşte o ripostă dură atunci reacţia lui va fi confirmată. Se constată că cu cât diferenţa de vârstă este mai mare cu atât aceste fenomene sunt mai atenuate. Adler consideră că primul născut tinde să fie orientat spre trecut este nostalgic şi pesimist în privinţa viitorului. Primeşte sarcini, este mai ascultător, preocupat de menţinerea ordinii şi autorităţii. **Al doilea născut** este mai puţin anxios, dezvoltă competivitate în raport cu fratele mai mare dar şi manifestări revendicative. Rivalitatea conduce la dezvoltarea psihomotorie a celui de al doilea născut. Este mai puţin preocupat de problema puterii sau a redobândirii ei şi de nostalgia trecutului, este orientat mai mult spre viitor. Cu titlu de amuzament să spunem că Adler spunea despre Freud că este un prim născut tipic, în timp ce caracterizarea binevoitoare a celui de al doilea născut nu este întâmplătoare întrucât Adler avea această poziţie în familia lui. Cel mai mic copil este de obicei răsfăţatul întregii familii, mai ales atunci când diferenţa de vârstă este mare. Tinde să se dezvolte rapid şi să se realizeze la maturitate; riscul rezultă din răsfăţul excesiv ce va dezvolta dependentă şi neajutorare. **Copilul unic** are o poziţie total favorizată în familie dar frustrările survin la grădiniţă şi la şcoală unde nu mai este centrul atenţiei. Nu are experienţa competiţiei cu un frate mai mic, nu ştie să lupte, şi de aceea va fi dezamăgit. (D. Schultz, 1986; Marcela Rodica Luca, 2003)

Neopsihanaliza*

Karen Horney (1885-1952) s-a născut în Germania şi la vârsta de 41 de ani a emigrat în Statele Unite. A urmat stagii de formare în psihanaliză iar în Statele Unite a fost apropiată de E. Fromm şi H.S. Sullivan.

Contribuţia lui K. Horney este remarcabilă în ceea ce priveşte psihologia feminină. Autoarea considera că inhibarea feminităţii este rezultatul refuzului condiţiei de femeie şi are ecouri şi la nivelul sexualităţii acesteia. Femeile tind să manifeste un masochism ce rezultă din asumarea inferiorităţii lor fizice şi asumarea inferiorităţii induse social. Astfel ele acceptă să suporte agresivitatea masculină din spirit de sacrificiu. Masochismul feminin este o încercare de a dobândi siguranţă şi acceptare în viaţă printr-o atitudine rezervată şi prin

dependenţă. Paradoxal femeile exercita control asupra celorlalţi prin slăbiciune şi suferinţă, prin căutarea în boală a unui alibi pentru eşec.

În ceea ce priveşte complexele de inferioritate feminină, Horney se îndepărtează total de viziunea freudiană şi consideră că ele sunt rezultatele unor influenţe sociale. Discriminarea femeii în multe societăţi de-a lungul istoriei a accentuat caracterul degradant şi păcătos al sexualităţii ceea ce a făcut din femeie simbolul păcatului. În acest context dorinţa femeii de a fi bărbat nu trebuie să fie raportată la celebra invidie pe penis invocată de Freud. Pur şi simplu este expresia dorinţei de a dispune de acele atuuri şi privilegii pe care societatea contemporană le acordă bărbatului: independenţa, succesul, libertatea sexuală, dreptul de alegere al partenerului (D. Schultz, 1986; Marcela Rodica Luca, 2003).

În general opoziţia acestei cercetătoare faţă de teoria lui Freud poate fi sumarizată prin următoarea idee: ceea ce persoana experienţiază la nivel social are o influenţă majoră asupra tulburărilor psihice şi nu conflictul intrapsihic. În procesul terapeutic este importantă identificarea factorilor sociali şi cei legaţi de relaţiile interpersonale care afectează sănătatea mentală a individului. Printre realaţiile interumane care au cea mai mare pondere în generarea tulburărilor psihice Horney identifică relaţiile dintre părinţi şi copii. Copii au două nevoi fundamentale: să se simtă în siguranţă în ceea ce priveşte frica, durerea, pericolul şi de aemenea, să îi fie satisfăcute nevoile biologice. În situaţia în care în relaţiile cu părinţii anumite aspecte care sunt legate de aceste nevoi sunt încălcate (de exemplu fie prin pedeapsă excesivă, fie prin ostilitate, indiferenţă etc) copilul poate dezvolta o ostilitate de bază faţă de părinţii săi. Această ostilitate se poate generaliza asupra mediului care poate să devină în ochii copilului periculos, impredictibil. Acest tip de ostilitate poate genera anxietate de bază care se exprimă prin trăirea uneui sentiment de singurătate, nesiguranţă, neajutorare vis a vis de o lume percepută ca fiind ostilă. Dacă se dezvoltă un asemena tip de anxietate, individul poate opera cu anumite ajustări care au funcţia de mecanisme de coping: îndreptarea către oameni (tipul compliant), îndreptare împotriva oamenilor (tipul ostil) şi retragerea (tipul detaşat). (B. R. Hergenhahn, 2000).

Erich Fromm (1900-1980) născut în Germania a studiat la Heidelberg psihologia, sociologia şi filozofia; stagii în psihanaliză la München şi Berlin fiind apropiat iniţial de psihanaliza clasică. A emigrat în 1934 în Statelor Unite datorită ameninţării naziste. În Statele Unite a fost apropiat de K. Horney şi H. S. Sullivan; a predat psihanaliza în Statele Unite şi în Mexic.

Referitor la dezvoltarea personalităţii, Fromm considera că ontogeneza repetă filogeneza şi sub aspect psihologic. Copilul va dobândi independenţă şi liberate pe măsură ce

creşte şi slăbesc legăturile iniţiale cu mama sa. Gradientul de independenţă şi libertate se află într-un raport invers proporţional cu cel de securitate.

În cadrul interacţiunii cu părinţii Fromm identifică patru modalităţi de relaţionare: fuziune simbiotică, evitare, distrugere, dragoste. Fuziunea simbiotică este expresia perioadei iniţiale în care intimitatea părinte copil este maximală, nivelul de securitate conferă intimitate. Evitarea şi tendinţa spre distrugere implică distanţarea, separarea. Dragostea este forma superioară a interacţiunii părinte copil care se realizează printr-un echilibru între securitate şi responsabilitate.

Fromm acordă un rol foarte important factorilor sociali în dezvoltarea personalităţii. Educaţia are un rol pozitiv, dar în acelaşi timp fiecare societate îşi educă cetăţenii după chipul şi asemănarea sa. Astfel, societăţile totalitare tind să modeleze cetăţeni obedienţi şi pasivi în timp ce societăţile democratice vor stimula activismul, independenţa, responsabilitatea individuală. Fromm apreciază drept foarte periculoasă tendinţa de uniformizare excesivă a indivizilor prin impunerea unor cerinţe contrare nevoilor fundamentale ale fiinţei umane. În acest sens el se manifestă foarte critic la adresa societăţii de consum contemporane care alienează individul.

Henry Murray (1893-1969) născut la New York a urmat cursurile la Universitatea Harvard, apoi la Faculatea de Medicină a Universităţii Columbia. Impresionat de cartea lui Jung „Tipurile psihologice", a început să fie preocupat de factorii psihologici implicaţi în simptomatologia pacienţilor săi. S-a apropiat de Jung , a avut o întâlnire cu Freud la Viena şi a fost puternic impresionat de personalitatea celor doi savanţi. El a creat împreună cu Christiana Morgan testul T.A.T (testul aperceptiv tematic). A susţinut cursuri la Harvard şi a exercitat o puternică influenţă asupra psihologilor vremii lui. A introdus termenul de „personologie" prin care desemna acea ramură a psihologiei care se ocupă de studiul personalităţii.

Contribuţia lui Murray este legată mai ales de analiza conceptului de trebuinţă. El a descris 20 de trebuinţe specific umane: de supunere, de realizare, de afiliere, de agresiune, de autonomie, de contracarare, de apărare, de deferenţă, de dominare, de a face impresie, de a înlătura răul, durerea, de a evita situaţiile neplăcute, de existenţă socială, de ordine, de joc, de rejecţie sau de separare, de senzualitate, de sex, de ajutor, de înţelegere. Cele 20 de categorii sunt grupate în trebuinţe viscerogene şi psihogene, manifeste şi ascunse, focalizate şi difuze, proiective şi reactive.

Murray apreciază că scopul final al vieţii este reducerea tensiunii. El consideră că personalitatea cunoaşte determinări multiple care vin atât din partea instinctelor cât şi din partea mediului. Omul are posibilitatea să intervină voluntar în propria lui schimbare.

În concluzie, neopsihanaliza marchează rolul factorilor sociali, culturali în dezvoltarea vieţii psihice, a personalităţii şi prezintă o viziune mai optimistă asupra posibilităţilor de dezvoltare a personalităţii.

"Singura realitate pe care eu pot să o cunosc este lumea aşa cum o percep şi o experimentez eu în acest moment. Sigura realitate pe care eu o pot cunoaşte este aceea pe care o percepi şi o experimentezi în acest moment. Şi singura atitudine este aceea că cei care percep realitatea sunt diferiţi. Există atâtea lumi reale câţi oameni există." (C.Rogers, 1980)

MODUL VIII CERCETĂRI ANTERIOARE ŞI EVENIMENTE CARE AU CONTRIBUIT LA APARIŢIA PERSPECTIVEI UMANISTE ŞI A COGNITIVISMULUI ÎN PSIHOLOGIE

Scopul modulului: Familiarizarea studentului cu caracteristicile abordărilor filosofice, ştiinţifice şi psihologice care au contribuit la apariţia umanismului ;i a cognitivismului

Obiectivele modulului:

La finalul acestui modul cursanţii trebuie:

- Să poată prezenta principalele abordări care au avut un rol în apariţia umanismului şi a cognitivismului
- Să poată prezenta principalele aspecte istorice şi /sau biografice relevante pentru aceaste abordări

VIII.1 UMANISMUL

Context

În perioada anilor 1920 -1930 şcoli de gândire precum structuralismul, funcţionalismul, psihlogia gestaltistă şi psihanaliza continuau să ofere modele explicative asupra funcţionării psihicului. Pe la jumătatea secolului XX strucrualismul dispăruse ca şcoală, iar funcţoinalismul şi psihologia gestaltistă şi-au pierdut distinctvitatea ca şcoli, celelate orientări au început să le asimileze anumite apecte. Domeniul psiholgiei era dominat de behaviorism şi psihanaliză în anii 50 şi la debutul anilor 60. De asemenea anii 60 au fost

dominaţi de o serie de evenimente, care au contribuit la contestarea explicaţiilor de tip raţionalist sau empirist. Dintre acesta enumerăm: Războiul din Vietnam şi mişcările pacifiste care i-au urmat, asasinarea lui Martin Luther King, John Fitzegrald Kennedy şi Robert Kennedy; proteste rasiste, mişcarea hippie.

La începutul anilor 60 un grup de psihologi conduşi de Abraham Maslow au pus bazele uneui curent pe care îl denumeau *a treia forţă în psihologie*. Aceştia considerau că celelalte două forţe psihanaliza şi behaviorismul nu iau în calcul o serie de aspecte importante care definesc natura umană. Numită a treia forţă, deoarece este o alternativă la psihanaliză şi behaviorism, psihologia umanistă evidenţia faptul că este necesară comutarea atenţiei de la problemele tratate de celelalte persepective (care erau centrate pe adaptare şi definirea normalităţii) la problemele care ne definesc ca fiinţe umane. Astfel, temele centrale are ar trebui investigate devin: creativitatea, liberul arbitru, intenţionalitatea, auto-determinarea, imaginaţia şi valorile. Această orientare respinge determinismul şi pesimismul care transpar din teoriile behavioriste şi psihanalitice şi postulează o perspectivă esenţialmente optimistă asupra naturii umane conform căreia toţi oamenii posedă capcităţi înnăscute pentru dezvoltare. (W. E. Pickren, A. Rutherford, 2010).

Precursorii umanismului

Psihologia umanistă şi-a definit modelul explicativ al psihicului uman integrând mai multe aspecte care ţin de specificul fiinţei umane care se regăsesc în anumite abordări anterioare cum ar de exemplu: romantismul, fenomenlogia şi existenţialismul. Dacă adăugăm acestora şi contextul specific al anilor ‘60 putem să oferim un posibil răspuns la întrebarea Cum a apărut psihologia umanistă?

Romantismul a insipirat viziunea umanistă din psihologie datorită faptului că a atras atenţia asupra faptului că oamenii sunt în esenţă buni şi dacă societatea le permite devin împliniţi (a se vedea această perpsectivă optimistă asupra fiinţei umane la reprezentanţii de seamă ai psihologiei umaniste: C. Rogers şi A. Maslow).

Din fenomenologie a preluat metoda fenomenologică şi ideea validării intersubiective a datelor care provin din investigarea experienţei subiective a individului. După cum susţine Husserl, fondatorul fenomenologiei, psihologia ar trebui să includă toată varietatea de date preluate de conştiinţă ca fenomene, ca experienţe unice. Metoda fenomenologică încurajează subiectul să raporteze ceea ce este firesc, respectiv conţinutul, impresiile, asociaţiile personale. (Aniţei, 2006)

Din existenţialism, umanismul a preluat ideea că oamenii au capacitatea de a investi cu sens experienţele lor personale. Această capacitate îl face pe om să fie fundamental diferit de celelate fiinţe sau de simplele obiecte sau alte forme de existenţă. Consecinţele asumării acestei idei le putem identifica în abordările psihologilor umanişti. De exemplu **Soren Kierkegaard** (1813-1855) filozof danez, unul dintre fondatorii existenţialismului considera că există un **Mod etic** de existenţă care se defineşte prin preocuparea pentru dreptate, pentru o stare de bine generală şi pentru legături morale perfecte. Persoanele care aparţin acestui mod sunt interesate să evalueze în profunzime posibilele consecinţe ale acţiunilor lor. Personalitatea care se încadrează în acest tip etic este similară personalităţii autorealizate despre care va vorbi Rogers. Un alt exemplu îl regăsim la Heidegger care definea individul autentic prin faptul că este conştient de existenţa lui şi este capabil să aibă o existenţă bună, demnă chiar şi în condiţii defavorabile (mediu, constrângeri sociale).

Abordările anterioare din psihologie care au influenţat perspectiva umanistă menţionăm:

- cercetările asupra conştiinţei realizate de W. James;
- Alfred Adler. Unii cercetători îl consideră primul reprezentat al psihologiei umaniste datorită faptului a descris conceptul de Sine creativ referindu-se la faptul că ceea ce devine o persoană este într-o mare măsură rezultatul unei alegeri personale. Alţi cercetători consideră concepţia lui Adler ca o tranziţie de la teoriile psihanalitice predominante în timpul activităţii lui Freud la punctul de vedere umanist modern;
- perspectiva gestaltistă (prin ideea preeminenţei întregului asupra părţilor);
- psihanaliza (datorită faptului că s-a centrat pe terapie şi datorită evidenţierii factorului motivaţional în generarea acţiunilor noastre; spre deosebire de psihanaliză, umanismul va lua în considerare nu numai nevoile de bază –instinctele în terminologie psihanalitică – ci şi alte tipuri de nevoi care nu numai că sunt conştiente dar care descriu mai bine specificitatea noastră. Vom vedea că o nevoie fundamentală este aceea de autorealizare).

Întemeietorii psihologiei umaniste *

Psihologia umanistă s-a afirmat oficial prin înfiinţarea Revistei de psihologie umanistă în 1961 şi a Asociaţiei Americane de Psihologie Umanistă. Apoi Asociaţia Americană de Psihologie stabileşte o divizie de psihologie umanistă. Într-un timp relativ scurt psihologia umanistă a câştigat un rol distinct între principalele curente de psihologie. Întemeietorii formali ai curentului sunt consideraţi a fi A. Maslow, G. Allport şi C. Rogers.

Abraham Maslow (1908-1970) s-a născut la New York , a urmat Universitatea din Wisconsin, iar apoi activitatea academică la Universitatea Columbia, New York. Lucrarea sa cea mai cunoscută este „Motivaţie şi personalitate" (1954). Concepţia lui Maslow e orientată mai mult holistic şi dinamic decât singular şi static, mai mult activ şi intenţional decât cauzal şi mecanic. El pune accentul pe dezvoltarea personalităţii în condiţiile unei dinamici a trebuinţelor şi motivelor sale. În celebra piramidă a trebuinţelor identifică cinci nivele: cel al trebuinţelor fiziologice, trebuinţele de securitate, trebuinţele de afiliere, cele de statut şi cele de autorealizare. Maslow insistă asupra dinamicii acestor trebuinţe în funcţionarea personalităţii umane, a ordinii de împlinire a acestora. Accesul la trebuinţele superioare este condiţionat de satisfacerea celor de pe palierele inferioare.

Caracteristicile personalităţii autorealizate au fost identificate de către Maslow în urma unui studiu realizat pe durata a doi ani, având drept subiecţi personalităţi remarcabile ale vieţii sociale, ştiinţifice, politice ale lumii americane. Aceste persoane manifestă o serie de trăsături comune: creativitate, spontaneitate, simţul umorului, simţul noutăţii, rezistenţă la autoritatea arbitrară, simţul autonomiei, nevoie puternică pentru intimitate, o imagine de sine optimistă şi acceptată de ceilalţi. Maslow credea cu toată sinceritatea că este mai productiv pentru progresul psihologiei să studiem persoanele sănătoase, autorealizate decât persoanele bolnave sau tipurile inumane. Pe această cale psihologia va trebui să includă noi concepte precum joaca, dragostea, valorile, experienţele mistice, libertatea, umorul, competenţa şi nevoile estetice.

Gordon Allport (1897-1967) a studiat psihologia la Universitatea Harvard şi a desfăşurat o activitate academică la această universitatea timp de 40 de ani. Este considerat cel mai important personolog iar lucrările sale privitoare la personalitate sunt cunoscute în întreaga lume: „Personalitatea, o interpretare psihologica"(1937), „Structura şi dezvoltarea personalităţii"(tradusă şi în limba română). Dacă Maslow este iniţiatorul curentului umanist. Allport este ideologul acestui curent, iar Rogers este cel care a desăvârşit psihologia umanistă. Contribuţia lui Allport la psihologia umanistă este în primul rând de ordin metodologic. El a analizat şi a precizat distincţia dintre nomotetic şi idiografic. A stabilit liniile de demarcaţiei dintre metoda behavioristă şi cea umanistă. Dar contribuţia sa cea mai importantă este cariera sa didactică. În psihologia americană mulţi autori îl consideră cel mai remarcabil profesor de psihologie care a influenţat multe generaţii de tineri şi a format o şcoală personologică în jurul său.

Carl Rogers (1902-1987) este cel care a împlinit curentul umanist şi i-a conferit o orientare aplicativă cu o influenţă extraordinară în domeniul terapiei. Este fondatorul terapiei

nondirective, apoi a celei centrate pe client şi, în final al terapiei centrată pe persoană. A întemeiat Centrul pentru studiul persoanei în California. A fost preşedintele Asociaţiei Americane de Psihologie în 1947.

C. Rogers are o optică experimentalistă asupra psihoterapiei insistând pentru utilizarea tehnicilor obiective din psihologia experimentală în vederea validării demersului psihoterapeutic. A evaluat efectul psihoterapiei după modelele psihoexperimentale „ex-post factum" dar şi prin analize corelative cu grupul de control.

Concepţia psihologică a lui Rogers este optimistă în ceea ce priveşte potenţialul naturii umane. Personalitatea autorealizată are capacitatea de a alege şi de a realiza dezvoltarea personală. El a fost preocupat de extinderea sistemului de gândire în educaţie şi politică. În educaţiei a pledat pentru o pedagogie centrată pe student (elev) mai degrabă decât pe profesor. În politică a pledat pe calităţi personale cum ar fi autenticitatea, onestitatea şi deschiderea.

Critici aduse abordării umaniste

1. reducerea behaviorismului la două figuri notabile Watson, Skinner
2. neîncrederea în puterea metodelor ştiinţifice în cercetarea atributelor umane
3. abordare a personalităţii umane din perspectivă idealizată
4. realizările curentelor criticate şi a metodelor ştiinţifice în psihologie au relizat deja o mare parte din obiectivul asumat
5. întorcerea la perioada pre-ştiinţifică a psihologiei
6. eliminarea studiului asupra comportamentului animal nu se justifică
7. concepte greu de operaţionalizat – perspectivă nebuloasă

Contribuţii

Introducerea în domeniul investigativ al psihologiei a unor teme noi precum intenţionalitatea, şi sensul experienţei.

A contribuit la dezvoltarea unei tendinţe în psihologie care vizează înţelegerea fiinţei umane ca întreg.

VIII. 2 COGNITIVISMUL

Precursori ai Cognitivismului *

W. Köhler şi cercetările sale asupra inteligenţei la animale au semnalat rolul intuiţiei ca procesare spontană de informaţie în urma căreia, prin restructurări ale reprezentărilor interne asupra relaţiei dintre obiectul scop şi obiectul mijloc se produce un răspuns aparent spontan dar care rezultă dintr-o prelucrare informaţională de tip procesual.

Cercetările lui **K. Duncker** asupra fixităţii funcţionale şi mai ales cele asupra analogiei au fost preluate în psihologia cognitivă modernă demonstrează felul în care reprezentarea mentală dintr-o anumită situaţie este transferată într-o nouă situaţie şi poate să producă o rezolvare a problemelor prin analogie.

Behavioristul **E. Tolman** a adus în prim plan cercetări cu un puternic suport cognitivist. El a introdus termenul de „hartă mintală", sugerând existenţa unei reprezentări mintale a structurilor spaţiale care acţionează într-o manieră latentă în procesul rezolutiv. Conceptul de „hartă mintală" este intens utilizat în psihologia cognitivă .

Teoria informaţiei şi cercetările lui **G. Miller, A. Newell şi H. Simon** au ajuns la rezultate remarcabile în ceea ce priveşte logica computerelor. Newel, Shaw şi Simon au elaborat şi condus celebrele programe de cercetare ale *Rezolvitorului general de probleme* ca sistem de procesare a informaţiei în vederea rezolvării unor probleme accesibile gândirii umane. Contribuţia remarcabilă a acestor cercetări este aceea că a oferit posibilitatea tratării strategiei umane în rezolvarea de probleme. Astfel, prin analogie, modelarea structurilor cognitive oferă explicaţii asupra proceselor mintale. Aceste cercetări au demonstrat că factorul comun pentru gândirea umană şi pentru inteligenţa artificială sunt procesele informaţionale care se dezvoltă în baza unui sistem complex de programe şi subrutine capabile de combinări şi transformări.

Psiholingvistica dezvoltată de către **N. Chomsky** a dezvoltat modelul gramaticilor generative. După Chomsky nucleul limbii se defineşte printr-o mulţime de propoziţii (structura logică-propoziţională) obţinute în urma aplicării transformărilor (tratament, procesare) obligatorii la verigile terminale ale gramaticii. Terminologia lui Chomsky a fost adoptată de către psihologia cognitivă: structuri de transformare, competenţe lingvistice, reguli de ramificare şi reguli de subcategorializare etc. De la modelul generării propoziţiilor propus de către Chomsky la modelele computaţionale moderne este o distanţă foarte mică.

Teoria constructelor personale elaborată de către G. Kelly este o anticipare asupra abordării cognitivite a personalităţii. Constructele constituie modalităţi personale de a percepe şi interpreta evenimentele; ele sunt reprezentări cognitive, modele cognitive ale unor realităţi. Dezvoltarea constructelor este în strânsa legătură cu experienţa de viaţă şi fiecare persoană dezvoltă un sistem de constructe ierarhizate, structurate şi organizate. Sistemul de constructe prezintă o serie întreagă de particularităţi comune pentru oameni în general şi pentru anumite grupuri, categorii, perioade istorice, sisteme culturale, politice, religioase, etc.. Dar configuraţia este personală şi conferă individului nota de specificitate. Constructele personale ca şi reprezentările noastre cognitive ne permit să percepem şi să interpretăm lumea şi evenimentele prin prisma lor. Valoarea constructelor permite şi o evaluare anticipativă a comportamentelor persoanei.

Epistemologia genetică şi dezvoltarea cognitivă*

Aportul şi contribuţia remarcabilă a cercetărilor lui **J. Piaget** şi a şcolii sale numită şi structuralism genetic constituie o anticipare a modelărilor cognitive privitoare la asimilarea şi dezvoltarea structurilor cognitive. Ideea organizării activităţii mentale în structuri operatorii şi scheme mentale trimite la conceptele fundamentale ale gestaltismului. Dar Piaget merge mai departe şi analizează evoluţia structurilor operatorii pe baza structurilor matematice de grup. Piaget găseşte în aceste axiome ale structurii matematice de grup legile fundamentale ale organizării sistemelor de operaţii mentale în general. Axiomatica reprezintă o schemă a realităţii iar orice abstracţie conduce la o schematizare. Astfel axiomatica se prelungeşte în ultimă instanţă în însăşi schema inteligenţei. Analiza piagetiană a degajat trei structuri fundamentale: structurile algebrice al căror prototip este grupul; structurile de ordine şi structurile topologice care se referă la raporturile de vecinătate, limită şi continuitate. Constatăm că practic Piaget anticipează şi oferă psihologiei cognitive rezultate şi un limbaj conceptual remarcabil de riguros asupra structurilor cognitive. Psihologia cognitivă va insista mult asupra raporturilor topologice dintre reprezentările cognitive.

Reprezentarea, imaginea mintală care constituie un concept fundamental al psihologiei cognitive a fost reabilitată pentru psihologie şi studiată cu mijloace experimentale de către marele savant elveţian. Se poate spune că de fapt cognitiviştii după ce şi-au elaborat o primă variantă a limbajului conceptual au descoperit surprinşi că Piaget cu ani buni înaintea lor studiase şi clarificase conceptele fundamentale pe care cognitiviştii le considerau o noutate absolută. Cercetările lui Piaget asupra reprezentărilor topologice au

arătat mecanismele ontogenetice ale apariţiei lor. Astfel el a demonstrat faptul că şcolarul mic nu reuşeşte decât pe la 8-10 ani să-şi reprezinte rotirea sau dispoziţia porţiunilor într-o hârtie împăturită, având un acces foarte dificil la anticiparea rezultatelor unor transformări. Toate cercetările psihogenetice privitoare la dezvoltarea reprezentărilor şi mecanismelor de rotire, pliere, transformare, anticipare vor constitui apoi teme predilecte pentru psihologia cognitivă. Piaget va acorda o atenţie deosebită reprezentărilor topologice şi va evidenţia un tip aparte de inteligenţă topologică ce se referă la reprezentarea poziţională, implicând o anumită ordonare a diverselor locaţii stabile. El a demonstrat că informaţia vizuală nu este suficientă întrucât structurile topologice se fixează dificil şi implică mişcarea subiectului într-un sistem de puncte de referinţă, mişcarea subiectului poate fi reală într-un plan fizic spaţio-temporal, dar şi mentală în raport cu o hartă a locaţiilor şi a raporturilor topologice dintre elementele spaţiale.

Prin întreaga sa operă şi prin rigoarea J. Piaget anticipează într-o manieră remarcabilă cognitivismul modern care îi datorează mare parte dintre conceptele de bază precum şi dintre metodele de cercetare.

Bibliografie

Aniţei, M. (2009). *Istoria psihologiei*, ediţia a II-a, Ed. Psihomedia

Aniţei, M. (2006). *Istoria psihologiei, suport de curs*, Universitatea din Bucureşti,

Greenwood J. D. (2009). *A Conceptual History of Psychology,* McGraw-Hill, Hergenhahn

B. R.:(2000) *Introduction to the History of Psychology* Wadsworth Publishing Co..

K. B. Madsen, 1988, S. E. A History of Psychology in Metascientific perspective,Elsevier Science Publisher

Malim, T., Birch, A., Wadeley, A. Perspective în psihologie, Ed. Tehnică, 1999

Nicolas, S., Ferrand, L. (1999).Wundt's laboratory at Leipzig in 1891, *History of Psychology*, *2* (3).

Nicola, Gr. (2004), *Istoria psihologiei*, Ed. Fundaţiei România de mâine

Schultz, D. P, Schultz,
(2008). *A History of Modern Psychology,* Ninth Edition**,**
Michele Sordi

Mattei, J. F. (1999) *Barbaria interioară. Eseu despre imundul modern*. Editura Paralela 45 (trad. 2005)

Mic dicţionar filozofic, 1973, Ed. Politică
Enciclopedie de filosofie şi ştiinţe umaniste, 2004, Ed. All

Temele marcate cu * au fost preluate din lucrarea Aniţei, M., (2006). *Istoria psihologiei, suport de curs*, Universitatea din Bucureşti,